

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 25 kwietnia 2023 r.

Poz. 3479

UCHWAŁA NR 404/LII/2023 RADY GMINY MYKANÓW

z dnia 18 kwietnia 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Mykanów na lata 2023-2026”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40) oraz art. 87 ust. 1, 3, 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840), po uzyskaniu opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Rada Gminy Mykanów uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjąć „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mykanów na lata 2023-2026” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Mykanów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni, od dnia opublikowania w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Mykanów

inż. Włodzimierz Cichoń

Załącznik nr 1
do Uchwały nr 404/LII/2023
Rady Gminy Mykanów z dnia 18.04.2023r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY MYKANÓW

na lata 2023 - 2026

MYKANÓW 2022 r.

**RZECZPOSPOLITA POLSKA STWARZA WARUNKI UPOWSZECHNIANIA I
RÓWNEGO DOSTĘPU DO DÓBR KULTURY, BĘDĄCEJ ŹRÓDŁEM TOŻSAMOŚCI
NARODU POLSKIEGO, JEGO TRWANIA I ROZWOJU.**

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	7
2. Podstawa prawna	7
3. Uwarunkowania formalno-prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	20
3.1. Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami	20
3.2. Definicje	21
3.3. Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	23
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	32
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi-dokumenty o znaczeniu krajowym	32
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	32
4.1.2. Inne rządowe dokumenty strategiczne dotyczące problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	34
4.2. Programy wojewódzkie	35
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030	35
4.2.2. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021	36
4.2.3. Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020	42
4.2.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	44
4.2.5. Strategia Rozwoju Powiatu Częstochowskiego na lata 2016-2020	46
4.2.6. Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Częstochowskiego na lata 2020-2023 z perspektywą na lata 2024-2027	48
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	48
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi-dokumenty o znaczeniu krajowym	48
5.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020	48
5.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	49
6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	50
6.1. Dokumenty programowe gminy	50
6.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Mykanów	50
6.1.2. Program Ochrony Środowiska Gminy Mykanów	51
6.1.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	

Gminy Mykanów	51
6.1.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Mykanów	58
7. Obszary i obiekty poddane ochronie	59
7.1. Pomniki przyrody	59
7.2. Obszary Natura 2000	60
8. Dziedzictwo i zasoby kulturowe	61
9. Stanowiska archeologiczne	67
10. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	71
10.1. Położenie i pozycja gminy w regionie	71
10.2. Zarys historii obszaru gminy	72
10.3. Krajobraz kulturowy	82
10.3.1. Niemiecka linia obrony Stellung B1 jako element krajobrazu kulturowego	85
10.3.2. Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie Gminy Mykanów	86
10.3.2.1. Obiekty objęte wpisem do rejestru zabytków	86
10.3.2.2. Obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków	87
10.3.2.3. Zabytki ruchome	91
10.3.2.4. Zabytki archeologiczne	95
10.3.2.5. Dziedzictwo niematerialne	122
10.3.2.6. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	124
10.3.2.7. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	125
10.3.2.8. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	127
11. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	131
11.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego	131
11.2. Ocena działań gminnych władz samorządowych	131
11.3. SWOT	133
11.4. Podsumowanie analizy SWOT	137
12. Założenia programowe	138
13. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	145
14. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	146
15. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	148

• WPROWADZENIE

Podstawowym celem opracowania programu opieki nad zabytkami jest określenie zasadniczych kierunków działań oraz kluczowych zadań, jakie winny być realizowane w celu poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego Gminy Mykanów dla zachowania śladów przeszłości.

Zachowanie, ochrona i konserwacja zabytków to jeden z najważniejszych interesów publicznych – prawidłowe zachowanie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego ma ogromny wpływ na kształtowanie tożsamości lokalnej.

Obowiązek opracowania programu wynika z art. 87 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i ma na celu poprawę stanu zachowanych zasobów kulturowych przez właściwe eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie w celach edukacyjnych i wychowawczych, rozwój turystyki, a także cele społeczne i gospodarcze.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mykanów jest dokumentem pomocniczym i uzupełniającym, nie ma on charakteru aktu prawnego. Jest elementem samorządowej polityki strategicznej służącym podejmowaniu działań w celu poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie miasta poprzez określenie działań organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych.

Wymaga cyklicznej aktualizacji z uwagi na zmieniające się przepisy prawa oraz zmieniające się uwarunkowania gospodarcze i kulturowe, a także zmieniający się stan zasobów dziedzictwa kulturowego.

Integralną częścią dokumentu jest Gminna Ewidencja Zabytków obejmująca spis obiektów, zespołów budowlanych, zespołów urbanistycznych, parków oraz cmentarzy, a także stanowisk archeologicznych na terenie Mykanowa. Należy zaznaczyć, że w kolejnych latach będzie ona podlegać stałej weryfikacji.

Ilekcroć w opracowaniu mowa jest o:

- **ustawie** – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021r., poz.710 z późn. zm.).

- **programie** – rozumie się przez to „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mykanów na lata 2023-2026
  - **gminie** – rozumie się przez to Gminę Mykanów,
  - **ewidencji** – rozumie się przez to Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Mykanów, prowadzoną w formie papierowej i elektronicznej,
  - **zabytku** – rozumie się przez to nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
  - **zabytku nieruchomym**- rozumie się w szczególności: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji (art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy),
  - **zabytku ruchomych** – rozumie się w szczególności: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy),
  - **zabytku archeologicznym** – rozumie się w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy),
  - **krajobrazie kulturowym** – rozumie się przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3 pkt 14 ustawy);
- Ochronie podlegać mogą nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6 ust. 2 ustawy).

1. WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 710 z późn. zm.) nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu Wójt co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. PODSTAWA PRAWNA

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowią:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. w przepisach art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86)**

Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce:

„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2021r., poz. 1372 z późn. zm.)**

- Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami

- **Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Mykanów,**

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 710 z późn. zm.)**

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- Udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- Uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome – krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje także formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy;
- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego;
- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. wprowadziła obowiązek sporządzenia przez samorządy programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 tej Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy (art. 87 ust.3). Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza się na okres 4 lat (art. 87 ust.1.), z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządzają sprawozdanie, które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy (art. 87 ust.5), a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu

Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 6).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz.1973).**

Zgodnie z zapisami Ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna:

„określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa

nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 741 z późn.zm.)**

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględnianie podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W istotnym z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się:

„wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1). W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny określać:

(...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021r. poz. 2351 z późn. zm.)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając:

„ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”.

Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych.

Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 1899 z późn. zm.).**

Jednym z wymienionych celów publicznych jest

„(...) opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu.

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 1098).**
Ustawa określenie „tereny zieleni” definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym”. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków

krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

- **Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020r., poz. 194 z późn. zm.)**

W Ustawie zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też szeroko pojęta opieka nad zabytkami, niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 710 z późn. zm.):

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2017r. poz. 1265).**

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń – na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót, robót budowlanych przy zabytku wpisanym

do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011r., poz. 661 Nr 113).**

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach (46x30). Przedstawione zostały

dokładnie informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

• **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2014r. poz. 399).**

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione w art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

- Urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra;
- Wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków:

- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,
- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone;

Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do:

- dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku

- dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone.

Rozporządzenie określa również dokładnie informacje o tym co powinno znaleźć się we wniosku.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004r. nr 212 poz. 2153).**

Rozporządzenie określa kierunki jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- pożaru;
- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn;
- wichury;
- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej;
- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu;
- aktu terrorystycznego;
- konfliktu zbrojnego.

Dokładane zalecenia kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4:

- Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki,

w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).

- Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.
- Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa.
- Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju.
- Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. z 2004., poz. 1304, Nr 124).**

Rozporządzenie określa sposób w jaki należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. z 2004r. Nr 84, poz. 789).**

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granice. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach”.

3 UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1. OBOWIĄZEK SPORZĄDZANIA GMINNYCH PROGRAMÓW OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzania gminnych Programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 710 z późn. zm.). W myśl art. 87 tej ustawy:

- Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
- Programy, o których mowa w ust. 1. mają na celu w szczególności:
- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
- Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2. DEFINICJE

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 710 z późn. zm.), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;

- zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba – również programu prac restauratorskich;
- badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

- historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3 SPOSOBY OPIEKI NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE PRZEPISÓW USTAWY Z DNIA 23 LIPCA 2003R. O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI (t.j. Dz. U. z 2021r. poz.710 z późn. zm.)

Art. 4.

Ochrona zabytków polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań władczych (decyzje administracyjne) mających na celu trwałe zachowanie zabytku, kontrolę stanu zachowania, zapobieganie zagrożeniom, a także uwzględnienie zadań ochronnych i w zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami ma charakter zindywidualizowany, odpowiedzialnym za jej realizację jest właściciel, posiadacz obiektu zabytkowego (art. 5 ustawy). Powinien on zachować zabytek w jak najlepszym stanie, a także umożliwić dokonanie badań naukowych konserwatorskich.

Art. 5.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 6.

- Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:
- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
- dziełami budownictwa obronnego,

- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- Zabytki ruchome będące w szczególności:
  - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
  - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - cmentarzyskami,
  - kurhanami,

- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
- Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, że formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego.
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.

- Rada gminy, po osiągnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.

- Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:
  - prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
  - zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- składowania lub magazynowania odpadów.
- W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131 – 134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2021r. poz. 1793).

Art. 18.

- Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
  - uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
  - określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
  - ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

- W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych.
- W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
- W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

- Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
- Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
- Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

- Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Według art. 71 ust. 2 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w przypadku gdy tytuł prawny do zabytku posiada jednostka samorządu terytorialnego, sprawowanie opieki nad zabytkami, określonej w art. 5 ustawy, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 89.

Organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa, iż opracowanie programu opieki nad zabytkami ma na celu:

- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania przestrzennego kraju.
- Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanów ich zachowania.
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zadaniem samorządu jest przejęcie roli inicjującej i stymulującej opiekę nad dziedzictwem kulturowym gminy, jako wartości podlegającej szczególnej trosce uwarunkowanej względami polityczno-społecznymi.

Ustawa o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 1372 z późn. zm.) określając zadania własne gminy, wymienia również te, które bezpośrednio lub pośrednio odnoszą się do ochrony zabytków. Należą do nich sprawy:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska oraz gospodarki wodnej,
- gminnych dróg, ulic, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kultury fizycznej i turystyki, zieleni i zadrzewienia, cmentarzy gminnych
- utrzymania gminnych obiektów, urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- promocji gminy.

W art. 7 ust. 1 pkt 9 Ustawy o samorządzie gminnym określone zostały zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego

powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a także decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowych.

• **PODSTAWY PRAWNE I DOKUMENTY STRATEGICZNE**

Zabytki objęte są ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji RP). W świetle obowiązującej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami poprzez zabytek rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Oznacza to że zabytkiem nie są tylko obiekty bądź zespoły objęte instytucjonalną ochroną, ale każdy obiekt, układ lub zespół, który posiada wartości zabytkowe.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa,
- ustawa z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym,
- ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska,
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody,
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane.

Ochronę krajobrazu kulturowego regulują przepisy ustawy z dnia 24 kwietnia 2015r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu. Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach określone zostały w ustawach z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach oraz z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach. Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi- dokumenty o znaczeniu krajowym

4.1.1 Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewiduje opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego przy współpracy z Generalnym Konserwatorem Zabytków. Program, opracowany na okres 4 lat, powinien określać system ochrony dziedzictwa kulturowego państwa, w szczególności cele, kierunki działań, zadania, warunki i sposób finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji na poziomie kraju.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Prezesa Rady Ministrów Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019r. i jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Biorąc pod uwagę wnioski płynące z realizacji i ewaluacji Programu 2014-2017, a także zmianę systemu ochrony zabytków wprowadzoną ustawą z dnia 22 czerwca 2017r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, został sformułowany cel główny Programu 2019-2022: *”Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”*. Program porusza przede wszystkim problematykę w następujących obszarach:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek 1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

- Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek 2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

- Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.
- Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek 1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

- Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek 2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

- Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek 1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości

- Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek 2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

W ramach ww. celów szczegółowych i kierunków wyznaczone zostały zadania, których realizacja na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym przyczyni się do osiągnięcia wyznaczonych celów w przeciągu 4 lat obowiązywania programu.

Realizacja Programu 2019-2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24- kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. Osobą odpowiedzialną i za koordynację i zarządzanie Programem 2019-2022 jest powoływany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Koordynator Programu 2019-2022 będący dyrektorem Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

4.1.2 Inne rządowe dokumenty strategiczne dotyczące problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Zagadnienia związane z ochroną oraz wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego omawiają również inne dokumenty strategiczne oraz kluczowe dokumenty planistyczne państwa:

- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,
- Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,

- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

4.2. Programy wojewódzkie

4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 roku i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

Pięć głównych celów przyświecających inwestycjom UE w latach 2021-2027 to:

- Bardziej inteligentna Europa – innowacyjna i inteligentna transformacja gospodarcza
- Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa – czysta i sprawiedliwa transformacja energetyki, zielone i niebieskie inwestycje, gospodarka o obiegu zamkniętym, przystosowanie się do zmiany klimatu oraz zapobieganie ryzyku
- Lepiej połączona Europa – mobilność oraz regionalne sieci informacyjne i komunikacyjne (ICT)
- Europa o silniejszym wymiarze społecznym – wdrożenie Europejskiego filaru praw socjalnych.
- Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych

Ważniejszymi z punktu widzenia kultury potencjałami jakimi cechuje się subregion północny województwa śląskiego – w tym Gmina Mykanów są:

- obszary o bardzo wysokich walorach środowiskowych objęte rezerwatami przyrody;
- dobrze zachowane walory środowiskowe – tereny bogate w niezmiennione i niezdegradowane walory przyrodnicze;

Przedstawiona w dokumencie wizja rozwoju jest kontynuacją i uszczegółowieniem myśli strategicznej realizowanej już od 2000 roku w kolejnych edycjach Strategii. Natomiast coraz bardziej świadomie podejmuje się w niniejszym dokumencie zagadnienia transformacji regionu uwzględniające poszanowanie środowiska naturalnego – Zielone Śląskie. Realizacja zapisów strategicznych składających się na wspomnianą wizję będzie wymagała zaangażowania licznych podmiotów sceny regionalnej, natomiast rolą Samorządu Województwa Śląskiego, poprzez przygotowany dokument Strategii „Śląskie 2030”, będzie

koordynowanie tych działań w celu zapewnienia jak najbardziej optymalnej ścieżki rozwoju województwa śląskiego.

Zmieniła się ponadto skala dotychczasowych wyzwań np. w obszarze transformacji gospodarczej, depopulacji, zjawisk migracyjnych czy zmian klimatycznych. W odpowiedzi na powyższe wyzwania pojawiły się również na poziomie unijnym nowe instrumenty i środki, które mają przyspieszyć proces transformacji i odchodzenie od węgla. Europejski Zielony Ład, przyjęty przez Komisję Europejską w grudniu 2019 roku, stanowił przełom w polityce europejskiej. Celem powyższej strategii jest przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto i w ramach której wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych. Europejski Zielony Ład stanowi integralną część opracowanej przez obecną Komisję strategii mającej na celu wdrożenie agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030.

Obszary polityki Europejskiego Zielonego Ładu to:

Czysta energia - szansa dla alternatywnych, bardziej ekologicznych źródeł energii
Zrównoważony przemysł - sposoby na bardziej zrównoważone i przyjazne środowisku cykle produkcyjne

Budowa i renowacja - sektor budowlany musi stać się bardziej ekologiczny
Zrównoważona mobilność - promowanie bardziej zrównoważonych środków transportu
Różnorodność biologiczna - ochrona naszego wrażliwego ekosystemu

Od pola do stołu - sposoby na bardziej zrównoważony łańcuch żywnościowy
Eliminowanie zanieczyszczeń - środki mające na celu szybkie i skuteczne ograniczenie zanieczyszczeń

4.2.2. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021.

Główna misja ***Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021*** to „Dobrze zachowane, zadbane zabytki stanowiące o tożsamości regionu

kluczowym czynnikiem budowy kapitału społecznego województwa, rozwoju gospodarczego województwa oraz jego promocji w kraju i na świecie”.

Celem głównym programu jest poprawa stanu zachowania zabytków oraz włączenie ich w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

Niniejszy Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim (na lata 2018–2021) jest czwartym programem sporządzanym dla zabytków województwa śląskiego. Będzie realizowany w perspektywie finansowej 2014–2020 w środowisku dokumentów strategicznych wyższego rzędu opracowanych w systemie zarządzania rozwojem, którego podstawę stanowi ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Program uwzględnia cele i zadania zawarte w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (obecnie w trakcie opracowywania jest Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2018 – 2021; niniejsze opracowanie uwzględnia zapisy poprzedniego programu, ponieważ zawiera on zadania z perspektywą kontynuacji ich w teraz tworzonym programie.

Aby wprowadzić misję w życie sformułowano dwa cele strategiczne programu:

HARMONIJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY ORAZ AUTENTYZM MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA JEST CZYNNIKIEM BUDOWY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO I ROZWOJU GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA ORAZ PROMOCJI REGIONU W KRAJU I NA ŚWIECIE.

Aby misja ta została zrealizowana, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

Cel strategiczny I – Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze,

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

W obrębie I celu strategicznego wyznaczono trzy cele operacyjne oraz określono odpowiednie kierunki działań;

Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa

Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa

Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze

CEL OPERACYJNY I.1 USTALENIE POTENCJAŁU ZASOBÓW ZABYTKOWYCH WOJEWÓDZTWA

Sprawna i efektywna opieka nad zabytkami wymaga głębokiej, opartej na solidnych podstawach wiedzy o historii, tradycjach i dziedzictwie. Niezbędna jest aktualna wiedza o stanie zachowania zabytków znajdujących się w ewidencji, jak również obiektów aspirujących do tego miana w wyniku upływu czasu i zmiany definicji pojęcia zabytek. Opieka nad zabytkami powinna opierać się na wiedzy o zabytkach województwa i konserwacji opartej na solidnych podstawach naukowych. Braki w dokumentacji badawczej, analitycznej i syntetyzującej w znaczący sposób utrudniają działania w sferze konserwacji zabytków i mogą być przyczyną utraty przez nie wartości zabytkowych. Uzupełnienie tych braków pozwoli na sprawowanie skutecznej i efektywnej opieki nad zabytkami. Rezultatem działań powinny być rozpoznanie stanu zasobów zabytkowych województwa i jego wartości, pogłębienie wiedzy o historii, tradycjach i zabytkach regionu, powiększenie zasobu i aktualizacja opracowań studialnych i analitycznych niezbędnych do prawidłowej opieki nad zabytkami i właściwego zarządzania zabytkami.

Dla realizacji przedstawionego celu operacyjnego przyjęto następujące kierunki działań:

- **Kierunek działań I.1.A – Weryfikacja zabytków województwa**
- **Kierunek działań I.1.B – Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa**

CEL OPERACYJNY I. 2 BUDOWA SYSTEMU ZARZĄDZANIA ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA

Efektywne zarządzanie zabytkami wymaga tworzenia nowoczesnych struktur organizacyjno-technicznych, począwszy od organizacji struktur organizacyjnych urzędów JST, w których znajdują się stanowiska odpowiedzialne za sprawy dziedzictwa kulturowego (miejski/powiatowy konserwator zabytków), poprzez organizację i udostępnianie bazy danych o zabytkach oraz właściwy monitoring przemian, jakim one podlegają, a skończywszy

na wykorzystaniu dostępnych narzędzi kształtowania przestrzeni województwa, (programy opieki nad zabytkami, wprowadzenie ustawowych form ochrony 37 konserwatorskiej pozostających w kompetencji gmin, planowanie przestrzenne) w celu sprawowania efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Ten cel operacyjny będzie realizowany za pomocą następujących kierunków działań:

- **Kierunek działań I.2.A – Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami**
- **Kierunek działań I.2.B – Zarządzanie zabytkami**

CEL OPERACYJNY I. 3 WŁĄCZENIE ZABYTKÓW W PROCESY GOSPODARCZE Wykorzystanie obiektów zabytkowych do realizacji współczesnych celów gospodarczych wymaga ich właściwej konserwacji, rewaloryzacji i adaptacji i z uwzględnieniem ich autentyzmu. Podejmowane działania powinny mieć charakter kompleksowy – począwszy od badań, planowania i programowania działań poprzez całościowe procedury inwestycyjne, a skończywszy na działaniach prowadzonych bezpośrednio na materii zabytku.

Temu celowi operacyjnemu będą służyły następujące kierunki działań:

- **Kierunek działań I.3.A – Konserwacja i adaptacja zabytków**
- **Kierunek działań I.3.B Kreacja markowych produktów turystycznych w oparciu o obiektu zabytkowe**

CEL STRATEGICZNY II KSZTAŁTOWANIE POZYTYWNYCH POSTAW SPOŁECZEŃSTWA WOBEC DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU

Poszanowanie dla zabytków, historii i tradycji regionu wynika z wiedzy i identyfikacji z daną przestrzenią. Jedynie wysoka świadomości społeczna o wartościach zabytków i tradycji oraz potrzeba ich zachowania dla przyszłych pokoleń są w stanie zapewnić kształtowanie obrazu kulturowego województwa z poszanowaniem jego historii i według zasad zrównoważonego rozwoju. Osiągnięcie tego celu wymaga propagowania wiedzy o zabytkach oraz aktywizacji społeczeństwa na rzecz opieki nad zabytkami Cele te można osiągnąć przez szeroko zakrojone działania edukacyjne oraz popularyzację i promocję wiedzy o zabytkach, a także wspieranie działań zachęcających do poznawania dziedzictwa kulturowego regionu

i stosowanie zachęt do pracy na rzecz opieki nad zabytkami przez nagradzanie przykładów dobrych praktyk. Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

CEL OPERACYJNY II.1. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY O ZABYTKACH ORAZ ZASADACH OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Efektywna opieka nad zabytkami wymaga rzetelnej wiedzy społeczeństwa o zabytkach oraz obecności problematyki zabytków w środkach masowego przekazu i życiu społecznym. Realizacja celu wymaga podjęcia działań na rzecz edukacji o szeroko rozumianym dziedzictwie kulturowym oraz popularyzacji i promocji wiedzy o zabytkach. Efektem realizacji celu będą wdrożone programy i ścieżki edukacyjne adresowane do uczniów, studentów, profesjonalistów i decydentów, wzbogacenie wiedzy o zabytkach i ich wartości oraz sposobach postępowania z zabytkami w celu ich zachowania, adaptacji, właściwego eksponowania itd. Do realizacji tego celu przyjęto następujące kierunki działań:

- **Kierunek działań II.1.A – Wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym**
- **Kierunek działań II.1.B – Popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach**

CEL OPERACYJNY II.2 AKTYWIZACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH NA RZECZ OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zabytki w dużej mierze wypełniają przestrzeń nas otaczającą. Ich stan zachowania zależy przede wszystkim od mieszkańców województwa i ich stosunku do zabytków. Aby zachęcić mieszkańców do opieki nad zabytkami, niezbędne jest wykształcenie pozytywnych postaw wobec zabytków i tradycji regionu przez działania na rzecz poznania zabytków i stosowanie zachęt do działania na rzecz opieki nad zabytkami. Efektem realizacji celu będzie wzrost zainteresowania historią, tradycją i zabytkami wśród mieszkańców regionu, podniesienie aktywności społecznej w dziedzinie opieki nad zabytkami. Celowi temu służyć będą następujące kierunki działań:

- **Kierunek działań II.2.A – Wspieranie działań na rzecz poznania dziedzictwa kulturowego regionu**
- **Kierunek działań II.2.B – Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami**

Cel operacyjny II.1 –Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami**Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami**

W ramach wyznaczonych celów i kierunków działań zostały określone rodzaje zadań. Dla każdej grupy zadań zostały wyznaczone podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych typów projektów oraz potencjalne źródła finansowania. Wdrażanie programu będzie odbywać się przy pomocy właścicieli przedsiębiorstw prywatnych, organizacji pozarządowych, jednostek samorządowych i instytucji, dla których opieka nad zabytkami jest działalnością statutową. Rodzaje zadań, podmioty odpowiedzialne oraz indykatywne źródła finansowania przedstawiono w załączonej tabeli 2: Wdrażanie Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim. Program będzie realizowany w środowisku kształtowanym przez ustalenia i wytyczne rządowych i regionalnych dokumentów strategicznych i planistycznych, sektorowych programów operacyjnych oraz Regionalnego programu operacyjnego województwa śląskiego na lata 2014–2020 rzutujących na rodzaj stosowanych narzędzi, źródeł finansowania, a także dobór partnerów uczestniczących w realizacji programu. Powodzenie realizacji programu będzie wymagało współpracy wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne grupy zadań, w tym właścicieli prywatnych, samorządów terytorialnych, organizacji pozarządowych, środowisk naukowych, nauczycieli oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków. Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie programu jest Zarząd Województwa Śląskiego, wykonujący zadania przy pomocy wydziałów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Jednostką koordynującą realizację programu jest Regionalny Instytut Kultury w Katowicach.

Do zadań tej jednostki należeć będzie w szczególności:

- zapewnienie przepływu informacji pomiędzy podmiotami odpowiedzialnymi za realizację zadań
- zorganizowanie platformy wymiany informacji i doświadczeń,

- prowadzenie monitoringu wdrażania poszczególnych zadań (zbieranie informacji od podmiotów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych grup zadań),
- przygotowanie projektów sprawozdań z realizacji programu,
- weryfikacja stopnia realizacji celów programu i sformułowanie wytycznych do oceny po czterech latach wdrażania programu.

Program będzie finansowany przy wykorzystaniu wielu źródeł, w tym środków prywatnych i publicznych oraz funduszy strukturalnych. Indykatywne źródła finansowania przedstawiono w tabeli 3: Źródła finansowania i szacowane alokacje

4.2.3 Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020 to dokument systematyzujący strategiczne cele rozwoju kultury.

Strategia wyznacza cztery obszary (cele) strategiczne;

1. Wzrost kompetencji potrzebnych do uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą i twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.
2. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego - w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego - w roli twórców treści kulturowych).
3. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego efektywniejsze wykorzystywanie do celów turystycznych.
4. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywania ich kreatywności.

Najważniejszym z perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego celem strategicznym jest cel III. W jego obrębie zaproponowano następujące kierunki działań;

- rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;

Szczegółowe rozpoznanie zasobów dzięki projektom badawczym nakierowanym na diagnozowanie dziedzictwa kulturowego z zakresu historii ziem województwa, tradycji i świadomości historycznej pozwoli na lepsze zarządzanie zasobem zarówno dla opieki nad nim jak i dla celów turystyki. Kluczowym elementem jest upowszechnianie wyników badań, prowadzenie prac studialnych i tworzenie syntez.

- inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;

W celu poprawnej ochrony dziedzictwa kulturowego konieczna jest jego inwentaryzacja. Niezbędna jest aktualna wiedza o stanie zachowania zabytków czy to znajdujących się w ewidencji, czy obiektów aspirujących do tego miana. W szczególności powinna ona dotyczyć obiektów zagrożonych. Inwentaryzacja jest także podstawą wszelkich prac rewaloryzacyjnych prowadzonych przy zabytkach.

- popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);

Ochrona zabytków i opieka nad nimi to powszechna świadomość potrzeby takich działań i ich pozytywnych skutków zarówno społecznych (przywiązanie do mojego miejsca, ciągłość tradycji) jak i gospodarczych (promocja miejsca, turystyka). Twórcze i nowoczesne narzędzia popularyzowania zasobu dziedzictwa kulturowego województwa przybliżą jego bogactwo.

- rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;

Odrestaurowane obiekty zabytkowe bezpośrednio wpłyną na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu.

- rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji;

Województwo śląskie posiada liczne obiekty przemysłowe i tereny okołoprzemysłowe. Konieczne jest zachowanie i opieka nad tym specyficznym dziedzictwem oraz uczynienie z tego zasobu czynnika atrakcyjności kulturowej i turystycznej. Działania powinny być nakierowane na rewitalizację obiektów i terenów przemysłowych, a następnie znajdowanie dla nich nowych funkcji.

- wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);

Prowadzić należy działania, które nakierowane będą na promowanie województwa śląskiego poprzez odwołanie do niezwykle różnorodnego bogactwa kulturowego (zarówno materialnego jak i niematerialnego). Należy w tym celu tworzyć nowe produkty turystyczne, których treścią jest dziedzictwo regionu. Powinno się tworzyć bazy danych o atrakcjach kulturowych w połączeniu z ofertą turystyczną. Należy też tworzyć programy skierowane do twórców ludowych i rękodzielników uprawiających ginące zawody obrazujące tradycje

regionalne. Programy te powinny mieć na celu wspieranie tej działalności, dokumentowanie, popularyzowanie i przeciwdziałanie zanikaniu tradycyjnych zawodów i technik.

- tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu;

Dokumentowanie powinno dotyczyć szczególnie tych codzienności, które są silnie związane ze specyfiką miejsca (np. tradycje zawodowe, obrzędy, obchody świąt religijnych), zmieniających się przestrzeni, ważnych wydarzeń.

4.2.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

Celem opracowania Planu 2020+ jest wykreowanie polityki przestrzennej województwa w zakresie określenia podstawowych elementów układu przestrzennego, ich zróżnicowania i wzajemnych relacji. Zasięg terytorialny prac nad Planem 2020+ obejmuje obszar województwa śląskiego w szerokim kontekście powiązań przestrzennych i funkcjonalnych z bliższym i dalszym otoczeniem, natomiast zakres terytorialny ustaleń Planu 2020+ stanowi obszar w granicach administracyjnych województwa śląskiego. Zakres merytoryczny Planu 2020+ wynika wprost z art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Plan 2020+ określa podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje, uwzględnia zapisy KPZK 2030 i ustalenia Strategii „Śląskie 2020+”, a także zapisy programów rządowych i wojewódzkich w odniesieniu do zadań rządowych i samorządowych służących realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym. Ustalenia Planu 2020+ pozostają również w zgodności z dokumentami programowymi Unii Europejskiej oraz w spójności z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 i Kontraktem Terytorialnym dla Województwa Śląskiego.

Plan 2020+ stanowi wyraz podejścia strategicznego i zintegrowanego, które wyraża się umieszczeniem planowania w centrum sił globalizacji: technologii, polityki, kultury i ekonomii, kreujących zurbanizowane społeczeństwo i jego fizyczną rzeczywistość. W Planie 2020+ określa się inteligentną politykę opartą na wspólnej wizji i modelowaniu przyszłości - ukierunkowaną na osiągnięcie celów wspólnoty regionalnej, która niekoniecznie opiera się na wiedzy naukowej i systematycznej. Plan 2020+ uwzględnia konsekwencje polityki dla konkurencyjności – co oznacza, że nie można ignorować normalnych ludzkich zachowań,

dlatego dla większej efektywności planowania modyfikuje się trendy społeczne i ekonomiczne w taki sposób, aby mogły one oddziaływać w sposób bardziej właściwy i zrównoważony na kształtowanie struktury przestrzennej, niż miałyby to miejsce bez udziału planowania.

Plan 2020+ jest elementem:

- **planowania regionalnego**, które określa cele i działania zorientowane na rzecz danego województwa, którego przedmiotem jest województwo samorządowe, a głównym podmiotem wojewódzka samorządowa władza publiczna, natomiast narzędziem polityki regionalnej jest plan zabezpieczający interesy krajowe i regionalne w zakresie przedsięwzięć o znaczeniu ponadlokalnym;
- **planowania przestrzennego**, czyli formą aktywności człowieka zmierzającą do osiągnięcia ładu przestrzennego w otaczającej go rzeczywistości i pozwalającą na zharmonizowanie działań we wszystkich dziedzinach życia;
- **planowania zintegrowanego**, czyli obejmuje w sposób kompleksowy wszystkie aspekty działalności człowieka – strefę przestrzenno–techniczną, społeczną, gospodarczą i ekologiczną.

Plan 2020+ ma charakter:

- **planu struktury** - określa koncepcję podstawowych elementów przyszłej struktury przestrzennej województwa i powiązań funkcjonalnych między tymi elementami, określa ramy i warunki merytoryczne dla podejmowania decyzji przestrzennych o charakterze strategicznym;
- **planu selektywnego** – głównym jego wyróżnikiem jest problemowość i selekcja zagadnień, pozwalająca koncentrować się na celach najważniejszych dla rozwoju województwa;
- **planu strategicznego** – formułuje koncepcję systemowego działania na rzecz długotrwałego rozwoju i oparty jest na zasadach planowania strategicznego;
- **planu działania** – jest dokumentem wewnętrznego kierownictwa województwa, mającym charakter ofensywny i kojarzący strategiczne decyzje Planu 2020+ z decyzjami operacyjnymi i instrumentami ich realizacji, nie może być podstawą materialno-prawną decyzji administracyjnych dotyczących użytkowania terenu.

Podstawowymi funkcjami Planu 2020+ są:

- **funkcja koordynacyjna** – pozwala w Planie 2020+ ustalać zamierzenia realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikających z dokumentów przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów czy właściwego ministra lub sejmik województwa;
- **funkcja kontrolna** – pozwala monitorować długookresowe ustalenia Planu 2020+ w procesie okresowej oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa i korygować je w kolejnych edycjach planu; w tym sensie funkcja kontrolna Planu 2020+ wiąże się z jego funkcją koordynacyjną
- **funkcja promocyjna** – pozwala w Planie 2020+ eksponować atrakcyjność celów, których realizacja jest szczególnie pożądana z punktu widzenia rozwoju województwa jako całości, jak i z punktu widzenia atrakcyjności dla kapitału zewnętrznego; funkcja promocyjna obejmuje także funkcje informacyjne, funkcje inspirujące i funkcje marketingowe.

4.2.5 Strategia Rozwoju Powiatu Częstochowskiego na lata 2016-2020 to dokument który zawiera główne cele rozwojowe, środki prowadzące do ich realizacji, a także sposoby i reguły zachowania podmiotów zaangażowanych w jej realizację.

W *Strategii* scharakteryzowano krajobraz kulturowy powiatu, oraz zwrócono uwagę na znaczny ubytek substancji zabytkowej-przed wszystkim drewnianych domów. Podkreślono rolę ośrodków kultury w pielęgnowaniu tradycji regionu.

Na potrzeby *Strategii* wykonano analizę aktualnego obrazu powiatu częstochowskiego. Zdiagnozowanie jego problemów i sposobu postrzegania przez mieszkańców przeprowadzono poprzez badania ankietowe. Na ich podstawie dokonano analizy SWOT i określono wizję rozwoju i misję powiatu Częstochowskiego. Wytyczono cele strategiczne i kierunki działań.

Najbardziej istotnymi z punktu widzenia opieki nad dobrami kultury są:

III.3. CEL STRATEGICZNY: promocja kultury, turystyki i walorów przyrodniczych powiatu

Kierunek działań: działania na rzecz promocji i rozwoju kultury, sportu i turystyki w powiecie częstochowskim:

- a) budowa, rozbudowa i modernizacja małej infrastruktury służącej rozwojowi turystyki aktywnej,
- b) wspieranie przedsięwzięć w zakresie usług turystycznych,
- c) rozwój systemu informacji i promocji walorów turystycznych i imprez kulturalnych,
- d) wsparcie finansowe i promocyjne najważniejszych imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych promujących subregion,
- e) promocja turystyczna na międzynarodowych i krajowych targach, wystawach, konferencjach,
- f) wspieranie inwestycji służących rozwojowi agroturystyki, rozbudowa sieci e-informacji turystycznej,
- g) kreowanie „mody” na turystykę weekendową i agroturystykę w powiecie,
- h) promowanie wybranych szlaków turystycznych, i walorów turystycznych powiatu częstochowskiego,
- i) wsparcie rozwoju infrastruktury tras pielgrzymkowych na Jasną Górę,
- j) promocja sanktuarium na Jasnej Górze i zabytków sakralnych na terenie powiatu częstochowskiego,
- k) organizowanie imprez własnych i współpraca z gminami przy organizacji imprez sportowych i kulturalnych,
- l) opracowanie markowego symbolu powiatu częstochowskiego,
- m) działania promocyjne na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, kierowane dwutorowo - do firm już działających oraz do firm potencjalnych inwestorów,
- n) wsparcie dla różnorodnych form promocji (wydawnictwa, strony internetowe, filmy itp.)
- o) wsparcie działań ustalających stan formalno-własnościowy obiektów zabytkowych zagrożonych degradacją lub zniszczeniem,
- p) wsparcie renowacji obiektów zabytkowych poprzez wykorzystanie istniejących regionalnych i krajowych źródeł finansowania prac renowacyjnych,**
- q) wsparcie dla zespołów folklorystycznych, lokalnych muzeów, itp.,
- r) współpraca zagraniczna jako forma promocji powiatu (w tym współpraca z partnerami z Niemiec – powiat bodeński i z Ukrainy – Rejon Śniatyński)

Liczba wspartych prac renowacyjnych w obiektach zabytkowych:

W latach 2016-2020 powiat częstochowski nie wspierał prac renowacyjnych w obiektach zabytkowych. Ze środków powiatu każdego roku współfinansowana jest jednak renowacja szlaków turystycznych przebiegających przez różne gminy.

4.2.6 Program Ochrony Środowiska Dla Powiatu Częstochowskiego na lata 2020-2023 z perspektywą na lata 2024-2027

Program nie podejmuje szerzej problemu ochrony krajobrazu kulturowego.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Mykanów współgra z założeniami programowymi województwa śląskiego oraz dokumentami krajowymi.

5.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi- dokumenty o znaczeniu krajowym

5.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury (NSRK) na lata 2004-2020 jest: zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W 2005r. Ministerstwo Kultury wydłużyło horyzont czasowy dotychczas obowiązującej Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2007-2013 do roku 2020. W zaktualizowanym dokumencie pn. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju kultury na lata 2004-2024 określono zasady nowocześnie pojmowanej polityki państwa funkcjonującej w warunkach rynkowych, umożliwiającej zrównoważony rozwój kulturalny wszystkich regionów.

Cele operacyjne NSRK na lata 2004-2020 określają programy operacyjne Ministra Kultury, które stanowią uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury. W przypadku dziedzictwa kulturowego jest to Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomości i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu 1 jest poprawa stanu

zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczanie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

5.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Działania wskazane w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS) mają wspierać zaangażowanie obywatelskie, zachęcać do współpracy oraz wzmacniać kreatywność Polaków. Wskazuje ona, iż polityka rozwoju powinna wspierać procesy i inicjatywy, które wzmacniają wolę działania obywateli na rzecz dobra wspólnego i przyczyniają się do wzmocnienia zaufania, jako jednego z podstawowych komponentów życia społecznego, gospodarczego i kulturowego.

SRKS zawiera Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego. Dla Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami istotne są dwa priorytety strategii:

- Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej

Projektowane działania mają przyczynić się m.in. do wsparcia zaangażowania społeczności w kwestie dziedzictwa kulturowego, w tym do korzystania z zasobów kulturowych i przyrodniczych, a także rozwijania kultury i sztuki współczesnej.

- Wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym
- Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu

Ochrona dziedzictwa, jako ważnego zasobu kulturowego, wymaga także zintegrowanego podejścia do zagadnienia krajobrazu kulturowego. O skuteczności zachowania dziedzictwa decyduje bowiem dzisiaj nie tylko forma ochrony, ale także funkcja użytkowa zabytkowych obiektów i ich otoczenia. Problematyka ochrony krajobrazu kulturowego obejmującego przyrodę, układy urbanistyczne, zagospodarowanie i sposoby wykorzystania terenu powinna być odpowiednio uwzględniona w zapisach strategii i planów rozwoju lokalnego i regionalnego, a w szczególności w planach zagospodarowania przestrzennego.

Zintegrowane podejście, w którym będzie łączyć się ochronę zasobów kulturowych z ochroną środowiska przyrodniczego zwiększy skuteczność ochrony obu tych elementów. W szczególności aktywizacja społeczności lokalnych wokół zintegrowanej ochrony zasobów kulturowych i środowiska przyrodniczego może prowadzić do wzmacniania więzi między mieszkańcami oraz zwiększania ich kreatywności i przedsiębiorczości. Umożliwi to wykorzystanie unikatowych zasobów wewnętrznych, rozwój lokalnych produktów i usług oraz specjalizację regionów.

6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

6.1. Dokumenty programowe gminy

6.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Mykanów.

W obszarze *Spółeczeństwo, sytuacja społeczna* za mocną stroną uznano „Działalność społeczno-kulturalną OSP, zespołów folklorystycznych”. Mocną stroną obszaru *Środowisko przyrodnicze* jest położenie osad ludzkich, które to dobrze wpisują się w otaczający je krajobraz. Nie mniej jednak jednym z głównych problemów do rozwiązania jest „Brak odpowiedniego kultywowania wartości środowiska przyrodniczego i kulturalnego”.

Z punktu widzenia ochrony dóbr kultury najważniejszymi celami strategicznymi i kierunkami działania są;

- Strategia działania w zakresie wzrostu aktywności gospodarczej i jej efektywności, zwłaszcza w sferze pozarolniczej

Kierunek 4: Tworzenie produktu turystycznego

Działania strategiczne:

- Wyznaczenie szlaków turystyki pieszej z uwzględnieniem zasobów kulturowych gminy
- Strategia działania w zakresie ochrony i kultywowania wartości przyrodniczych i kulturowych

Kierunek 1: Ochrona wartości środowiska przyrodniczego

Działania strategiczne:

- Usankcjonowanie prawne istniejących obiektów zabytkowych przyrody

Kierunek 2: Ochrona i kultywowanie przejawów kultury materialnej i niematerialnej

Działania strategiczne:

- Stworzenie dokumentacji obiektów zabytkowych i wartościowych pod względem historycznym
- Udokumentowanie twórczości ludowej (muzyka, piosenki, malarstwo, hafciarstwo, poezja)
- Popieranie rozwoju twórczości ludowej i artystycznej
- Utworzenie Fundacji Rozwoju Kultury
- Rozwój edukacji kulturalnej

6.1.2. Program Ochrony Środowiska Gminy Mykanów

Naczelną zasadą przyjętą w programie jest zasada zrównoważonego rozwoju, umożliwiająca harmonizację rozwoju gospodarczego i społecznego gminy z ochroną jej walorów środowiskowych.

W *Programie* zwrócono uwagę na walory kulturowe gminy – „Gmina Mykanów oprócz walorów przyrodniczych charakteryzuje się również bogactwem walorów kulturowych, w tym zwłaszcza zabytków architektury i budownictwa”.

Ważniejsze zadania to:

- określenie pożądanego stylu zabudowy w gminie, wyznaczenie norm architektonicznych- opracowanie standardów urbanistyczno - architektonicznych- w ramach planów rozwoju z uwzględnieniem charakterystyki urbanistycznej gminy Jednym z celów długoterminowych jest Zachowanie i wzbogacanie walorów przyrodniczo-kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem świadomie kształtowanych kompozycji krajobrazowych oraz obszarów, których walory przyrodnicze i krajobrazowe wynikają z przeszłej gospodarki człowieka.

6.1.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mykanów.

Podstawę prawną opracowania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mykanów stanowią przepisy Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późniejszymi zmianami) oraz szereg ustaw szczególnych, w tym m.in. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1098 z późn. zm.), Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz. U. z 2021r, poz. 1275 z późn. zm.), Ustawa z dnia 03 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t. j. Dz.U. z 2021r. poz. 1326 z późn. zm.), Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne (t. j. Dz.U. z 2021r poz. 2233 z późn. zm.), Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo Ochrony Środowiska (t.j. Dz.U. z 2021r., poz. 1973 z późn. zm.) i inne.

Zmianę studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mykanów opracowano w oparciu o Uchwałę Nr 227/XXII/2009 Rady Gminy Mykanów z dnia 29.04.2009 r. w sprawie przystąpienia do sporządzania zmiany studium zgodnie z wymogami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz z uwzględnieniem „Zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mykanów” uchwalonej Uchwałą Nr 354/XXXIV/10 Rady Gminy Mykanów z dnia 17 września 2010 r.

Opracowanie - zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mykanów obejmuje całe terytorium gminy Mykanów i stanowi nowe studium z jednoczesnym zachowaniem kontynuacji zagospodarowania przestrzennego określonego w poprzednich edycjach zmian studium.

Podstawę sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mykanów, dla terenu położonego w obrębie Mykanów, stanowi Uchwała Rady Gminy Mykanów Nr 397/XLVI/2018 z dnia 20 września 2018 r. w sprawie przystąpienia do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mykanów”, dla terenu położonego w obrębie Mykanów. Niniejszy projekt zmiany studium jest realizacją tej uchwały.

Podstawowym celem sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mykanów, jest określenie związków między

rozwojem przestrzennym gminy Mykanów, a podstawami jej rozwoju społeczno – gospodarczego.

W obrębie uwarunkowań przyrodniczo – kulturowych wyszczególniono obszary i obiekty poddane ochronie. Są to m.in.;

- 3.2.1 Pomniki przyrody
- 3.2.2. Obszary NATURA 2000
- 3.3 Dziedzictwo i zasoby kulturowe
- 3.4 Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy Mykanów znajduje się wiele stanowisk archeologicznych, które podlegają strefie ochrony archeologicznej. Strefie ochrony archeologicznej i rozdzielamy na strefę „W” czyli ochrony reliktyw archeologicznych oraz strefie „OW” czyli obserwacji archeologicznych.

Na terenach podlegających strefie „W” powinna być zakazana wszelka działalność inwestycyjna. Dopuszcza się działania, które polegają na konserwacji fragmentów zabytkowych oraz ich ekspozycji. Obszary te powinny pozostać otwarte, mogą pełnić funkcje rekreacyjną. W przypadku gdy teren należący do strefy ochrony reliktyw musi być przeznaczony pod inwestycje, najpierw muszą być wykonane szczegółowe badania archeologiczne.

Tereny strefy „OW” obserwacji archeologicznej to obszary do domniemanej zawartości reliktyw archeologicznych. Strefy „OW” wyznacza się na podstawie badań, a także na podstawie fotografii lotniczej. Na obszarach Strefy „OW” jest dopuszczalna działalność inwestycyjna naruszająca grunty, jednak musi być ona prowadzona pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. W razie napotkania reliktyw archeologicznych, praca inwestycyjne zostają przerywane i teren jest poddany badaniom archeologicznym. Na podstawie tych badań decyduje się o dalszej kontynuacji inwestycji lub o jej zaniechaniu i zmianie przeznaczenia terenu.

Obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami obiekty wpisane do rejestru zabytków należy

utrzymywać w dobrym stanie technicznym, konserwować, odpowiednio eksponować i użytkować zgodnie z przeznaczeniem. Jakikolwiek działania prowadzące do zmiany obecnego stanu wymienionych obiektów wymagają uzgodnienia z organem właściwym do spraw ochrony zabytków, a dla działań inwestycyjnych uzyskania pozwolenia na prowadzenie wszelkich prac przy obiekcie zabytkowym. Wszelkie obiekty i usługi należy sytuować możliwie jak najdalej od obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Wyklucza się wszelkie działalności mogące wytworzyć drażniące woń, hałas czy wibracje, a także mogących zakłócić ład przestrzenny w okolicy chronionych obiektów.

- kościół parafialny pod wezwaniem Św. Wawrzyńca w Borownie (A/13)
- pałac murowany w Borownie wraz z otaczającym terenem (A/14)
- cmentarz grzebalny w Borownie (A/428)
- kościół parafialny p.w. Św. Leonarda w Mykanowie – nr rej. (A/1156/23)

Dla alei obowiązuje zakaz wycinania drzew, poza cięciem wynikającym ze względów bezpieczeństwa albo sanitarnych, po uprzednim uzyskaniu pozwoleń konserwatorskich. Dopuszcza się dosadzanie drzew po uzgodnieniu z konserwatorem i uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego

- aleja owocowa związana z założeniem pałacowo-parkowym w Kruszyńcu.

Obszary i obiekty wpisane do ewidencji dóbr kultury.

W odniesieniu do obszarów i obiektów obowiązuje każdorazowe uzyskanie opinii organu do spraw ochrony zabytków dla wszelkich działań, prowadzących do zmiany stanu istniejącego. W przypadku konieczności rozbioru budynku, należy sporządzić jego inwentaryzację oraz dokumentację zdjęciową i uzyskać stosowną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wprowadzono strefy ochrony;

Strefa B1- ochrony konserwatorskiej

W strefie B1 obowiązuje wymóg:

- zachowania historycznego układu dróg,
- sytuowanie nowych budynków mieszkalnych we frontowej części działki przy jednoczesnym respektowaniu historycznie wyznaczonych linii zabudowy. Lokalizacja budynków

- inwentarskich w drugiej linii zabudowy, na tyłach działki, kalenicą dachu równoległe do drogi,
- zachowanie maksymalnych gabarytów budynków – dwie kondygnacje naziemne, w tym jedna jako poddasze użytkowe pod warunkiem, że budynki gospodarcze nie mogą wysokością przewyższać budynków mieszkalnych,
  - zgodnie z ustaleniami konserwatorskimi należy kryć wszystkie obiekty dachami o spadkach połaci dachowych od 30 do 45 stopni, symetrycznymi, dwuspadowymi, ewentualnie dwuspadowymi z przyczółkiem,
  - dla budynków mieszkalnych stosowanie okapu na wysokości maksymalnej 3,5 metra od poziomu terenu,
  - stosowania formy architektonicznej obiektów nawiązującej do lokalnej tradycji sztuki budowlanej,
  - w wystroju zewnętrznym stosowania tradycyjnych materiałów wykończeniowych, takich jak: drewno, tynk, kamień, ceramika,
  - opiniowania wszelkich działań inwestycyjnych z organem właściwym do spraw ochrony zabytków.

Ochronie konserwatorskiej, strefa B1 obejmuje:

- rozplanowanie wsi Borowno.

Strefa B2 – ochrony konserwatorskiej

Wszelkie obiekty znajdujące się w strefie B2 należy utrzymywać w dobrym stanie technicznym, konserwować, odpowiednio eksponować i użytkować zgodnie z przeznaczeniem. Jakiegokolwiek działania prowadzące do zmiany obecnego stanu wymienionych obiektów wymagają uzgodnienia z organem właściwym do spraw ochrony zabytków, a dla działań inwestycyjnych uzyskania pozwolenia na prowadzenie wszelkich prac przy obiekcie zabytkowym. W obrębie obiektów zakazane jest stawianie budynków kubaturowych, mogących przysłonić obiekt chroniony. Obowiązuje zakaz wycinania drzew, poza cięciem wynikającym ze względów bezpieczeństwa albo sanitarnych, po uprzednim uzyskaniu pozwoleń konserwatorskich. Dopuszcza się dosadzanie drzew po uzyskaniu pozwolenia organu właściwego do spraw ochrony zabytków.

Strefa ochrony konserwatorskiej B2 jest wyznaczona dla:

- zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Wawrzyńca w Borownie,
- założenie pałacowe w Borownie,
- zespół Kościoła Parafialnego w Mykanowie.

Strefa B3 – ochrony konserwatorskiej

W strefie tej obowiązuje: zachowanie historycznego rozplanowania cmentarza, konserwacja zabytkowych obiektów architektury, ochrona nagrobków powstałych przed 1939 rokiem lub wybranych na podstawie odrębnego opracowania, zakaz usuwania starodrzewu poza drzewami chorymi i zagrażającymi bezpieczeństwu oraz dążenie do zwiększenia zadrzewienia terenu cmentarza i strefy wokół niego. W przypadku poszerzenia cmentarza dopuszcza się wykonanie w istniejącym murze furtek prowadzących do nowej części nekropolii oraz wymaga się zharmonizowania nowego zainwestowania z układem cmentarza i zachowanymi obiektami historycznymi. W przypadku podejmowania jakichkolwiek prac inwestycyjnych bezwzględnie obowiązuje uzyskanie stosownych opinii organu właściwego do spraw ochrony zabytków.

Strefa ochrony konserwatorskiej B3 jest wyznaczona dla:

- cmentarza katolickiego w Cykarzewie,
- cmentarza katolickiego w Borownie,
- cmentarza grzebalnego w Mykanowie,
- cmentarza katolickiego w Kokawie,
- cmentarza ewangelickiego w Czarnym Lesie,
- cmentarza w Lubojnie.

Strefa K1

W strefie K1 obowiązuje wymóg:

- zachowania historycznych elementów zagospodarowania, z uwzględnieniem tradycyjnego składu gatunkowego,

- uzyskanie opinii organu do spraw konserwacji zabytków przed wszelkimi kompleksowymi pracami przy zieleni,
- uzupełnianie nasadzeń rodzimymi gatunkami drzew odpowiednimi dla składu gatunkowego poszczególnych alei,
- w przypadku konieczności zapewnienia zjazdu z alei do poszczególnych działek budowlanych obowiązuje bezwzględny wymóg lokalizowania ich między drzewami. Strefa ochrony konserwatorskiej K1 jest wyznaczona dla
  - alei lipowej przy drodze powiatowej w Łochyni,
  - alei lipowej przy drodze w Borownie,
  - alei lipowej przy drodze z Łochyni do lasów państwowych,
  - alei zadrzewienia drogi powiatowej relacji Mykanów- Borowno,
  - alei robiniowej przy drodze powiatowej z Grabowej do Borowna.

Strefa K2 - zespoły pofolwarczne i podworskie

W strefie K2 postuluje się zabezpieczyć pozostałości zagospodarowania (budynki i słupy ogrodzenia) przed dewastacją. Budynki należy konserwować z zachowaniem ich dawnego wystroju zewnętrznego. Prowadzenie wszelkich prac na terenie zespołu jest możliwe tylko i wyłącznie po uprzednim uzyskaniu opinii w organie właściwym do spraw ochrony zabytków. Granice strefy należy pozostawić uczynioną. W przypadku konieczności rozbioru jakiegoś obiektu należy sporządzić jego inwentaryzację oraz dokumentację zdjęciową i uzyskać stosowną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Starodrzew powinien być zachowany, poddany pielęgnacji oraz uzupełniany jako zieleń towarzysząca. Do strefy K2 zaliczamy:

- pozostałości zespołu pofolwarcznego i podworskiego w Grabowej,- pozostałości zespołu pofolwarcznego i podworskiego w Łochyni,
- zespoły pofolwarczne i podworskie - nie istniejące lub słabo czytelne:
- Lubojna, Lubojenka,
  - Radostków (Nałęcz, Topolów),

- Stary Kocin,
- Grabówka,
- Wola Hankowska,
- Łochynia.

Strefa K4 drogi historyczne

W strefie K4 obowiązuje wymóg zachowania przebiegu dróg w terenie w przypadku prowadzenia przepisów scaleniowych czy modernizacji układu komunikacyjnego, a także postulat uczytelnienia nasadzeniami o tradycyjnym składzie gatunkowym. Drogi historyczne podlegające ochronie znajdują się w następujących miejscowościach:

- w Cykarzewie,
- w Kokawie,
- w Rybnej,
- w Lubojnie,
- w Kocinie.

Jednymi z najważniejszych celów studium jest ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych gminy. W skład walorów kulturowych wchodzi tu; krajobraz kulturowy, zabytkowe obiekty kubaturowe, zabytkowe obiekty i tereny archeologiczne, zespoły objęte ochroną konserwatorską.

W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywane oceny aktualności Studium.

6.1.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Mykanów

- Gmina Mykanów posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych obszarów i miejscowości. (m.in. uchwały; Uchwała nr 337/XXXVII/2017, Uchwała nr 26/IV/2019, Uchwała nr 27/IV/2019, Uchwała nr 28/IV/2019, Uchwała nr 47/VI/2019, Uchwała nr 95/XII/2019, Uchwała nr 100/XIII/2019, Uchwała nr 145/XVII/2020, Uchwała nr 177/XXI/2020, Uchwała nr 178/XXI/2020, Uchwała nr 179/XXI/2020, Uchwała nr

180/XXI/2020).

Dokumenty sporządzono z dbałością o ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są one oczywiście spójne ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Tworząc kolejne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Nanieść kluczowe dla opieki nad zabytkami informacje. Oznaczyć stanowiska archeologiczne, zabytkową architekturę, układy ruralistyczne oraz określić odpowiednie strefy ochrony.

7. Obszary i obiekty poddane ochronie

7.1. Pomniki przyrody

W gminie Mykanów znajdują się trzy aleje lipowe stanowiące pomniki przyrody na podstawie Uchwały Nr 98/IX/2007r Rady Gminy Mykanów z dnia 29 listopada 2007r. w/s ustanowienia pomników przyrody zlokalizowanych na terenie gminy Mykanów (Dz. Urz. Województwa Śląskiego z 2008r. Nr 12 poz. 341).

- „Aleja lipowa w Łochyni” stanowi 97 sztuk drzew gatunku lipa drobnolistna (*Tilia cordata*),
- „Aleja lip szerokolistnych w Borownie” stanowi 58 sztuk drzew o dominującej przewadze lip szerokolistnych (*Tilia Platyphyllos*),
- „Aleja lip drobnolistnych w Borownie” 134 sztuk drzew o przewadze lip drobnolistnych (*Tilia cordata*).

W stosunku do tychże pomników przyrody zabrania się:

- niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu;
- uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby;
- umieszczania tablic reklamowych.

Zgodnie z uchwałą , w celu zapewnienia czynnej ochrony zaleca się w razie potrzeb usuwanie posuszu oraz wykonywanie innych zabiegów pielęgnacyjnych koniecznych dla utrzymania drzew we właściwym stanie zdrowotnym, a także zapewnienia bezpieczeństwa użytkowników drogi.

7.2. Obszary NATURA 2000

Sieć NATURA 2000 to sposób wypełnienia zobowiązań Unii Europejskiej, nałożonych przez Konwencję z Rio. Podstawę prawną sieci Natura 2000 stanowią dwa akty prawne: tzw. Dyrektywa Ptasia oraz Dyrektywa Siedliskowa. Przewidują one stworzenie systemu obszarów, połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Jej zadaniem będzie utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę najcenniejszych, najrzadszych elementów przyrody, ale też najbardziej typowych, wciąż jeszcze powszechnych układów przyrodniczych, charakterystycznych dla regionów biogeograficznych (np. alpejskiego, atlantyckiego, kontynentalnego itp.).

Tworzenie takiej sieci jest obowiązkiem każdego kraju członkowskiego UE, gdyż dyrektywy unijne mają charakter tzw. „twardego prawa”, a więc muszą być przestrzegane pod groźbą sankcji finansowych. Jej podstawowym celem jest ochrona przyrodniczego dziedzictwa Europy i realizacja idei zrównoważonego rozwoju w skali ponadkrajowej. Na obszarze gminy Mykanów znajduje się jeden obszar Natura 2000 – Lemańskie Jodły (PLH240045), wyznaczony na podstawie Decyzji wykonawczej komisji z dnia 7 listopada 2013 r. w sprawie przyjęcia siódmego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny. Lemańskie jodły znajdują się na terenie lasów państwowych nadleśnictwo Kłobuck na działach 43, 44, 45, 66, 67, o łącznej powierzchni 151,3ha. Ostoja „Lemańskie Jodły” to wyróżniająca się starodrzew jodłowy. W 68% stanowią lasy mieszane, pozostała część to lasy iglaste. Dominują drzewostany w wieku 80 lat. Znaczący jest także udział starodrzewu od 100 do 120 lat. Warstwa podrostów i podszytów jest bardzo dobrze rozwinięta i zdominowana przez bujnie się rozwijający podrost jodłowy. W runie dominuje jeżyna gruczołowata, towarzyszą jej borówka czarna, sałatnik leśny, turzyca palczasta, turzyca pigułkowata, śmiałek pogięty, jastrzębiec leśny, veronica officinalis, kosmatka owłosiona, gajowiec żółty, poziomka pospolita oraz chronione konwalia majowa i widłak jałowcowaty. Pod względem fitosocjologicznym płaty jedliny wyżynnej w ostoi Lemańskie Jodły są bardzo podobne do dolnoregłowego lasu jodłowego Galio-Abietetum. Ostoja obejmuje najlepiej zachowane siedliska jedlin o znaczeniu europejskim na krańcach jego południowo- zachodniego zasięgu

w Polsce. Ostoję wyznacza się dla ochrony siedliska wyżynnego jodłowego boru mieszanego *Abietetum polonicum*, które jest wykształcone w stopniu reprezentatywnym dla całego województwa śląskiego i Polski. Natomiast w sąsiedniej gminie Kłobuck znajduje się obszar NATURA 2000 - „Torfowisko przy Dolinie Kocinki”, o kodzie PLH240025. Obszar zajmuje powierzchnię 5,6 ha. Torfowisko znajduje się w pobliżu wioski Kocin Nowy i bezpośrednio graniczy z terenem Gminy Mykanów. W rozległym zagłębieniu terenu, znajdującym się około 150 m od koryta rzeki Kocinki, występuje duża powierzchnia typowo wykształconych zbiorowisk torfowiska wysokiego (powierzchniowo dominującego) i przejściowego. Torfowisko jest klasycznie wykształcone, z dobrze rozwiniętym i narastającym od brzegów dawnego zbiornika wodnego pyłem torfowcowym. Całość powierzchni torfowiska jest izolowana od rzeki pasem około 150 m szerokości młodnika sosnowego, nadrzecznymi zaroślami wierzbowymi i kadłubowo wykształconymi fragmentami łągów, z pozostałych stron w strefie przybrzeżnej, borem bagiennym a dalej - rozległym kompleksem subatlantyckiego boru sosnowego. Torfowisko porastają fitocenozy dobrze wykształconych zbiorowisk torfowiska wysokiego i przejściowego. W środkowej części torfowiska znajduje się otwarte lustro wody. Stwierdzono tam występowanie grzybieni północnych.

8. Dziedzictwo i zasoby kulturowe

Walory środowiska kulturowego gminy Mykanów tkwią w jej historii. Na terenie gminy znajdują się liczne zabytki w tym kościoły, kapliczki i figurki, obiekty kulturowe, budynki mieszkalne, cmentarze i stanowiska archeologiczne.

Zabytki

Obiekty sakralne

Kościół w Borownie

W miejscowości Borowno znajduje się parafia pod wezwaniem Św. Wawrzyńca. Kościół powstał w pierwszej połowie XIX wieku, a dokładnie w 1845 roku. W latach 1885-1901 parafia została przebudowana. Jest to kościół neobarokowy, jednonawowy z dwiema wieżami w fasadzie budynku. W parafii znajduje się obraz Matki Bożej Szkaplerznej z Dzieciątkiem z XVII wieku, uwagę przyciągają XVII-wieczne srebrne suknie zdobiące dzieło. Kościół wpisany jest do rejestru zabytków. W miejscu gdzie obecnie stoi kościół pw. Św.

Wawrzyńca już od XVI wieku znajdował się dom boży. Początkowo był to mały drewniany kościółek, który stanowił parafię dla wielu pobliskich miejscowości. Według „Księgi beneficjów archidiecezji gnieźnieńskiej” prymasa Jana Łaskiego, parafia w Borownie obejmowała następujące miejscowości: Zdrowa, Nieznanice, Witkowice, Chorzenice, Kościelec, Lubojnę, Lubojenkę, Radostków, Kokawę, Grabową, Bogusławice, Jacków, Jamno i Łochynia. W XVII mały kościółek został przebudowany na większy, ale wciąż drewniany. W 1845r. powstał kościół murowany, który stoi po dziś dzień.

Kościół w Cykarzewie

Parafia w Cykarzewie pod wezwaniem Św. Stanisława powstała w czasie II wojny światowej a dokładnie w latach 1939-1940. Jest to kościół neoromański z jedną główną nawą i dwiema bocznymi. W bocznej nawie znajduje się ołtarz pochodzący z XVII wieku. W 1997 r. proboszcz wybudował nową plebanię. Za kościołem znajduje się parking oraz figurka Św. Krzysztofa – patrona kierowców. Pierwszy drewniany kościół powstał w Cykarzewie w 1574 roku i został ufundowany przez Postępałską dzierżawczynię Mykanowa. Po 200 latach kościółek spłonął i na jego miejsce Panny Klaryski postawiły skromną drewnianą kapliczkę. W roku 1880 kapliczkę rozbudowano, a w 1908 stała się samodzielną parafią. Jednak kościółek był zbyt mały i w latach 1939-1940 wybudowano nowy budynek, który stoi po dziś dzień.

Kościół w Mykanowie

Parafia mykanowska pod wezwaniem Św. Leonarda Opata powstał w 1836 roku. Budowla ta została zaprojektowana przez Henryka Marconiego, który był jednym z najwybitniejszych architektów tamtych czasów. Budowla rozplanowana jest na bazie prostokąta budynek jednonawowy, z wieżyczką u szczytu fasady z dachem w kształcie ostrosłupa. Ołtarz i polichromie wewnątrz parafii w stylu neogotyckim. W kościele znajduje się czerwony ornat z późnogotyckim haftem z końca XV wieku. Parafia została wpisana do rejestru zabytków. Pierwotnie kościół parafialny w Mykanowie był pod wezwaniem Św. Magdaleny i Św. Wawrzyńca. Mykanowski kościółek stanowił parafię dla wsi: Mykanów, Cykarzew, Rybna, Broniszew, Klekoty, a później także dla wsi: Kokawa i Radostków, które zostały odłączone od parafii w Borownie. Początkowo kościółek był drewniany i w tej formie przetrwał do XVIII wieku. Pierwsze wzmianki o parafii w Mykanowie pochodzą z 1426 roku, jednak kościół musiał istnieć już w wieku XIII, gdyż został nadany jako uposażenie klasztorowi

Panien Klarysek z Zawichostu. W roku 1725 rozebrano drewniany kościółek i postawiono nowy wykonany z modrzewia. Pieniądze na budowę nowej parafii ofiarował Szymon Przytkowicz – znany malarz ówczesnych czasów z Częstochowy. Jednak modrzewiowy kościół nie przetrwał zbyt długo i już w 1835 roku został rozebrany. W rok później przystąpiono do budowy parafii murowanej, jednak budowa ta znacznie się przeciągnęła, gdyż brakowało funduszy i trwała aż do początku XX wieku. W roku 1903 kościół został konsekrowany przez biskupa wrocławskiego Stanisława Zdzitowieckiego i przybrał nowe wezwanie- parafii pw. Św. Leonarda Opat. Leonard Opat był średniowiecznym rycerzem, pustelnikiem i zakonikiem, a także opiekunem niewolników, jeńców i więźniów. W czasie I wojny budynek został lekko uszkodzony, jednak parafianie naprawili go w czasie dwudziestolecia międzywojennego. W latach 50 otrzymał nową polichromię malowaną na świeżym tynku (metodą al. fresco) przez dwie malarki Joannę Pol i Barbarę Pawłowską. W latach 70 budynek przeszedł gruntowny remont oraz modernizację.

Krzyż modrzewiowy z 1667 roku w Starym Cykarzewie.

Na końcu ulicy Szkolnej w Starym Cykarzewie znajduje się stary drewniany krzyż. Na głównej belce widnieje napis "A.D. 1667". Zabytek pochodzi więc z czasów zakończenia w Polsce potopu szwedzkiego. W 1995 roku z inicjatywy proboszcza Stanisława Matysiaka krzyż został wykopany, odrestaurowany i poddany naprawie. Obecnie jest zamocowany na betonowej podporze.

Kapliczki i figurki

Na terenie gminy Mykanów znajduje się wiele obiektów zaliczających się do tzw. małej architektury sakralnej. Są to kapliczki oraz figurki. Obiekty te stawiano w intencji zachowania zdrowia mieszkańców i ochrony wsi przed „złym”. Kapliczki i figurki spełniały funkcje kulturowe. Większość z nich jest wpisana do ewidencji dóbr kultury, są to: murowana kaplica w Wierzchowisku, pocz. XX w., neogotycka kaplica w Woli Kiedrzyńskiej z końca XIX w., murowana kaplica w Radostkowie, figura św. Jana Nepomucena w Mykanowie, murowana kapliczka z figurką Matki Boskiej w Borowni, figurka św. Antoniego Padewskiego w Borowni oraz przydrożna kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena w Jamnej.

Obiekty kulturowe:

Kolumna Denhoffa

Na terenie gminy Mykanów, przy drodze biegnącej z miejscowości Borowno do Kruszyny znajduje się Kolumna Denhoffa. Jest to wysoka kolumna wykonana z piaskowca umieszczona na kamiennym cokole. Wiek monumentu ocenia się na ponad 300 lat. Kolumna upamiętnia miejsce samobójstwa ostatniego Denhoffa z linii kruszyńskiej. Legenda głosi, iż Kasper Denhoff sprzeciwił się małżeństwu swego syna z biedną dziewczyną, nakazał spalić dwór razem z jego mieszkańcami i narzeczoną syna. Gdy młody Denhoff dowiedział się o tym, co zrobił ojciec popełnił samobójstwo. W roku 2008 umieszczono na kolumnie białą tabliczkę z napisem: „Tu zadano kres pięknej miłości”.

Dworek Michałowskich w Borownie

Dworek powstał w 1790r. Jego pierwotny wygląd o cechach późnobarokowych został znacznie przekształcony. Początkowo należał do rodziny Karpińskich i Michalskich, a w okresie międzywojennym do rodziny Skarbków. Przy południowo-zachodniej elewacji dworku znajduje się rzeźba lwa. Dawniej budowla otoczona była okazałym założeniem parkowym. Aktualnie zarówno dworek jak i otaczający go park są w kiepskim stanie. Pozostałością po parku są stare lipy oraz zarastające stawy. Elewacja dworku wymaga remontu. Sam dworek został wpisany do Rejestru Zabytków, a cały zespół pałacowo-parkowy podlega strefie Ochrony Konserwatorskiej.

Młyn wodny

Pomiędzy Kocinem Starym, a Cykarzewem Północnym znajduje się piękny zabytek hydrotechniczny. Na odnodze rzeki Kocinka przy moście znajduje się stara, malutka elektrownia wodna. Historia mówi, iż w miejscowości Kocin istniał młyn. Na jego miejscu zamożny gospodarz Oleksy Gromadzki wybudował nowoczesny system napędu wodnego dla obiektów przemysłowych: tartak, młyn oraz elektrownia. Do dnia dzisiejszego zachowało się betonowe koryto, którym odprowadzano wodę z rzeki do turbiny wodnej, która była ukryta w ceglany budynku. Stamtąd żelazny wał prowadził napęd do kół zębatych i pasowych. Cała maszyna była sprowadzona z Niemiec, świadczy o tym napis: "F.H. Hoffman In Breslau". Po prawej stronie mostu znajduje się jaz wodny, który w 2008 roku został wyremontowany i ponownie jest wykorzystywany do regulowania poziomu rzeki. Zachował się również suchy kanał, który dawniej odprowadzał wodę do urządzeń napędowych. Po drugiej wojnie tartak oddziedziczył Jan Grodzki, jednak z powodu braku funduszy zrezygnował z jego eksploatacji.

Obecnie urządzenia stoją bez użytku, ukryte pod zarastającą je roślinnością.

Zabudowa wiejska

Na terenie gminy Mykanów zachowało się wiele budynków drewnianych oraz zagród drewniano-murowanych z drewnianą częścią mieszkalną i murowaną częścią gospodarczą. Jest to tradycyjne budownictwo wiejskie powstałe w XIX i na początku XX wieku.

Nekropolie:

Cmentarz parafialny w Borownie

Nekropolia w Borownie została wpisana na listę Rejestru Zabytków. Na cmentarzu tym znajduje się wiele zabytkowych grobowców, między innymi grób Wereszczyńskich – dziedziców Kościelca. W Borownie pochowana jest znana malarka z Kościelca Wanda Wereszczyńska oraz Edward Reszke – śpiewak operowy. Cmentarz rozplanowany jest na bazie prostokąta, główną oś widokową stanowi aleja główna, przebiegająca przez środek założenia cmentarnego. Nekropolia nie jest utworzona według rygorystycznych zasad symetrycznych. Na jego obszarze znajduje się kilka alejek przecinających się pod kątem prostym, dzielących cmentarz na kwatery grzebalne. Starsze nagrobki znajdują się w pobliżu alei głównej. Teren cmentarny jest bardzo ubogi w roślinność, na jego obszarze nie rośnie ani jedno drzewo, jedynie przy wejściu wzdłuż drogi z Borowna ku wschodowi do Zdrowa znajduje się kilka drzew.

Cmentarz parafialny w Mykanowie

W Mykanowie przy drodze biegnącej z Mykanowa ku południowi do Kościelca znajduje się niewielki cmentarz parafialny. Jest to nekropolia należąca do mykanowskiej parafii pod wezwaniem Św. Leonarda Opata. Nekropolia rozplanowana jest na bazie trapezu. Główna aleja biegnie w kierunku wschód-zachód i przecina się w połowie pod kątem prostym z aleją poprzeczną. Taki układ alei dzieli założenia na cztery kwatery grzebalne. W południowo-wschodniej części znajduje się trochę zieleni, którą tworzą duże drzewa. Nekropolia otoczona jest z trzech stron polami uprawnymi. Warto jeszcze wspomnieć, iż w Mykanowie przy zbiegu ulic Słonecznej i Samorządowej istniała jeszcze pod koniec XIX wieku nekropolia. Obecnie jedynym wspomnieniem dawnego cmentarza jest stary dąb rosnący na poboczu drogi.

Cmentarz parafialny w Cykarzewie

Przy drodze pomiędzy Cykarzewem Starym, a Cykarzewem Północnym po prawej stronie

znajduje się malutka nekropolia. Jest to cmentarz parafialny parafii pod wezwaniem Św. Stanisława. Założenie cmentarne zostało utworzone na terenie o kształcie prostokąta. Układ alei dzieli nekropolię na cztery kwatery. Główna aleja o kierunku wschód-zachód biegnie od wejścia i przecina się na środku, pod kątem prostym z aleją poprzeczną. Wzdłuż alei poprzecznej w południowej części znajdują się nasadzenia roślinne. W otoczeniu nekropoli znajdują się pola uprawne.

Cmentarz ewangelicki w Czarnym Lesie

Na terenie gminy Mykanów zachował się jeden cmentarz ewangelicki. Przy samej granicy gminy, na końcu drogi prowadzącej z miejscowości Czarny Las w kierunku zachodnim rozplanowano malutką ewangelicką nekropolię. Założenie cmentarne zostało rozplanowane na bazie prostokąta. Cmentarz ten obecnie jest opuszczony i zaniedbany. Znajduje się tutaj bujna roślinność, porastająca cały teren cmentarza. Na kilku nagrobkach (ok. 7 szt.) można jeszcze odczytać napisy. Istnienie cmentarza ewangelickiego w tym miejscu związane jest z przybyciem na te tereny ewangelickich kolonistów niemieckich, którzy na przełomie XVIII i XIX wieku założyli pobliską wieś Czarny Las.

Miejsca pamięci narodowej – ewidencja:

- nr 111/01 GW – zbiorowa mogiła wojenna na cmentarzu w Mykanowie: pilota por. Władysława Szymonika z 26 eskadry obserwacyjnej 2 pułku lotniczego w Krakowie- zginął w 1943r.; sapera, który zginął w 1946 roku; partyzantów poległych w latach 1940-1945; 6 żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 roku oraz 12 żołnierzy Polski Podziemnej zamordowanych przez Niemców na terenie Borowna i okolic;
- nr 111/02 GW – Grób wojenny na starym cmentarzu w Mykanowie, nieznanego żołnierza Wojska Polskiego, poległego w 1939 roku – pom.nagr.;
- nr 111/03 GW – Grób zbiorowy wojenny przy drodze leśnej na południe od Kocina Nowego (leśnictwo Lemańsk), żołnierzy poległych we wrześniu 1939 roku – pom.nagr.
- nr 111/04 GW – Grób zbiorowy wojenny przy drodze Częstochowa-Lubojna – 1,5 km od drogi na polu (Mykanów-Wierzchowisko), małżeństwa Franciszki i Józefa Sowów zamordowanych przez Niemców 1 września 1939 roku – pom.nagr.;
- nr 111/05 GW – Grób zbiorowy wojenny na cmentarzu w Borownie, żołnierzy GL Antonia Barcisia, Jana Owczarka, Nowaka z Gdańska, jednego nieznanego żołnierza, zamordowanych

w 1943 roku – pom.nagr.

9. stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy Mykanów znajduje się wiele stanowisk archeologicznych, które podlegają strefie ochrony archeologicznej. Strefę ochrony archeologicznej rozdzielamy na strefę „W” czyli ochrony reliktyw archeologicznych oraz strefę „OW” czyli obserwacji archeologicznych.

Na terenach podlegających strefie „W” powinna być zakazana wszelka działalność inwestycyjna. Dopuszcza się działania, które polegają na konserwacji fragmentów zabytkowych oraz ich ekspozycji. Obszary te powinny pozostać otwarte, mogą pełnić funkcje rekreacyjną. W przypadku gdy teren należący do strefy ochrony reliktyw musi być przeznaczony pod inwestycje, najpierw muszą być wykonane szczegółowe badania archeologiczne.

Tereny strefy „OW” obserwacji archeologicznej to obszary do domniemanej zawartości reliktyw archeologicznych. Strefy „OW” wyznacza się na podstawie badań, a także na podstawie fotografii lotniczej. Na obszarach Strefy „OW” jest dopuszczalna działalność inwestycyjna naruszająca grunty, jednak musi być ona prowadzona pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. W razie napotkania reliktyw archeologicznych, praca inwestycyjne zostają przerywane i teren jest poddany badaniom archeologicznym. Na podstawie tych badań decyduje się o dalszej kontynuacji inwestycji lub o jej zaniechaniu i zmianie przeznaczenia terenu.

Na terenie gminy przeprowadzono inwentaryzacje zasobów archeologicznych. Inwentaryzacja powstała na podstawie danych archiwalnych, pochodzących z Archiwum Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach. Ewidencja stanowisk archeologicznych zawiera spis stanowisk wg wprowadzonej numeracji zbiorczej. Stanowiska archeologiczne z okresu paleolitu schyłkowego znajdują się w Cykarzewie Północnym (pustkowiu) na stanowiskach 18 i 10, które są pracownią krzemieńkarską., w Rybnej na ST. 7 i 8, w Kuźnicy Kiedrzyńskiej na ST. 6 oraz w Cykarzewie Południowym na ST 5. Na stanowiskach z tego okresu znajdowano materiały krzemienne np.: wióry i odłupki krzemienne, narzędzia, rdzenie oraz obłupnie. Ślady osadnictwa z środkowej epoki kamienia zwanej mezolitem znajdują się w Cykarzewie

Północnym (Niwa) na ST. 4, Cykarzewie Północnym (Pustkowi) na ST. 11 i 13, Rybnej na ST 6, 9, Kuźnicy Kiedrzyńskiej na ST 2,8, Kokawie na ST 9, Łochyni na ST 7, Borownie na ST 9 oraz Borownie Kolonii na ST 1.

Ślady osadnictwa neolitycznego znajdują się w Broniszewie Starym na ST 6, Kocinie Starym na ST. 6, Rybnej na ST 2, Wierzchowisku na ST 2, Radostowie-Kolonii (Topolów) ST 13, Jamnie na ST. 14, Jamnie (Rusinowie) na ST 28 oraz na ST 4 w Cykarzewie Północnym (Niwie), a także na ST 17 w Dudkach. Na stanowiskach tych znajdują się fragmenty naczyń, egzemplarze wyrobów krzemienych. Na stanowisku w Dudkach znajdowała się osada wielokulturowa, w tym kultury łużyckiej i przeworskiej. Znalezione tutaj naczynia amforowate, które pochodzą z kultury ceramiki sznurkowej. Zabytki z tej epoki są rzadkością. Jednak w wyniku zaniedbań administracyjnych stanowisko to zostało zniszczone. Szkoda, ponieważ stanowisko to mogło być jedynym cmentarzyskiem kultury ceramiki sznurowej.

Na terenie gminy znajduje się również wiele stanowisk, które zostały odkryte i udokumentowane. Znalezione na nich odłupki i wiórki krzemienne, które pochodzą z epoki kamienia. Są to stanowiska w miejscowościach: Broniszew Stary ST. 4, 5, 7; Broniszew Stary (Rzyczniaki), ST. 2, 3, 4; Cykarzew Północny, ST. 1, 2, 3, 12, 14, 16, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 32; Cykarzew Północny (Niwa0, ST. 5; Cykarzew Północny (Pustkowie) ST. 12; Cykarzew Północny (Brzoza), ST. 14, 15; Kocin Stary ST. 2, 5, 8, 10; Rybna ST. 5, 9, 10, 15; Kuźnica Kiedrzyńska, ST. 1, 3, 4, 7; Kokawa, ST. 1, 3, 11; Radostków, ST. 1, 5, 7; Lubojna, ST. 1, 2, 3, 7; Lubojna (Tylin), ST. 4, 5; Kuźnica Lechowa, ST. 1; Czarny Las, ST. 1; Lubojenka, ST. 1, 5, 6, 7, 10, 11, Dudki, ST. 3, 9; Mykanów ST. 3, 8, 9; Grabowa ST. 2, 4, 7, 10, 11, Łochynia, ST. 4, 8; Borowno, ST. 9, 11, 14, 15; Cykarzew Południowy, ST. 2, 3, 4, Jamno (Cichanówka), ST. 6, 7, 9; Jamno, ST. 10; Grabówka, ST. 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, Grabowa, ST. 14, 15, 16, 17, 18, 19, Jamno (Adamów) ST. 18; Jamno (Rusinów), ST. 25, 26, 27; Borowno, ST. 1, 2, 3, 7, 10.

Stanowisko 28 w Cykarzewie Północnym jest datowane na przełom młodszej epoki kamienia i wczesnej epoki brązu, jednak nie jest przypisane do bliżej określonej kultury.

Ślady osadnicze kultury łużyckiej z epoki brązu występują na następujących stanowiskach: ST. 1, 2, w Cykarzewie Północnym; ST.6 w Cykarzewie Północnym (Zasmole); ST. 15, 17 w Cykarzewie Północnym (Brzoza); ST. 1, 2, 3, 8 w Kocinie Starym; ST. 3, 9, 10

w Rybnej; ST. 1 w Kuźnicy Kiedrzyńskiej; ST. 1 w Kocinie Nowym, ST. 1 w Czarnym Lesie; ST. 1, 2, 6 w Dudkach oraz na ST. 5 w Lubojence. Na terenie gminy Mykanów znajdują się również stanowiska ze śladami osadnictwa kultury łużyckiej o dłuższym okresie użytkowania z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Są to: Lubojenka, sst. 11; Dudki ST. 3, 8; Radostków ST. 1, Radostków-Kolonia (Topolów) ST. 11, 14; Mykanów ST. 9; Grabowa ST. 3, 7, 8; Borowno, ST. 1, 6, 9, 11; Borowno-Kolonia, ST. 10; Łochynia ST. 2, 4, 9, 10, 11, 13; Jamno ST. 1; Jamno (Cichoniówka) ST. 9; Cykarzew Północny ST. 24; Grabówka ST. 14.

Ślady osadnictwa kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza, z okresu halsztackiego znajdują się w: Cykarzewie Północnym, ST. 26, 32; Broniszewie Nowym, ST. 1; Jamnie, ST. 10, 11, 13, 15, 16, 17; Jamno (Adamów) ST. 4, 18, 19, 20, 21, 22; Jamno (Cichoniówka) ST. 5, 6, 7, 8; Jamno (Osiny) ST. 12; Jamno (Rusinów) ST. 26; Grabówka ST. 1, 4, 12, 16; Grabowa, ST. 14, 20; Borowno-Kolonia, ST.6.

Na terenie gminy znajdują się dwa cmentarzyska kultury łużyckiej epoki brązu w Kocinie Starym, ST. 1 oraz w Jamnie, ST. 1. cmentarzysko kultury łużyckiej w Jamnie było użytkowane w epoce brązu oraz we wczesnej epoce żelaza. Jednak cmentarzysko to zostało przebadane tylko częściowo ponieważ znaczna jego część znajduje się pod zabudową letniskową oraz została zniszczona.

Kultura przeworska charakteryzowała się intensywną uprawą rolnictwa. Twórcy tej kultury ulepszyli metody uprawy roli wprowadzając okute radlice. Stanowiska kultury przeworskiej datowane są na okres wpływów rzymskich. Na terenie gminy znajduje się wiele stanowisk reprezentowanych przez tę kulturę. Są to: Cykarzew Północny, ST. 1, 2; Cykarzew Północny (Zasmole) ST. 6; Cykarzew Północny (Pustkowie) ST. 7, 8, 11, 13, 18; Kocin Stary, ST. 2, 3, 5, 6; Rybna ST. 1, 2, 3, 8, 9, 12, 16; Kuźnica Kiedrzyńska ST. 1, 3, 7, 8; Kokawa, ST. 2, Radostków ST. 1, 2, 6; Wola Hankowska, ST. 3, 4; Lubojna ST. 4; Wierzchowisko ST. 1, 2; Radostków Kolonia (Topolów) ST. 10; Dudki, ST. 1, 2, 3, 5; Kokawa ST. 5, 6, 7, 9, 10; Mykanów, ST. 8; Borowno, ST. 1, 10; Borowno (Poduchowne) ST. 7, Łochynia, ST. 7, 8, 14; Kościelec (Madalin) ST. 2; Jamno ST. 14; Grabowa, ST.14; Jamno (Adamów) ST.19. W miejscowości Jamno na ST. 2 zarejestrowano relikty nieokreślonego pieca. Poza tym na terenie gminy znajduje się wiele stanowisk nieokreślonych kulturowo. Znaleźiska

są zbyt drobne i zbyt zniszczone, aby móc je zdiagnozować. Stanowiska te zostały nazwane stanowiskami pradziejowymi. Są to: Broniszew Stary (Rzyczniaki), ST. 2; Cykarzew Północny, ST 1; Cykarzew Północny (Zasmole) ST. 9, Cykarzew Północny (Pustkowie), ST. 10, 12; Cykarzew Północny (Brzoza), ST. 16; Kocin Stary, ST. 2, 4, 8, 9; Kocin Nowy, ST. 1, 2; Rybna, ST. 2, 3, 9, 17; Radostków, ST. 3, 6, 7, 8; Radostków-Kolonia (Topolów), ST. 10,12, 14; Lubojna, ST. 2; Lubojna (Tylin), ST. 3, 4, 5; Czarny Las, ST. 2; Lubojenka, ST. 1, 4, 8, 11; Dudki, ST. 1, 7; Kokawa, ST. 4, 6, 8, 9, 12; Mykanów, ST. 5, 6, 7, 10; Grabowa, ST. 4, 5, 6, 8, 10, 13, 14, 18, 19; Borowno, ST. 3; Łochynia, ST. 3, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14, 15; Borowno (Poduchowne), ST.8; Cykarzew Północny, ST. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26, 29, 31, 32; Jamno, ST. 15; Jamno (Adamów), ST. 3, 4, 23; Jamno (Cichoniówka), ST. 5, 9; Jamno (Rusinów), ST. 24, 27; Grabówka, ST 7, 11, 14; Borowno Kolonia, ST 9. Osadnictwo średniowieczne związane było z kształtowaniem się systemów obronnych. W czasie średniowiecza osadzano się nie tylko w pobliżu cieków wodnych, ale także w znacznej odległości od nich. Ślady wczesnego osadnictwa średniowiecznego znaleziono w miejscowościach: Kocin Stary, ST. 5; Wola Hankowska, ST. 2; Lubojna, ST. 2; Borowno, ST. 1; Cykarzew Południowy, ST. 1. Stanowiska osadnictwa średniowiecznego znajdują się również w następujących miejscowościach: Rybna, ST. 1, 2, 12, 16; Kokawa, ST. 2; Radostków, ST. 2, 5; Lubojna (Tylin), ST. 5, Kuźnica (Lechowa), ST. 2; Wola Hankowska, ST. 2; Lubojna, ST. 4; Dudki, ST. 8; Lubojenka, ST. 1, 4; Kokawa, ST. 4, 9, 11, 13; Mykanów, ST. 3, 4, 5, 6, 7, 9; Grabowa, ST. 1, 2, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 19, 21; Łochynia, ST. 1, 9; Cykarzew Północny, ST. 13, 16, 18, 21, 22, 23, 27; Jamno (Cichoniówka), ST 8; Jamno, ST. 13; Jamno (Adamów) ST. 18; Jamno Rusinów, ST. 24; Grabówka, ST. 1, 2, 9, 13, 15. W gminie znajduje się również kilka śladów osadnictwa późnośredniowiecznego. Znajdują się one na stanowiskach: Kocin Stary ST. 7; Kocin Nowy, ST. 2; Rybna, ST. 11; Radostków, ST. 3; Lubojna (Tylin) ST. 6; Lubojenka, ST. 5, 9; Radostków – Kolonia (Topolów), ST. 12, 13; Dudki, ST. 2, 7; Kokawa, ST 10; Mykanów, ST. 8, 9; Grabowa, ST. 2, 6, 7, 10, 14, 18; Borowno, ST. 1-11, 13-16; Cykarzew Północny, ST. 10, 21; Jamno (Cichaniówka), ST. 9; Jamno, ST. 15, 16; Jamno (Adamów) ST. 18; Grabówka, ST. 4, 14; Grabowa, ST. 1, 12, 17; Borowno Kolonia, ST. 2; Stanowiska zawierające materiały nowożytnie to: Cykarzew Północny (Brzoza), ST. 15; Kuźnica Kiedrzyńska, ST. 1, 4, 7, 8; Kocin Nowy, ST. 1, 2; Rybna, ST. 1, 2, 3, 9, 11-18, Kokawa, ST. 1, 2;

Radostków, ST. 1, 3-8; Lubojna (Tylin) ST. 3, 4, 5, 6; Kuźnica Lechowa, ST. 2; Wola Hankowska, ST. 1-4; Lubojna, ST. 2, 3, 4; Lubojenka, ST. 2-5, 8, 9; Radostków-Kolonia (Topolów), ST. 7, Mykanów, ST. 8, 9; Grabowa, ST. 1-17, 19, 21; Łochynia, ST. 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 12, 14, 15; Borowno (Goły Staw), ST. 5-dwór oraz ST. 6, 7, 8, 10, 11, 14; Cykarzew Południowy, ST. 2, 4; Cykarzew Północny, ST. 10, 26, 29, 31, 32; Jamno, ST. 13, 16; Grabówka, ST. 2, 4, 7, 9, 11, 13, 15. Najmłodszym stanowiskiem archeologiczno-historycznym jest dwór z XVI_XVIII w na ST. 5 w Borownie (Goły Staw).

10. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Zgodnie z zaleceniami NID rozdział obejmuje zwięzłą charakterystykę dziedzictwa kulturowego na tle zarysu historii gminy. Nie jest to monografia historyczna ani opracowanie etnograficzne.

10.1. Położenie i pozycja gminy w regionie

Ogólna powierzchnia gminy Mykanów wynosi 14 064 ha, z czego użytki rolne zajmują 11 410 ha (82% powierzchni ogólnej gminy): grunty orne 10 395 ha (75%), użytki zielone 908 ha(6,5%). Lasów i gruntów zadrzewionych jest 1 695 ha, co stanowi około 11% powierzchni ogólnej gminy.

Gmina Mykanów jest lokalnym centrum, skupiającym najważniejsze urzędy i instytucje o zasięgu lokalnym (Urząd Gminy, przychodnia zdrowia, banki, itd.). W Mykanowie znajduje siedziba władz gminnych.

Gmina Mykanów to gmina wiejska. Położona jest w północnej części województwa śląskiego oraz w północno-zachodniej części powiatu częstochowskiego. Położona jest bezpośrednio na północ od miasta Częstochowa. Ponadto graniczy z gminami:

- Kłobuck i Miedźno (od zachodu),
- Nowa Brzeźnica (od północny),
- Kruszyna i Kłomnice (od wschodu),
- Rędziny (od południowego wschodu).

Siedzibą gminy jest wieś Mykanów. Terytorium gminy w całości położone jest na obszarze Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (zwanej potocznie Jurą Krakowsko-

Częstochowską) w makroregionie Wyżyna Wieluńska, rozciągającym się między Wieluniem a Częstochową. Mykanów leży w pobliżu przełomu rzeki Warty pod Częstochową, który oddziela Wyżynę Wieluńską od ciągnącego się na południowy-wschód pasma Wyżyny Częstochowskiej. Gmina Mykanów zajmuje powierzchnię około 141 km² i liczy 14116 mieszkańców (dane styczeń 2009).

Na terenie gminy funkcjonują 24 sołectwa z 40 wsiami i przysiółkami. W przyjmowanym dziś nazewnictwie wydziela się następujące jednostki administracyjne: Adamów, Antoniów, Borowno, Borowno Kolonia, Cykarzew Północny, Cykarzew Północny Stacja, Czarny Las, Dudki, Florków, Grabowa, Grabówka, Jamno, Kokawa, Kolonia Wierzchowisko, Kuźnica Kiedrzyńska, Kuźnica Lechowa, Lemańsk, Lubojenka, Lubojna, Łochynia, Mykanów, Nowa Rybna, Nowy Broniszew, Nowy Kocin, Osiny, Pasieka, Przedkocin, Radostków, Radostków Kolonia, Rusinów, Rybna, Stary Broniszew, Stary Cykarzew, Stary Cykarzew POM, Stary Kocin, Topolów, Tylin, Wierzchowisko, Wola Hankowska, Wola Kiedrzyńska.

10.2. Zarys historii obszaru gminy¹

Borowno

Nazwa osady pojawia się w dokumencie patriarchy jerozolimskiego Monacha sporządzonym dla klasztoru w Miechowie, datowanego na 1198r. Dokument poświadcza, że właściciel Borowna – Kagnimir, wymienił wieś, wraz z Kamionem, na Żytno. Kolejna wzmianka o Borownie pochodzi z 1275r. Biskup wrocławski Tomasz skarży się arcybiskupowi Janowi na niesforne rycerstwo księcia Bolesława Wstydliwego. Wśród winnych splądrowania dóbr biskupich wymieniony został pan na Borownie zwany Stralco. W Borownie ulokowano najstarszą parafię pod patronatem św. Wawrzyńca, początkowo o bardzo rozległym zasięgu. Możliwe że zasięgiem obejmowała także miejscowości, które w przyszłości weszły w skład parafii Mykanów.

¹Materiały WUOZ i <http://www.mykanow.pl/index.php/o-gminie/miejscowosci>

Według „Księgi beneficjów archidiecezji gnieźnieńskiej” prymasa Jana Łaskiego, w XVI wieku w skład parafii w Borownie wchodziły: Zdrowa, Nieznanice, Witkowice, Chorzenice, Kościelec, Lubojna, Lubojenka, Radostków, Kokawa, Grabowa, Bogustawice i Jacków. Nieco później doszły Jamno i Łochynia. Pierwotny, drewniany kościół został przebudowany w XVII wieku. Świątynię konsekrował w 1688 roku biskup kamieniecki Jerzy Denhoff. Obecny kościół murowany powstał w latach 1845-1846. Poczynając od XIV wieku źródła wzmiankują wielu właścicieli Borowna, pochodzących z osiadłego na tej ziemi rycerstwa. W czasach panowania Kazimierza Wielkiego w 1362 roku Borownem włada rycerz Ninogniew zwany Kotek, w roku 1373 Jaško, w końcu XIV i pierwszej połowie XV wieku osadą włada rycerska rodzina herbu Śrzeniawa. W latach 1382-1401 Bienik, w latach 1387-1424 Michał, natomiast od 1401 roku w zapiskach występuje jego brat Marcin – starosta bolesławiecki. W latach 1414-1417 bracia podzielili się majątkiem. Córką starosty Marcina była Beata, matka słynnego dziejopisa Jana Długosza, wydana za burgrabiego pobliskiego zamku w Brzeźnicy Jana z Niedzielska, herbu Wieniawa. Beata z Borowna zmarła w 1429 roku i pochowana została wraz z mężem w Wieluniu.

Mykanów

Najwcześniejsza informacja o osadzie Mykanów pochodzi z XIII wieku. W styczniu 1262 roku Bolesław Pobożny, podczas zjazdu w Iwanowicach z księciem Bolesławem Wstydlwym i arcybiskupem gnieźnieńskim Januszem, nadał klasztorowi Panien Klarysek w Zawichoście wsie: Mykanów, Rybną oraz Pławno. Nadanie w 1264 roku zatwierdził papież Urban IV. Od tego czasu Mykanów i Rybna (później też Cykarzew), stanowiły własność klasztorną-Klarysek zgromadzonych w klasztorze św. Andrzeja w Krakowie. Parafia mogła być erygowana na przełomie XII i XIII wieku. Nazwa „Mykanów” posiada cechy toponimu dzierżawczego i oznacza miejsce będące w posiadaniu człowieka nazywanego skróceniem imienia Mikołaj (Mik, Miko, Mika to najczęściej w średniowieczu stosowane skróty tego imienia).

Niezależnie od przynależności do klasztoru św. Andrzeja w Krakowie arcybiskup gnieźnieński Dobrogost nadał w 1396 roku dziesięcinę z Mykanowa kościołowi w Moskorzewie. Decyzję tę akceptował nieco później arcybiskup Mikołaj Trąba. Kościół

parafialny na początku nosił wezwanie św. Marii Magdaleny i św. Wawrzyńca. W czasach arcybiskupa Jana Łaskiego parafia była niewielka, w jej skład obok Mykanowa wchodziły Cykarzew i Rybna. Z czasem doszły Broniszew i Klekoty – a także odłączone od parafii Borowno: Kokawa i Radostków.

Pierwotny drewniany kościół wspomina w XV wieku Jan Długosz. W XVIII wieku ruiny drewnianego kościoła rozebrano i postawiono nowy modrzewiowy kościół (1725 roku). W kosztach budowy partycypował mieszczanin i malarz częstochowski Szymon Przyppowicz. W związku z kasacją dóbr zakonnych Klarysek kościół nie dysponował wystarczającymi środkami na utrzymanie budynku. W 1835 roku został rozebrany. Rok później wymurowano nowy obiekt w miejscu dawnej świątyni. Wykończenie i wyposażenie kościoła trwało do początków XX wieku. Konsekracja przez biskupa wrocławskiego Stanisława Zdzitowieckiego odbyła się w 1903 roku. Kościół przybrał wezwanie św. Leonarda Opata.

Interesujące są przekazy źródeł historycznych o rozmiarach wsi Mykanów. Według ksiąg beneficjów Jana Długosza i Jana Łaskiego, u schyłku średniowiecza i na początku okresu nowożytnego Mykanów był dużą osadą świadczącą dziesięcinę z ponad 30 łanów uprawnych. Na początku XVI wieku powstał tu dwu łanowy folwark. We wsi istniała karczma. W 1552 roku zamieszkiwało Mykanów 21 kmieci. Lustracje rewizorów królewskich z lat 1564 i 1569 wspominają już tylko 9 kmieci mykanowskich, gospodarujących na zaledwie 6 łanach. Na tej podstawie można przypuszczać, że wieś została dotknięta bliżej nieznanym kataklizmem. Regres utrzymywał się stosunkowo długo – w 1660 roku wciąż gospodarowano na 6 łanach, 25 ról było pustych. Lustracje wzmiankują, że ludność Mykanowa zobowiązana była do utrzymywania monarszego orszaku-świadczania „stacji”. W takich przypadkach obecności władcy kmiecie zobowiązani byli przekazać po korcu owsa miary brzeźnickiej i wołu.

Rozwój Mykanowa nastąpił w XIX wieku. Po konfiskacie dóbr klasztoru św. Andrzeja władze zaborcze włączyły Mykanów oraz pozostałe wsie klasztorne do dóbr rządowych. W 1827 roku we wsi doliczono się 46 domów i 291 mieszkańców. W drugiej połowie XIX w. domów było już 67, zaludnienie wzrosło do 449 osób. Po upadku Powstania Styczniowego dobra mykanowskie (majorat) władze carskie nadały generałowi Pawłowowi. W skład folwarku weszło 7 domów z trzydziestoma mieszkańcami. W latach 20 i 30 XX wieku na rozwiniętą osadę obok Mykanowa składały się jeszcze Mykanów Kolonia i Mykanów

Okupniki. W 1933 roku istniały na tym terenie 134 domy. Ludność liczyła 485 osób. Współcześnie liczba mieszkańców sołectwa oscyluje około 1000.

Rybna

Rybna wraz z Cykarzewem i Mykanowem jako miejscowości przypisane do dóbr klasztoru klarysek trwały w bliskich związkach. W związku z tym, że grunty wsi przecinała Kocinka, część należała do województwa sieradzkiego, część krakowskiego. Nazwa *Rybna* w przeszłości używana była w formie *Rybno*. Można zatem przypuszczać, że wskazywała na miejsce obfitujące w ryby. Nazwę tą zalicza się więc do grupy nazw topograficznych. Wczesne występowanie nazwy wskazuje, że z wodami Kocinki i Sękawicy, prowadzono intensywną gospodarkę rybną. Lustracje z XVI i XVII wieku wzmiankują 4 kmieci, z których każdy gospodarował na 1 łanie oraz 4 zagrodników. Była zatem Rybna osadą stosunkowo niewielką. Na gruntach wsi Rybna już w XVIII wieku wykształciło się pustkowie Przedkocinne- złożone z kilku chałup osiedle. Po rozbiorach, podobnie jak Mykanów, Rybną włączono do dóbr rządowych. Z czasem rozwinęła się w pewnym oddaleniu Rybna Nowa. W 1939 roku wieś Rybna liczyła 79 domów i 463 mieszkańców, Rybna Nowa natomiast 7 domów i 36 mieszkańców. Po wojnie, w latach 1949-1950 mieszkańcy wybudowali kaplicę, w której od 1969r. funkcjonuje wikariat terenowy. W 1977 roku biskup częstochowski Stefan Bareła powołał parafię w Rybnej, w skład której weszły: Rybna Nowa, Nowy Kocin, część Kokawy, Błeszyńskie i Przedkocin. Współcześnie ludność sołectwa Rybna z Rybną Nową to około 650 osób.

Cykarzew

Wieś wzmiankują dokumenty arcybiskupa gnieźnieńskiego Dobrogosta z 1396r. i biskupa krakowskiego Piotra Wysza z 1398 roku. Biskup na prośbę podkanclerzego Królestwa – Klemensa z Moskorzewa herbu Pilawa, przeznaczili dziesięcinę z Cykarzewa, Grabowej, Mykanowa i Rudnik dla kościoła wniesionego przez Klemensa w jego rodzimym Moskorzewie. Decyzję tę zatwierdził przed 1422r. arcybiskup Mikołaj Trąba. Jan Długosz poświadcza przynależność do klasztoru św. Andrzeja w Krakowie. Wzmiankuje również gospodarowanie w Cykarzewie na 20 łanach oraz 3 karczmy związane zapewne ze szlakiem z Częstochowy do Brzeźnicy, który przebiegał przez Cykarzew. Lustracje dokumentują 18 łanów i młyn. W 1564r. wieś zamieszkiwało 27 kmieci. W 1574r. dzierzawiąca od klarysek

folwark pani Postępalska wzniosła w Cykarzewie drewnianą kaplicę, wykończoną przy udziale środków Piotra Pieniążka. Kaplica spłonęła w 1768r. W roku następnym została odbudowana. W 1880r. rozbudowano kaplicę w kościół, co umożliwiło erygowanie parafii pod wezwaniem św. Stanisława. Cykarzew zostaje ośrodkiem parafialnym w 1908r. W roku 1938 rozpoczęto budowę większego- obecnego kościoła. Poświęcenie miało miejsce 8.V.1941r. W 1864 r. w Cykarzewie ustawiono szkołę gminy. W tym okresie nadzorcą wszystkich szkół w gminie był Marcin Jończyk z Cykarzewa.

Cykarzew traktowany jako zespół osad- Cykarzew Stary, Cykarzew Kolonia Północna i Cykarzew Kolonia południowa- rozwinął się szczególnie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku. Największe zgrupowanie ludności powstało na terenie Cykarzewa Północnego. W 1880 roku obszar ten zamieszkiwały 540 osoby w 102 domach. W 1933r. Cykarzew Stary posiada 48 domów i 331 mieszkańców, Cykarzew Kolonia południowa 45 domów i 310 mieszkańców, Cykarzew Północny 134 domy i 972 mieszkańców. Przyrost ludności w Cykarzewie Północnym był prawdopodobnie powiązany z przebiegiem linii kolejowej.

Nazwa Cykarzew- w dawnych dokumentach *Cikarzow*, *Czikarzow* jest niejasna. Prawdopodobnie została utworzona od wyrazu cikaś czyli cykaś i posiada cechy nazw dzierżawczych.

Broniszew Stary i Nowy, Jamno, Osiny, Adamów, Rusinów

W świetle źródeł początki osady Broniszew nie są jasne. Miejscowość pojawia się w źródłach staropolskich przynależąc do parafii Mykanów. Dzierżawcza nazwa osady pochodzi od nazwy osobowej *Bronisz*. W XIX wieku funkcjonowała jako *Broniszów/Broniczów*. Osada Broniszów (Stary) wykształciła się prawdopodobnie w średniowieczu. W 1827r. liczyła z przyległością Klekot 18 domów i 175 mieszkańców. Na przełomie XIX i XX wieku wykształciła się osada Kolonia Broniszew, która dała początki wsi Nowy Broniszew. Dziś te miejscowości stanowią odrębne sołectwa. W sołectwie Broniszew Nowy znalazły się osady Adamów, Jamno, Osiny i Rusinów. Łącznie w wymienionych miejscowościach zamieszkuje ponad 600 mieszkańców w 146 gospodarstwach.

Adamów i Jamno istniały już w okresie przedrozbiorowym. Adamów to osada folwarczna, określana pierwotnie jako *Jadamów*. Jamno rozwinęło się z osady folwarcznej do rozmiarów małej wsi. W drugiej połowie XIX w. mieszkały tu 64 osoby w 6 zabudowaniach. Dwa z nich

należały do folwarku. Osada przynależała do dóbr Kruszyna, będących majątkiem książąt Lubomirskich. Nazwa Jamno nawiązuje do topografii terenu-występowania jam.

Grabowa

Grabowa wzmiankowana jest w źródłach w związku z dziesięciną przekazywaną kościołowi w Moskorzewie (1396-1398r.). Grabowa była wsią szlachecką i około 1406r. należała do rycerza Jakuba. Następnie stała się własnością rodziny długoszów herbu Wieniawa. Pierwszym posiadaczem wsi z tego rodu był najprawdopodobniej Jan Długosz z Niedzielska- burgrabia brzeźnickiego zamku i mąż Beaty z Borowna. W Brzeźnicy przyszedł na świat syn –Jan Długosz (1415-1480)- autor „Roczników czyli Kronik Sławnego Królestwa Polskiego”. Historyk miał dziewięciu braci o imieniu Jan. Do kilku z nich po śmierci ojca należała wieś Grabowa. Około roku 1460 Grabowa dostała się w ręce Marcina i Jana herbu Śrzeniawa. Prawdopodobnie byli to krewni Beaty z Borowna. Jan Grabowski w 1502 roku sprzedaje część Grabowej Andrzejowi z Bogusławic. W roku 1552 dziedzicami wsi zostają Jakub i Piotr Grabowscy herbu Orla. Kolejnymi właścicielami są potomkowie Jakuba. W XVII w. rodzina Grabowskich wymiera a dobra przechodzą na członków innych rodzin szlacheckich. Nazwa *Grabowa* (też *Grabów*) należy do grupy nazw dzierzawczych. Nazwa powstałej później kolonii Grabówka jest zdrobnieniem nazwy macierzystej. W czasach Jana Długosza osada rozciągała się na powierzchni 6 łanów- później wspomniano jedynie 4 łany uprawne. W 1552 roku żyło tu 10 kmieci. We wsi funkcjonował młyn. Podczas rozbiorów wieś i folwark należały do dóbr Borowno. Wieś w 1827 roku liczyła 167 mieszkańców i 24 domy.

Łochynia

Łochynia wzmiankowana jest w 1381r. w dokumencie z którego wynika, że sołtys Kościelca otrzymał łąkę między Moczydłem a Łochynią. W XV wieku dziesięcinę z wsi odprowadzono do kościoła w Moskorzewie. W XVI wieku wieś podupada. Rok 1592 to informacja, że osada Łochynia całkowicie opustoszała. Odradza się jako *Lubochnia* lub *Luchynia*. W 1884 roku w Łochyni znajdowało się 14 domów z 83 mieszkańcami. Folwark zamieszkiwało 12 osób w dwóch budynkach. Nazwa Łochynia jest nazwą topograficzną; pochodzi od dziko rosnącej rośliny.

Kokawa

Kokawę wzmiankuje dokument księcia Władysława Opolczyka z 1373 roku. Książę potwierdza w nim, że rycerz Bienik herbu Śrzeniawa sprzedał wieś Kokawa rycerzowi Balonowi. Z czasem właścicielką osady zostaje księżna Helena (Jolanta), córka księcia cieszyńskiego Kazimierza I ze śląskiej linii Piastów. Helena przed śmiercią przekazuje Kokawę klasztorowi św. Andrzeja w Krakowie. Donację poświadczył 1403 roku biskup krakowski Piotr Wysz. Data ta niejako łączy dzieje Kokawy z dziejami Mykanowa i Cykarzewa. W drugiej połowie XV wieku osada składa się z 6 łanów uprawnych. W 1553r. są tylko 2 łany. Co ciekawe, z 1552r. pochodzi wzmianka o 6 osiadłych tu kmieciach. W 1882 roku grunty dworskie zostały rozparcelowane. W tym okresie liczy Kokawa 25 domów i 144 mieszkańców. Wzrost demograficzny nastąpił w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku. W 1933 roku mieszkało tu w 66 domach 475 osób. Nazwa osady pochodzi prawdopodobnie od staropolskiego *kokaś, gdakaś*.

Lubojna i Lubojenka

Lubojna wzmiankowana jest w 1407r. Właściciel Lubojny, Semko, obłożony został ekskomuniką za złupienie dóbr klasztoru św. Andrzeja. W źródłach XV-wiecznych wieś funkcjonuje jako Lubojna Duża. Według sądowej zapiski w 1459r. Bernard z Lubojny Małej sądził się z Janem Kraszewskim, właścicielem Lubojny Dużej. Zapis ten jest pierwszą wzmianką dotyczącą Lubojny Małej, nazywanej później Lubojenką. W 1497 roku na mocy nadania króla Aleksandra Jagiellończyka przechodzą Lubojna Mała i Wielka we władanie Przedbora Rokszyckiego, herbu Pobóg. Ów pisarz wieluński w 1516 roku sprzedaje dobra Wieruszowi z Walichnowów herbu Wieruszowa. Na początku XVI wieku w Lubojnie notowano 7-6 łanów uprawnych, w Lubojence natomiast 1-1,5 łana. W Lubojnie w połowie XVI w. żyło 14 kmieci w Lubojence dziewięciu. Ponadto w Lubojnie wymieniany jest młyn. W 1884 roku na dobra Lubojna składały się wieś z 41 domami i 340 mieszkańcami; dwa folwarki – Lubojna i Florków z 7 budynkami murowanymi i 14 drewnianymi, przysiółki Dudki i Tylin, młyn wodny, osada karczemna i dwa stawy. W Lubojence mieszkało 189 mieszkańców w 11 domach; istniał folwark z czterema budynkami dla 60 osób. Obie osady Lubojna należały

do parafii w Borownie. W 1931r. biskup częstochowski utworzył w Lubojnie filię, którą w 1933 roku przyłączył do bliższej parafii Biała Górna. Dnia 21 sierpnia 1939 roku erygowano samodzielną parafię. Pierwotny kościół wzniesiono w technice muru pruskiego w latach 1929-1931. Dzisiejszy kościół zbudowano w latach 1973-1977. Nazwa Lubojna utworzona została od jednej z licznych nazw osobowych, posiadających rdzeń *Lubo* np. *Lubon*, *Lubom*, *Luba*, częstych zdrobnień słowiańskiego imienia Lubomir.

Radostków

Radostków i jego dziedzic- Stanisław po raz pierwszy wzmiankowany jest w latach 1411-1412. Około połowy XV wieku osadą władali Mikołaj i Rafał. W latach 1458-1461 Małgorzata, żona Rafała. Z XVI wieku dziedzicami Radostkowa było małżeństwo Felicja i Sebastian Pągowsy. W XVI wieku Radostków był osadą liczącą 1,5 łana. W XIX wieku osada wykazuje tendencje rozwojowe-powstają nowe siedliska. Nad Kocinką funkcjonuje młyn z osadą młyńską przynależną do Radostkowa. W 1827 roku wieś liczyła 275 mieszkańców i 30 domów. W latach siedemdziesiątych XIX wieku wieś rozrasta się do 41 domów i 322 mieszkańców. Na dobra Radostków składają się wtedy; folwark Radostków i Nałęcz, osiedle Bentkowskie i Teofilów, piec wapienniczy oraz młyn wodny. W okresie międzywojennym wydzielono 5 osad: Radostków (wieś z 59 domami i 407 mieszkańcami w roku 1933), Radostków-Topolów (9 domów, 43 mieszkańców), Radostków Pustkowie (8 domów, 39 mieszkańców), Radostków Kolonię (66 domów i 456 mieszkańców) oraz Radostków Nałęcz (8 domów i 42 mieszkańców).

W średniowieczu ustaliła się forma *Radosthkw* (pierwotnie *Radoszkowice*). Radostków jest nazwą dzierżawczą i wskazuje wieś dzierżoną przez człowieka o imieniu Radost. Radoszkowice nosi cechy patronimiczne od imienia Radosz.

Kocin

Osada Kocin prawdopodobnie powstała z inicjatywy księcia Władysława Opolczyka. Zapiski w dokumentach księcia z lat 1373 i 1383 to najstarsze wzmianki o wsi. W 1373r. nadaje Opolczyk przywilej na sołectwo kocińskie. Sołtys otrzymał dwa wolne łany z przymiarkami, młyn z sadzawką, las z łąkami w Kuźniczysku, karczmę i korzyści z kar

sądowych. Obciążony jest jednak obowiązkiem udziału w wyprawach wojennych na koniu wartym 2 grzywny. Przywilej Opolczyka potwierdzony jest później przez króla Kazimierza Jagiellończyka. Wieś należała początkowo do dóbr książęcych, następnie królewskich – i przyporządkowana była do niegrodowego starostwa (tenuty) w Krzepicach. Dzierżawcami kocina byli Długoshowie herbu Wieniawa; w 1414 r. Jan Długosz, ojciec historyka, który następnie przekazał wieś synowi Janowi Długoszowi z Grabowej. W 1520 roku w Kocinie wzmiankowane są; 16 łanów uprawnych, 2 karczmy i młyn. W roku 1564 odnotowano tu 16 łanów i 16 kmieci na których nałożono pańszczyznę na folwarku w Zagórze. Później wieś znacznie podupadła. W 1660 r. rewizorzy odnotowują „5 półłanków”, 4 bartników, 6 zagrodników i 5 chałupników. W 1784 roku wieś liczyła 58 domów i 197 mieszkańców. Dziesięć lat później 342 mieszkańców w 72 domach, dwór, karczmę, browar, młyn i szpital. W 1827r.; 75 domów i 483 mieszkańców w 1883 r.; 91 domów i 720 mieszkańców. Przy Kocinie powstały nowe zgrupowania – Kocin Kolonia i Kocin Nowy 467 osób w 63 domach a Kocin Kolonię 107 osób w 16 domach.

Nazwa Kocin oznacza osadę dzierzona przez Kota- nazwa dzierzawcza.

Wierzchowisko i Wola Hankowska

Wierzchowisko wzmiankowane jest po raz pierwszy w zapiskach sądowych z 1398 roku. W średniowieczu były to dwie sąsiadujące osady; Wierzchowisko – wieś należąca do dóbr królewskich, oraz Wierzchowisko Małe – wieś rycerska. Królewska wieś Wierzchowisko wchodziła w skład starostwa olsztyńskiego i przynależała do parafii św. Zygmunta w Częstochowie. W 1564 roku w królewskich Wierzchowiskach 11 kmieci uprawiało 11 łanów i 16 zagonów. We wsi znajdował się młyn nad zarybionym stawem. W 1660r. wymieniano 10 łanów (w tym jeden pusty). Pod koniec XVIII stulecia w obu Wierzchowiskach mieszkało 120 osób w 22 domach.

Właścicielem Wierzchowiska Małego w pierwszej połowie XV wieku był rycerz Dietrych, w latach 1423-1430 wójt częstochowski. W roku 1419 współdziedzicami Wierzchowisk byli jeszcze Szymek i Maciej. Z czasem szlachecką część Wierzchowisk dołączyli do swych posiadłości Kiedrzyńscy herbu Ostoja, właściciele wsi Kiedrzyń. W 1791 roku szlacheckie Wierzchowisko zamieszkiwały 33 osoby w 6 domach.

Wolę Kiedrzyńską, pierwotnie nazywano „Wolą Wierzchowską”. W połowie XVI wieku wieś należała do Kiedrzyńskich. Nieco później osada przyjęła nazwę Wola Jankowska, która to nazwa przekształcona została na Wolę Hankowską. W późniejszym okresie znalazła się w rękach dwóch rodzin szlacheckich co doprowadziło do rozdzielenia na Wole Hankowską i Kiedrzyńską. Jeszcze u schyłku I Rzeczypospolitej częścią- Wolą Hankowską dysponował Bartłomiej Trepka, częścią zaś Antoni Ostoja Kiedrzyński. W Woli Hankowskiej istniało 14 domów, w tym dwór, browar i karczma. W Wólce Wierzchowskiej znajdowało się 6 domów.

Miejscowości w otoczeniu Wierzchowisk rozwijały się szczególnie w XIX i XX wieku. Wierzchowiska przed II Wojną Światową składały się z dawnej wsi liczącej 103 domy i 411 mieszkańców, Wierzchowisk Pustkowie z 11 domami i 83 mieszkańcami oraz Wierzchowisk Koloni (14 domów i 74 mieszkańców).

Określenie osad *Wola* (należące do grupy nazw kulturowych) oznacza wieś, w której osadnicy zwolnieni zostali na określony czas od opłat czynszu i robocizny, co stosowano w okresie lokacji osad na tzw. prawie niemieckim.

Topograficzna nazwa miejscowa, występująca pierwotnie w formie Wierzchowisko, w tym przypadku określa osadę położoną na jurajskim wzniesieniu.

Kuźnica Kiedrzyńska i Kuźnica Lechowa

Dokument Władysława Opolczyka z 1373 roku, wzmiankujący las i łąki „na Kuźniczysku” w pobliżu Kocina prawdopodobnie odnosi się do Kuźnicy Kiedrzyńskiej. W 1425r. księgi sądowe wzmiankują gaj Stare Borowno znajdujący się przy osadzie. W połowie XVI wieku z zapisków znana jest pracująca Kuźnia Kamycka nad stawem zwanym Kuźniczycko. Prawdopodobnie miejsce to jest tożsame z osadą zwaną później Kuźniczką a następnie Kuźnicą Kiedrzyńską. W XV wieku była własnością dziedziców Kamyka-szlacheckiej rodziny Trepków herbu Topór. W 1563 roku do produkcji żelaza używano tu trzech kół wodnych. W kuźnicy pracowało 7 robotników. Zapiski woźnego sądu grodzkiego z Wielunia mówią o założeniu przez Trepkę folwarku w pobliżu ruin kuźni. W okresie Sejmu Czteroletniego wieś należała do Antoniego Ostoi Kiedrzyńskiego i liczyła 12 domów (w tym dwór) i 56 mieszkańców. W osadzie znajdowały się młyn i browar. Odnotowana również

została drewniana kaplica pod wezwaniem Michała Archanioła. Do Kuźniczki należały dwa pustkowia. Położone pośród lasu Lechowie w 1790 roku liczyło 3 chałupy. Nieco później osadę zaczęto określać Kuźnica Lechowe, a następnie Lechową Kuźnicą. W XIX i XX wieku wzrastało zaludnienie. W 1827 roku w Kuźnicy Kiedrzyńskiej żyło 110 mieszkańców w 15 domach. W roku 1888 mieszkańców było 268 w 35 domach. W roku 1933 Kuźnica Kiedrzyńska liczyła 355 osób i 43 domy a Kuźnica Lechowa ponad 200 osób w 25 gospodarstwach.

Kulturowa nazwa Kuźnica odnosi się do kuźnic żelaza.

Czarny Las

Czarny Las założyli w 1786 roku koloniści niemieccy. W 1820 roku utworzono szkołę z językami nauczania niemieckim i rosyjskim. Język polski wprowadzono do nauczania po I Wojnie Światowej. W 1923 roku obok budynku starej szkoły wzniesiono nową. W 1959r. powstał budynek istniejący do dziś. Okres międzywojenny to dla Czarnego Lasu czas szeroko rozwiniętej uprawy truskawek. W roku 1933 wieś liczyła 97 domów i 600 mieszkańców. Po II Wojnie Światowej w Czarnym Lesie osiedlili się repatrianci z Kresów Wschodnich. Parafię w Czarnym Lesie powołał Abp. Stanisław Nowak w 1988 roku.

10.3. Krajobraz kulturowy

W rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „Krajobraz kulturowy to przestrzeń, historycznie ukształtowania w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”.

Gmina Mykanów leży w północnej części powiatu częstochowskiego pomiędzy 19°04'40" a 19°18'20" długości geograficznej wschodniej i 50°51'40" a 50°00'45" szerokości geograficznej północnej.

Pod względem morfologicznym gmina Mykanów leży w obrębie Wyżyny Wieluńskiej, rozciągającej się między Wieluniem a Częstochową. Obszar gminy charakteryzuje się falistą, lekko pagórkowatą powierzchnią, pochyloną generalnie w kierunku północnym i zachodnim. Najwyżej położona jest jej wschodnia część, osiągając w okolicy miejscowości Borowno wysokość około 250 m n.p.m. W kierunku zachodnim i północnym teren stopniowo obniża

się do wartości około 225,0 m n.p.m., a w dolinach rzek do 215,0 m n.p.m. Gmina położona jest w zlewni rzeki Warty. Główne ciekі odprowadzające wody z terenu gminy to Czarna Oksza (Kocinka) z dopływem Sękawicą znajdujące się w zlewni rzeki Liswarty i Struga, bezpośredni dopływ Warty.

Gmina Mykanów położona jest w północno-wschodniej części powiatu częstochowskiego. Od północy graniczy z gminą Brzeźnica i Kruszyna, od wschodu z gminą Rędziny i Kłomnice, od południa z miastem Częstochowa, od południowego zachodu z gminą Kłobuck, od zachodu Miedźno. Gmina zajmuje powierzchnię około 141 km². Jest druga co do powierzchni gminą w powiecie częstochowskim. Gminę zamieszkuje 15 104 mieszkańców (stan na 31 grudnia 2019r). Analizując liczbę ludności, daje się zaobserwować utrzymywanie się jej na zbliżonym poziomie w ostatnich latach. Analizując liczbę ludności, daje się zaobserwować utrzymywanie się jej na zbliżonym poziomie w ostatnich latach.

Prognozy demograficzne to proces niewielkiego, ale systematycznego zwiększania się liczby ludności na terenie gminy.

W 2016r. gmina odnotowała najmniejszy przyrost naturalny na przestrzeni analizowanych lat. Ujemny przyrost naturalny to wysoce niepokojące zjawisko z ekonomicznego punktu widzenia, gdyż wpływa niekorzystnie na ekonomiczną strukturę lokalnej społeczności. Można jednak zauważyć, że z biegiem upływających lat następuje jednak jego zmniejszenie. Wzrastająca liczba ludności w gminie, przy ujemnym saldzie przyrostu naturalnego, świadczy o dodatnim saldzie migracji. Fakt osiedlania na terenie gminy nowych mieszkańców pozwala sądzić o jej atrakcyjności i jest bardzo ważnym czynnikiem dalszego jej rozwoju.

Do osiedlania się na terenie gminy zachęca rozwinięta infrastruktura. Wszystkie miejscowości gminy w 99% wyposażone są w sieć wodociągów. Wybudowano oczyszczalnię ścieków, w budowie jest kanalizacja sanitarna. Sieć gazowa zabudowana jest we wszystkich głównych ciągach ulic. Centrum administracyjne gminy znajduje się w miejscowości Mykanów. Gmina Mykanów obejmuje 40 wsi i przysiółków zgrupowanych w 24 sołectwach.

Gmina Mykanów jest dogodnie położona pod względem komunikacyjnym. Przez teren gminy przebiega droga krajowa: nr 1 Gdańsk - Cieszyn, droga wojewódzka nr 483 Częstochowa – Wieluń. Teren gminy przecinają linie kolejowe: Częstochowa – Chorzew Siemkowice.

Gmina Mykanów w obecnym kształcie terytorialnym powstała z połączenia 4 gromad: Lubojna, Cykarzew, Borowno, Mykanów w styczniu 1973 roku.

Gmina Mykanów jest w przewadze gminą rolniczą w której użytki rolne stanowią około 82% wszystkich ziem w gminie. Miało to – i ma nadal – znaczący wpływ na kształt krajobrazu kulturowego. Gminę cechuje niska gęstość zaludnienia; 106 osób/km², przy średniej dla województwa 374 osób/km².

W wyjątkowe walory przyrodnicze, wkomponowane zostały wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni oraz krajobrazy wiejskie. Wszystkie one kształtują świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. Przetrwały budynki mieszkalne murowane i drewniane wzniesione na przestrzeni XIX i początku XX wieku. Liczne budynki – znane z przekazów – uległy zniszczeniu. Należy zaznaczyć, iż zachowana historyczna zabudowa w dużej mierze znajduje się w niezbyt dobrym stanie technicznym. W krajobrazie kulturowym Gminy Mykanów na pierwszy plan wysuwają się obok architektury sakralnej pałac w Borownie oraz budynki mieszkalne. O ile kościoły są w przewadze zadbane i mogłyby stanowić turystyczną wizytówkę gminy o tyle prywatnym domom trzeba poświęcić jeszcze wielu uwagi i środków.

Szczególnie cennym elementem krajobrazu kulturowego z terenów gminy są zachowane układy zieleni – aleje – wpisane do GEZ. Należy zwrócić uwagę na zachowanie charakteru tych układów poprzez odpowiednią politykę planistyczną gminy.

Warto zwrócić uwagę na elementy dawnego nazewnictwa, obecne do dziś w nazwach zwyczajowych wielu części miejscowości.

Obszar Gminy Mykanów posiada pewne możliwości rozwoju turystyki, które obecnie są tylko w niewielkim stopniu wykorzystane. Rozwój nowoczesnej turystyki wymaga bowiem znacznych nakładów finansowych. Obok walorów krajobrazowych występują tu zabytki: kościół parafialny p.w. św. Leonarda w Mykanowie, pałac w Borownie, oraz aleje z zabytkowym drzewostanem.

Obcowaniu z wyjątkowym krajobrazem kulturowym Gminy Mykanów sprzyja istnienie szlaków turystycznych, np.;

Doliną Kocinki i Sękawicy

Czarny Las – Tylin – Radostków Bleszyńskie – Rybna – Przedkocin – Cykarzew Północny (Niwa i Pustkowie) – Zasmole – Stary Broniszew – Lemańsk – Stary i Nowy Kocin – Nowa Wieś – Borowianka – Kopiec – Czarny Las – 31 km.

Aby zapobiec negatywnym zmianom krajobrazu kulturowego, należy podjąć działania zachowujące i przywracające naturalną roślinność i architekturę regionalną. W celu ochrony walorów kulturowych zaleca się systematycznie i stopniowo nadawać istniejącym budynkom charakter regionalny. Zmiana pokryć dachowych, kolorystyki ścian, wprowadzanie regionalnych elementów i dekoracji mimo iż jest kosztowne daje znakomite efekty. Warunki zabudowy już na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego powinny być ustalane tak, aby uniknąć wznoszenia form dysharmonijnych z otoczeniem oraz aby nowo powstające budynki lokowane były zgodnie z historycznymi i regionalnymi układami przestrzennymi.

10.3.1. Niemiecka linia obrony Stellung B1 jako element krajobrazu kulturowego

Przez Gminę Mykanów biegnie fragment budowanej w 1944 roku niemieckiej linii obrony B1. Linia składała się głównie z okopów, a także betonowych, jednoosobowych schronów strzeleckich – Kochbunkier. Obecnie pozostało niewiele śladów tych umocnień. W lasach można natrafić na fragmenty okopów, lub pojedynczy Kochbunkier. Nie mniej jednak pozostałości pozwalają na określenie dokładnego przebiegu fragmentów linii B1. Z racji niewielkich rozmiarów i relatywnie niskiej wagi, wiele kochbunkrów zostało zniszczonych, jako niewygodne obiekty znajdujące się na posesji lub na polu uprawnym.

Kochbunkier w okolicach Mykanowa²

²<http://artnoise.pl/bunkry/index.php?witam-na-mojej-stronie...,1>

10.3.2. Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie Gminy Mykanów

10.3.2.1. Obiekty objęte wpisem do rejestru zabytków

Do rejestru zabytków nieruchomych z terenu Gminy Mykanów wpisano najcenniejsze zabytki. Są to w szczególności obiekty sakralne.

BOROWNO

Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca

Został wybudowany na miejscu poprzednich świątyń w latach 1845-1846. Przebudowa miała miejsce w latach 1885-1901. Neobarokowy kościół, to budowla jednonawowa, z półkoliście zamkniętym prezbiterium i dwuwieżową fasadą. Wnętrze zdobione obrazem XVII-wiecznym Matki Bożej Szkaplerznej z dzieciątkiem.

Zespół pałacowo-parkowy

Późnobarokowy pałac, zbudowany w 1790r. W późniejszym okresie silnie przekształcony. Początkowo własność rodziny Skarbków. Przed II Wojną Światową należał do Michalskich. Przy elewacji południowo-wschodniej kamienna rzeźwa lwa z pierwszej połowy XIX w. Pałac otaczał niegdyś okazały park, w którym urządzono stawy. Obecnie zachowały się pozostałości tego założenia, w postaci starych lip.

Cmentarz w Borownie

W jednym z grobów-grobowcu rodziny Michalskich w 1917r. złożono ciało Edwarda Reszke-śpiewaka operowego z II połowy XIX w. Po latach w tym samym grobowcu złożono też szczątki jego córki – Janiny, która była żoną Adama Nałęcz Nieniewskiego, pułkownika Sztabu Generalnego Kawalerii wojska Polskiego, bojownika o niepodległość Polski w I wojnie światowej i wojnie z bolszewikami. Na cmentarzu w Borownie są też pochowani m.in. lotnik-obszernik Władysław Szymonik, oraz inni uczestnicy walk z czasów II Wojny Światowej.

Aleja owocowo – jesionowo – lipowa

Droga Borowno – Kruszyna wysadzana jesionami, lipami i drzewami owocowymi.

MYKANÓW

Kościół parafialny pw. św. Leonarda Opata

Pierwotny kościół stojący w tym miejscu był drewniany. Wzmiankowany jest w XV w. przez Jana Długosza. Ruiny starego kościoła zostały rozebrane a nowy kościół postawiono od podstaw (1725). Budowlę wzniesiono z modrzewia, w znacznym stopniu z funduszy mieszczanina i znanego malarza częstochowskiego Szymona Przytkowicza. Po kasacji dóbr zakonnych klarysek, pozbawiony środków kościół w należącym przez wieki do zakonu w Mykanowie zaczął szybko niszczeć. W 1835r. został rozebrany.

W 1836 roku wybudowano nowy kościół murowany w miejscu dawnego. Projektantem kościoła w stylu neogotyckim był jeden z najwybitniejszych architektów ówczesnej doby, Henryk Marconi. Jest to świątynia na planie prostokąta, jednonawowa z prezbiterium zwróconym na wschód. Fasada i tylna elewacja zostały zamknięte nie wydzielonymi szczytami, z fryzem arkadowym pod gzymsem wieńczącym, a szczyt fasady – zakończony płaską wieżyczką z ostrołukowym prześwitem na sygnaturkę. Wykończenie i wyposażenie kościoła trwało do początków XX w. Ołtarze i polichromię wykonane są w stylu neogotyckim. Konsekrowana przez biskupa wrocławskiego Stanisława Zdzitowieckiego w 1903r. świątynia przybrała wezwanie św. Leonarda Opata.

10.3.2.2. Obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja obejmuje zabytki znajdujące się na terenie Gminy Mykanów. Zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa śląskiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze) a także, stanowiska archeologiczne z terenu gminy. Ewidencja ta jest podstawą do sporządzenia *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Mykanów*.

W tabeli poniżej zestawione zostały obiekty znajdujące się w ewidencji zabytków Gminy Mykanów.

I.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT ZABYTKOWY	ADRES	NR	NR DZIAŁKI GEODEZYJNEJ	CZAS POWSTANIA	NUMER REJESTRU	STAN ZACHOWANIA
1	Borowno	Cmentarz Rzym-Kat w granicach muru	Cmentarna		13		A/428	dobry
2	Borowno	Aleja owocowo jesionowa	Droga do Kruszyny		1162	XIX / XXw	Decyzja WKZ w Łodzi nr KS.V.680/31/74	średni
3	Borowno	Dom drewniany	Głowackiego	15	439	I połowa XX w.		średni
4	Borowno	Dom drewniany	Głowackiego	19	436/4	I połowa XX w.		średni
5	Borowno	Aleja lipowa	Lipowa		41	XIX / XXw		średni
6	Borowno	Dom drewniany	Sobieskiego	41	349	I połowa XX w.		dobry
7	Borowno	Dom drewniany	Sobieskiego	45	350	I połowa XX w.		dobry
8	Borowno	Dom drewniany	Sobieskiego	47	351	I połowa XX w.		średni
9	Borowno	Dom drewniany	Długosza	35	699	I połowa XX w.		średni
10	Borowno	Dom drewniany	Długosza	48	283	I połowa XX w.		dobry
11	Borowno	Dom drewniany	Długosza	50	281	I połowa XX w.		średni
12	Borowno	Dom drewniany	Długosza	52	279	I połowa XX w.		średni
13	Borowno	Dom drewniany	Długosza	70	1872	I połowa XX w.		dobry
14	Borowno	Dom drewniany	Długosza	80	264	I połowa XX w.		średni
15	Borowno	Kościół p.w. Św. Wawrzyńca wraz z otoczeniem w ramach ogrodzenia	Wolności	2	446	1845 r.	A/13	dobry
16	Borowno	Pałac			316	1790r.	A/14	średni
17	Borowno	Pozostałości parku dworskiego			317	XIXw		zły
18	Cykarzew Północny	Kapliczka	Częstochowska / Rumiankowa		835	I połowa XX w.		średni
19	Czarny Las	Cmentarz ewangelicki	Szkolna		18	XIX / XXw		zły
20	Grabowa	Dawna szkoła	Długosza	42	1921	1936 rok		dobry

I.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT ZABYTKOWY	ADRES	NR	NR DZIAŁKI GEODEZYJNEJ	CZAS POWSTANIA	NUMER REJESTRU	STAN ZACHOWANIA
21	Jamno	Dom drewniany	Kruszyńska	95	545/1	I połowa XX w.		dobry
22	Jamno	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	Kruszyńska		349/7	XIX w.		dobry
23	Kokawa	Dom mieszkalno gospodarczy	Słowackiego	55	34/1.	I połowa XX w.		dobry
24	Kokawa	Dom drewniany	Słowackiego	57	35	I połowa XX w.		dobry
25	Lubojna	Kapliczka	Częstochowska / Stawowa		188	I połowa XX w.		dobry
26	Łochynia	Pofolwarczna aleja			575	XIXw		dobry
27	Łochynia	Pofolwarczny układ zieleni			261	XIXw		zły
28	Mykanów	Dawna Kostnica przy kościele p.w. św. Leonarda	Cicha	91	559/1	XIX w.		dobry
29	Mykanów	Kościół p.w. św. Leonarda wraz z otoczeniem w ramach	Cicha	91	559/1	1836	A/1156/23	dobry
30	Mykanów	Cmentarz Rzym-Kat	Częstochowska		485	I połowa XX w.		dobry
31	Mykanów	Dom drewniany	Kościuszki	7	231/1	I połowa XX w.		dobry
32	Mykanów	Dom drewniany	Kościuszki	86	430	I połowa XX w.		dobry
33	Mykanów	Dawny budynek Urzędu Gminy	Samorządowa	1	558/2	XIX / XXw		dobry
34	Nowy Broniszew	Dom drewniany	Słoneczna	13	211	I połowa XX w.		średni
35	Nowy Broniszew	Kapliczka	Słoneczna		376	I połowa XX w.		średni
36	Radostków	Kaplica	Wesoła / Szkolna		66	I połowa XX w.		dobry
37	Stary Cykarzew	Kościół parafialny p.w. św. Stanisława Bpa.	Częstochowska	15	734	1939 r.		dobry

I.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT ZABYTKOWY	ADRES	NR	NR DZIAŁKI GEODEZYJNEJ	CZAS POWSTANIA	NUMER REJESTRU	STAN ZACHOWANIA
38	Stary Cykarzew	Cmentarz Rzym-Kat.	Częstochowska		1895	XIX / XXw		dobry
39	Stary Kocin	Dom drewniany	Kręta	84	238	I połowa XX w.		średni
40	Stary Kocin	Dom drewniany	Kręta	179	611	I połowa XX w.		dobry
41	Stary Kocin	Kaplica	Kręta		510	I połowa XX w.		średni
42	Wierzchowisko	Kaplica	Długa	38	279/1	I połowa XX w.		dobry
43	Wola Kiedrzyńska	Kaplica	Mykanowska / Akacyjowa		60	I połowa XX w.		dobry

10.3.2.3. Zabytki ruchome

Najcenniejsze zabytki ruchome wpisywane są do rejestru na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Centralną Ewidencję Zabytków Ruchomych prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Wymienione zabytki ruchome stanowią wyposażenie obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków oraz obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

MYKANÓW

Zabytki ruchome z Mykanowa – nie wpisane do rejestru zabytków;

- Figura św. Jana Nepomucena – 1808 r. (ul. Cicha, działka nr: 562/3)

Zabytki ruchome z kościoła parafialnego p.w. Św. Leonarda w Mykanowie – wpisane do rejestru zabytków pod numerem B-78/1-16/95;

- ołtarz główny, neogotyck, połowa XIX w.

- 3 ołtarze boczne, neogotyck, połowa XIX w.

- ambona, neogotyck, połowa XIX w.

- prospekt organowy, neogotyck, połowa XIX w.

- chrzcielnica, neogotyck, połowa XIX w.

- obraz *Św. Mikołaj*, /ołtarz boczny, lewy/, barok, ok. XVIII/XIX w.

- obraz *Ukrzyżowanie*, / ołtarz boczny, prawy/, neobarok, II połowa XIX w.

- obraz *Św. Leonard*, /ołtarz główny na zasuwie/, Mateusz Mączyński, neobarok, 1900r.

- monstrancja, późny barok, 1762 r.

- pacyfikał, cechy barokowo-klasycystyczne, 1849 r.

- lichtarz, późny barok, I połowa XVIII w.

- ornat czerwony, / kolumna/, późny gotyk, IV ćwierć XV w.
- ornat fioletowy, /kolumna/, barok, XVI w.
- ornat fioletowy, barok, XVII/XVIII w.
- ornat biały, /kolumna/, barok, koniec XVII w.
- dekoracja malarska ścian prezbiterium oraz nawy kościoła pw. św. Leonarda Opata autorstwa Janiny Pol oraz Barbary Pawłowskiej, wykonana w latach 1957-1959-
wpisana do rejestru zabytków ruchomych województwa śląskiego pod numerem B/381/2019.

Zabytki ruchome z kościoła parafialnego p.w. Św. Leonarda w Mykanowie – nie wpisane do rejestru zabytków;

- skarbona, połowa XIX w.
- feretron, koniec XIX w.
- feretron, XIX/XX w.
- krzyż ołtarzowy, XIX/XX w.
- krzyż ołtarzowy, 1866 r.
- lichtarz, I połowa XVIII w.
- lichtarz, II połowa XIX w.
- lichtarz, koniec XIX w.
- lichtarz, XIX/XX w.
- lampa wieczna, koniec XIX w.
- łódka na kadzidło, XIX w.
- ornat biały, I połowa XVIII w.
- ornat biały, II połowa XIX w.
- ornat biały, XIX/XX w.

BOROWNO

Zabytki ruchome z kościoła parafialnego p.w. Św. Wawrzyńca w Borownie – wpisane do rejestru zabytków pod numerem B-95/1-12/96;

- ołtarz główny, eklektyzm, początek XX w.
- ołtarz boczny / lewy/, eklektyzm, IV ćwierć XIX w.
- ołtarz boczny / prawy/, eklektyzm, IV ćwierć XIX w.
- ambona, eklektyzm, XIX/XX w.
- chrzcielnica, neobarok, XIX/XX w.
- obraz *Matka Boska Szkaplerzna*, barok, XVII w.
- obraz *Matka Boska Kodeńska*, barok, II połowa XVII w.
- obraz *Chrystus u słupa*, neobarok, XIX w.
- obraz *Matka Boska Różańcowa*, A. Szulczyński, 1907 r.
- monstrancja wieżyczkowa, cechy gotyckie, II ćwierć XVII w.
- relikwiarz, cechy barokowo-klasycystyczne, I połowa XIX w.
- ornat czerwony, XVI-XVII w.

Zabytki ruchome z kościoła parafialnego p.w. Św. Wawrzyńca w Borownie – nie wpisane do rejestru zabytków;

- konfesjonat
- sacramentarium
- tabernakulum
- rzeźba Św. Joachim – ołtarz główny
- rzeźba Św. Anna – ołtarz boczny prawy
- rzeźba Św. Stanisław – ołtarz boczny prawy
- rzeźba Św. Barbara – ołtarz boczny lewy

- obraz Św. Franciszek – ołtarz boczny lewy
- obraz Przemienie Pańskie – ołtarz boczny prawy
- obraz Św. Antoni – ołtarz boczny prawy
- krzyż ołtarzowy
- lichtarz, II połowa XIX w.
- lichtarz, IV ćwierć XIX w.
- lichtarz, koniec XIX w.
- lampa wieczna
- ampułki
- krzyż ołtarzowy *Norblin*
- krzyż procesyjny
- ornat zielony
- ornat biały

Zabytki ruchome z Borowna – nie wpisane do rejestru zabytków;

- kolumna Denhoffa – XVII w. (droga Borowno-Kruszyna, działka numer: 1150)
- figura Św. Antoniego Padewskiego – I połowa XX w. (ul. Partyzantów, działka numer: 1165)
- krzyż „Dwóch Braci” – 1883 r. (ul. Lipowa, działka numer: 41)

CYKARZEW

Zabytki ruchome z kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława w Cykarzewie – nie wpisane do rejestru zabytków (datowane na IV ćwierć XIX w./XX w.);

- ołtarz główny
- feretron z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej

- feretron z obrazem Św. Stanisława Kostka
- rzeźba, krucyfiks
- obraz Matka Boska Częstochowska
- obraz Matka Boża z Dzieciątkiem
- obraz Św. Józef
- obraz Wskrzeszenie Piotrowina
- monstrancja
- monstrancja
- puszka
- kielich
- krzyż ołtarzowy
- krzyż ołtarzowy
- krzyż ołtarzowy

10.3.2.4. Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną bądź naukową. Stanowiska archeologiczne to obszary, w obrębie których występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem, czyli bezpośrednim otoczeniem, układem warstw glebowych oraz zespołem danych, określających ich położenie.

Na terenie Gminy Mykanów występują liczne stanowiska archeologiczne – zarejestrowano i zewidencjonowano 302 stanowiska, głównie są to ślady osadnictwa bądź osady.

Zestawienie zabytków archeologicznych z terenu Gminy Mykanów znajduje się w poniższej tabeli.

Stanowiska archeologiczne

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
1	Broniszew Stary St. 6	82-48 / 42	Mykanów	Ep. kamienia - neolit	Ślad osadnictwa	1 ar	
2	Broniszew Stary St. 7	82-48 / 44	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
3	Broniszew Stary (Rzyczniaki) St. 2	83-48 / 1	Mykanów	Ep. kamienia pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
4	Broniszew Stary (Rzyczniaki) St. 3	83-48 / 2	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
5	Broniszew Stary (Rzyczniaki) St. 4	83-48 / 3	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
6	Cykarzew Północny St. 1	83-48 / 4	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r pradzieje	Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
7	Cykarzew Północny St. 2	83-48 / 5	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
8	Cykarzew Północny St. 3	83-48 / 6	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
9	Cykarzew Północny (Niwa) St. 4	83-48 / 7	Mykanów	Ep. kamienia – mezolit Ep. kamienia - neolit	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	Teren stanowiska wpisany do rejestru zabytków – Nr A-266
10	Cykarzew Północny (Niwa) St. 5	83-48 / 8	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
11	Cykarzew Północny (Zasmole) St. 6	83-48 / 9	Mykanów	k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
12	Cykarzew Północny (Pustkowie) St. 7	83-48 / 10	Mykanów	k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa	1 ar	
13	Cykarzew Północny (Pustkowie) St. 8	83-48 / 11	Mykanów	k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa	1 ar	
14	Cykarzew Północny (Zasmole) St. 9	83-48 / 12	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
15	Cykarzew Północny (Pustkowie) St. 10	83-48 / 13	Mykanów	Schyłkowy paleolit pradzieje	Prac.krzem. Ślad osadnictwa	0,5 ha	
16	Cykarzew Północny (Pustkowie) St. 11	83-48 / 14	Mykanów	k. przeworska - o w r	osada	0,5 ha	
17	Cykarzew Północny (Pustkowie) St. 12	83-48 / 15	Mykanów	Ep. kamienia pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
18	Cykarzew Północny (Pustkowie) St. 13	83-48 / 16	Mykanów	Ep. kamienia – mezolit k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
19	Cykarzew Północny (Brzoza) St. 14	83-48 / 17	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
20	Cykarzew Północny (Brzoza) St. 15	83-48 / 18	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
21	Cykarzew Północny (Brzoza) St. 16	83-48 / 19	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
22	Cykarzew Północny (Brzoza) St. 17	83-48 / 20	Mykanów	k. łuz – ep. brązu	Ślad osadnictwa	1 ar	
23	Cykarzew Północny (Pustkowie) St. 18	83-48 / 21	Mykanów	Schyłkowy paleolit k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
24	Kocin Stary St. 1	83-48 / 22	Mykanów	k. łuz – ep. brązu	cmentarzysko		zniszczone
25	Kocin Stary St. 2	83-48 / 23	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r pradzieje	Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa	1 ha	
26	Kocin Stary St. 3	83-48 / 24	Mykanów	k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r	Osada Osada	0,5 ha	
27	Kocin Stary St. 4	83-48 / 25	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
28	Kocin Stary St. 5	83-48 / 26	Mykanów	Ep. kamienia k. przeworska - o w r Wcz. średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
29	Kocin Stary St. 6	83-48 / 27	Mykanów	Ep. kamienia - neolit k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
30	Kocin Stary St. 7	83-48 / 28	Mykanów	Późne średniow.	Punkt osadniczy	0,5 ha	
31	Kocin Stary St. 8	83-48 / 29	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu pradzieje	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
32	Kocin Stary St. 9	83-48 / 30	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
33	Kocin Stary St. 10	83-48 / 31	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
34	Rybna St. 1	83-48 / 50	Mykanów	k. przeworska - o w r	osada		
35	Rybna St. 8	83-48 / 51	Mykanów	Schyłkowy paleolit	obozowisko	0,5 ha	
36	Rybna St. 9	83-48 / 52	Mykanów	Ep. kamienia – mezolit Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa osada	1 ha	
37	Rybna St. 10	83-48 / 53	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
38	Kuźnica Kiedrzyńska St. 4	84-48 / 5	Mykanów	Ep. kamienia Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
39	Kuźnica Kiedrzyńska St. 1	84-48 / 7	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Osada ? Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ha	
40	Kocin Nowy St. 2	84-48 / 8	Mykanów	Pradzieje Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Osada ?	0,5 ha	
41	Kocin Nowy St. 1	84-48 / 9	Mykanów	k. łuz – ep. brązu pradzieje Ok. nowożytny	Osada Osada osada	3 ha	
42	Rybna St. 1	84-48 / 10	Mykanów	k. przeworska - o w r Średniowiecze Ok. nowożytny	Osada Osada osada	1 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
43	Rybna St. 2	84-48 / 11	Mykanów	Ep. kamienia – neolit ? k. przeworska - o w r Średniowiecze pradzieje Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
44	Rybna St. 16	84-48 / 12	Mykanów	k. przeworska - o w r Średniowiecze Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
45	Rybna St. 15	84-48 / 13	Mykanów	Ep. kamienia Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
46	Rybna St. 14	84-48 / 14	Mykanów	k. przeworska - o w r Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
47	Rybna St. 5	84-48 / 15	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
48	Rybna St. 3	84-48 / 16	Mykanów	k. łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r ? pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
49	Rybna St. 13	84-48 / 17	Mykanów	ok. nowożytny	Punkt osadniczy	0,5 ha	
50	Rybna St. 6	84-48 / 18	Mykanów	Ep. kamienia – mezolit ?	Ślad osadnictwa	1 ar	
51	Rybna St. 7	84-48 / 19	Mykanów	Schyłkowy paleolit ?	Ślad osadnictwa	1 ar	
52	Rybna St. 9	84-48 / 20	Mykanów	pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
53	Rybna St. 10	84-48 / 21	Mykanów	ok. nowożytny	Ślad osadnictwa	0,5 ha	
54	Rybna St. 12	84-48 / 22	Mykanów	k. przeworska - o w r Średniowiecze ok. nowożytny	osada Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	2,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
55	Rybna St. 11	84-48 / 23	Mykanów	Późne średniow. ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
56	Rybna St. 4	84-48 / 24	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
57	Rybna St. 18	84-48 / 25	Mykanów	ok. nowożytny	Punkt osadniczy	0,5 ha	
58	Rybna St. 17	84-48 / 26	Mykanów	pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
59	Kokawa St. 2	84-48 / 27	Mykanów	k. przeworska - o w r Średniowiecze ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
60	Kokawa St. 1	84-48 / 28	Mykanów	Ep. kamienia ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	1 ha	
61	Rybna St. 8	84-48 / 29	Mykanów	k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa	1 ar	
62	Radostków St. 4	84-48 / 30	Mykanów	ok. nowożytny	Ślad osadnictwa	0,5 ha	
63	Radostków St. 3	84-48 / 31	Mykanów	pradzieje Późne średniow. ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
64	Radostków St. 5	84-48 / 32	Mykanów	Ep. kamienia Średniowiecze ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
65	Radostków St. 6	84-48 / 33	Mykanów	k. przeworska - o w r ? pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
66	Radostków St. 7	84-48 / 34	Mykanów	Ep. kamienia pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 as	
67	Radostków St. 8	84-48 / 35	Mykanów	Pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
68	Radostków St. 2	84-48 / 36	Mykanów	k. przeworska - o w r ? Średniowiecze	Ślad osadnictwa osada	1 ha	
69	Lubojna St. 1	84-48 / 37	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
70	Lubojna (Tylin) St. 6	84-48 / 38	Mykanów	Późne średniow. ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
71	Lubojna (Tylin) St. 4	84-48 / 39	Mykanów	Ep. kamienia Pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
72	Lubojna (Tylin) St. 5	84-48 / 40	Mykanów	Ep. kamienia Średniowiecze Pradzieje ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
73	Kuźnica Lechowa (Poręba) St. 2	84-48 / 41	Mykanów	Średniowiecze ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
74	Lubojna St. 2	84-48 / 42	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
75	Lubojna (Tylin) St. 3	84-48 / 43	Mykanów	Pradzieje ok. nowożytny	Osada ? Ślad osadnictwa	0,5 ha	
76	Kuźnica Lechowa St. 1	84-48 / 44	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
77	Kuźnica Kiedrzyńska St. 3	84-48 / 45	Mykanów	Ep. kamienia k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa osada	0,5 ha	
78	Kuźnica Kiedrzyńska St. 8	84-48 / 46	Mykanów	Ep. kamienia – mezolit k. przeworska - o w r ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
79	Kuźnica Kiedrzyńska St. 7	84-48 / 47	Mykanów	Ep. kamienia k. przeworska - o w r ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
80	Kuźnica Kiedrzyńska St. 6	84-48 / 48	Mykanów	Schyłkowy paleolit	Ślad osadnictwa	1 ar	
81	Kuźnica Kiedrzyńska St. 2	84-48 / 49	Mykanów	Ep. kamienia – mezolit ?	Ślad osadnictwa	1 ar	
82	Kuźnica Kiedrzyńska St. 5	84-48 / 50	Mykanów	ok. nowożytny	Punkt osadniczy	0,5 ha	
83	Lubojna St.7	84-48 / 59	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
84	Antoniów St. 1	85-48/39	Mykanów	XIX-XX w.	Produkcyjna-piec wapiennik	1 ar	zniszczony
85	Wola Hankowska St. 1	85-48/40	Mykanów	Ok.nowożytny	Punkt osadniczy	0,5 ha	
86	Wola Hankowska St. 2	85-48/41	Mykanów	Wcz. średniow. Średniowiecze Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa osada	0,5 ha	
87	Wola Hankowska St. 3	85-48/42	Mykanów	k. przeworska - o w r ok. nowożytny	Osada osada	1,0 ha	
88	Wola Hankowska St. 4	85-48/43	Mykanów	k. przeworska - o w r ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
89	Czarny Las St. 1	85-48/44	Mykanów	Ep. kamienia k. łuz – ep. brązu pradzieje	Ślad osadnictwa Osada osada	0,5 ha	
90	Czarny Las St. 2	85-48/45	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	0,5 ha	
91	Lubojna St. 1	85-48/46	Mykanów	ok. nowożytny	Punkt osadniczy	0,5 ha	
92	Lubojna St. 2	85-48/47	Mykanów	Ep. kamienia Pradzieje Wcz. średniow. ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Osada Osada	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
93	Lubojna St. 3	85-48/48	Mykanów	Ep. kamienia ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
94	Lubojna St. 4	85-48/49	Mykanów	k. przeworska - o w r średniowiecze ok.nowożytny	Osada Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	1,0 ha	
95	Wierchowisko St. 1	85-48/50	Mykanów	k. przeworska - o w r	osada	0,5 ha	
96	Wierchowisko St. 2	85-48/50	Mykanów	Ep. Kamienia –neolit ? k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	-	Archiwalne
97	Lubojenka St. 6	85-49/19	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
98	Lubojenka St. 7	85-49/20	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
99	Lubojenka St. 8	85-49/21	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada	0,5 ha	
100	Lubojenka St. 9	85-49/22	Mykanów	Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
101	Lubojenka St. 10	85-49/23	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
102	Lubojenka St. 11	85-49/24	Mykanów	Ep. kamienia k.łuz – ep. brązu-halszt. Pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
103	Dudki St. 8	85-49/25	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt. Średniowiecze	Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
104	Dudki St. 9	85-49/26	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
105	Radostków-Kolonia (Topolów) St.10	84—49 / 4	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
106	Radostków-Kolonia (Topolów) St.11	84—49 / 5	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
107	Lubojenka St. 2	84—49 / 6	Mykanów	k. przeworska - o w r ok.nowożytny	Osada Punkt osadniczy	0,5 ha	
108	Lubojenka St. 1	84—49 / 7	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
109	Lubojenka St. 3	84—49 / 8	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Osada Osada ? Punkt osadniczy	0,5 ha	
110	Dudki St.1	84—49 / 9	Mykanów	k.łuz – ep. brązu k. przeworska - o w r pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada ? Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	Rejestr zabytków (A-272)
111	Dudki St. 5	84—49 / 10	Mykanów	k. przeworska - o w r ok.nowożytny	Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
112	Dudki St. 6	84—49 / 11	Mykanów	k.łuz – ep. brązu ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
113	Lubojenka St. 4	84—49 / 12	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Osada ? Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
114	Lubojenka St. 5	84—49 / 13	Mykanów	Ep. kamienia k.łuz – ep. brązu Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
115	Radostków-Kolonia (Topolów) St.12	84—49 / 14	Mykanów	Pradzieje Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
116	Radostków-Kolonia (Topolów) St.13	84—49 / 15	Mykanów	Ep. Kamienia –neolit ? Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
117	Radostków-Kolonia (Topolów) St.14	84—49 / 16	Mykanów	Pradzieje k.łuź – ep. brązu-halszt. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
118	Dudki St. 3	84—49 / 17	Mykanów	Ep. kamienia k.łuź – ep. brązu-halszt. k. przeworska - o w r	Ślad osadnictwa Osada osada	1,0 ha	
119	Radostków St.1	84—49 / 18	Mykanów	Ep. kamienia k.łuź – ep. brązu-halszt. k. przeworska - o w r ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Osada Punkt osadniczy	1,0 ha	
120	Dudki St. 2	84—49 / 19	Mykanów	k.łuź – ep. brązu k. przeworska - o w r Późne średniow. ok.nowożytny	Osada ? Osada / Osada osada	0,5 ha	
121	Dudki St. 7	84—49 / 20	Mykanów	Pradzieje Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
122	Radostków St.15	84—49 / 21	Mykanów	XX w.	Produkcyjna- wapiennik	1 ar	
123	Kokawa St. 3	84—49 / 22	Mykanów	Ep. kamienia ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
124	Kokawa St. 4	84—49 / 23	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
125	Kokawa St. 5	84—49 / 24	Mykanów	k. przeworska - o w r	osada	0,5 ha	
126	Kokawa St. 6	84—49 / 25	Mykanów	k. przeworska - o w r pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
127	Kokawa St. 7	84—49 / 26	Mykanów	k. przeworska - o w r ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
128	Kokawa St. 8	84—49 / 27	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
129	Kokawa St. 9	84—49 / 28	Mykanów	Ep. Kamienia –mezolit ? k. przeworska - o w r pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
130	Kokawa St. 10	84—49 / 29	Mykanów	k. przeworska - o w r Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
131	Kokawa St. 11	84—49 / 30	Mykanów	Ep. kamienia Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
132	Kokawa St. 12	84—49 / 31	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
133	Kokawa St. 13	84—49 / 32	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
134	Mykanów St. 3	84—49 / 33	Mykanów	Ep. kamienia Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
135	Cykarzew Stary St. 1	84—49 / 34	Mykanów	Średniowiecze (XIII / XIV w.)	Cmentarzysko ?	1 ar	
136	Mykanów St. 4	84—49 / 35	Mykanów	Średniowiecze	osada	0,5 ha	
137	Mykanów St. 5	84—49 / 36	Mykanów	pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada ? Punkt osadniczy	0,5 ha	
138	Mykanów St. 6	84—49 / 37	Mykanów	pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
139	Mykanów St. 7	84—49 / 38	Mykanów	pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
140	Mykanów St. 2	84—49 / 39	Mykanów	ok.nowożytny (XVI-XVIII w.)	cmentarz	Pod zabudową	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
141	Mykanów St. 8	84—49 / 40	Mykanów	Ep. kamienia k. przeworska - o w r Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa osada osada	0,5 ha	
142	Mykanów St. 9	84—49 / 41	Mykanów	Ep. kamienia k.łuz – ep. brązu-halszt. Średniowiecze Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
143	Mykanów St. 10	84—49 / 42	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
144	Grabowa St. 1	84—49 / 43	Mykanów	Średniowiecze	osada	0,5 ha	
145	Grabowa St. 2	84—49 / 44	Mykanów	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	1 ar	
146	Grabowa St. 3	84—49 / 45	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt. ok.nowożytny	Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
147	Grabowa St. 4	84—49 / 46	Mykanów	Ep. kamienia pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
148	Grabowa St. 5	84—49 / 47	Mykanów	pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
149	Grabowa St. 6	84—49 / 48	Mykanów	pradzieje Średniowiecze Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
150	Grabowa St. 7	84—49 / 49	Mykanów	Ep. kamienia k.łuz – ep. brązu-halszt. Średniowiecze Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
151	Grabowa St. 8	84—49 / 50	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt. pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Osada osada Osada osada	3,0 ha	
152	Grabowa St. 9	84—49 / 51	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	0,5 ha	
153	Grabowa St. 10	84—49 / 52	Mykanów	Ep. kamienia Pradzieje Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Punkt osadniczy	1,0 ha	
154	Grabowa St. 11	84—49 / 53	Mykanów	Ep. kamienia Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
155	Grabowa St. 12	84—49 / 54	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
156	Grabowa St. 13	84—49 / 55	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
157	Borowno St. 1	84—49 / 56	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt. k. przeworska – ok.laten.? Wcz. średniow. Późne średniow. ok.nowożytny	Osada Osada Ślad osadnictwa Osada Punkt osadniczy	1,0 ha	
158	Borowno St. 2	84—49 / 57	Mykanów	Późne średniow.	Ślad osadnictwa	1 ar	
159	Borowno St. 3	84—49 / 58	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
160	Borowno St. 4	84—49 / 59	Mykanów	Późne średniow.	Ślad osadnictwa	1 ar	
161	Łochynia St. 1	84—49 / 60	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
162	Łochynia St. 2	84—49 / 61	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt. ok.nowożytny	Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
163	Łochynia St. 3	84—49 / 62	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
164	Łochynia St. 4	84—49 / 63	Mykanów	Ep. kamienia k.łuz – ep. brązu-halszt. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
165	Borowno (Goły Staw) St. 5	84—49 / 64	Mykanów	ok.nowożytny (XVI – XVIII w.)	Punkt osadniczy- dwór	0,5 ha	
166	Borowno St. 6	84—49 / 65	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt.	Ślad osadnictwa	1 ar	
167	Borowno (Poduchowne) St. 7	84—49 / 66	Mykanów	k. przeworska – o w r	Ślad osadnictwa	1 ar	
168	Borowno (Poduchowne) St. 8	84—49 / 67	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
169	Łochynia St. 5	84—49 / 68	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
170	Łochynia St. 6	84–49 / 69	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
171	Łochynia St. 7	84–49 / 70	Mykanów	Ep. Kamienia – mezolit ? k. przeworska – o w r	Ślad osadnictwa osada	1,0 ha	
172	Borowno St. 9	84–49 / 71	Mykanów	Ep. kamienia k.łuź – ep. brązu-halszt.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
173	Borowno St. 10	84–49 / 72	Mykanów	k. przeworska – o w r ?	Ślad osadnictwa	1 ar	
174	Borowno St. 11	84–49 / 73	Mykanów	k.łuź – ep. brązu-halszt.	osada	0,5 ha	
175	Łochynia St. 8	84–49 / 78	Mykanów	Ep. kamienia k. przeworska – o w r ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada ? Ślad osadnictwa	0,5 ha	
176	Łochynia St. 9	84–49 / 79	Mykanów	k.łuź – ep. brązu-halszt. Pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Osada ? Osada ? Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
177	Łochynia St. 10	84–49 / 80	Mykanów	k.łuź – ep. brązu-halszt. Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
178	Łochynia St. 11	84–49 / 81	Mykanów	k.łuź – ep. brązu-halszt. pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
179	Łochynia St. 12	84–49 / 82	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
180	Łochynia St. 13	84–49 / 83	Mykanów	k.łuź – ep. brązu-halszt.	Ślad osadnictwa	1 ar	
181	Łochynia St. 14	84–49 / 84	Mykanów	k. przeworska – o w r ? pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
182	Łochynia St. 15	84–49 / 85	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
183	Jamno St. 1	83 - 49 / 1	Mykanów	k.łuż – ep. brązu-halszt.	cmentarzysko	?	Pod zabudową letniskową
184	Jamno St. 2	83 - 49 / 2	Mykanów	k. przeworska – o w r ?	piec	1 ar	W obszarze zabudowanym
185	Cykarzew Południowy St. 1	83 - 49 / 3	Mykanów	Wcz. średniow.	osada	?	Zabudowane-podstacja elektryczna
186	Cykarzew Południowy St. 2	83 - 49 / 4	Mykanów	Ep. kamienia ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
187	Cykarzew Południowy St. 3	83 - 49 / 5	Mykanów	Środkowy paleolit ? Ep. kamienia	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
188	Cykarzew Południowy St. 4	83 - 49 / 6	Mykanów	Ep. kamienia ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
189	Cykarzew Południowy St. 5	83 - 49 / 7	Mykanów	Schyłkowy paleolit	Ślad osadnictwa	1 ar	
190	Cykarzew Północny St. 9	83 - 49 / 8	Mykanów	ok.nowożytny	Ślad osadnictwa	0,5 ha	
191	Cykarzew Północny St. 10	83 - 49 / 9	Mykanów	Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa osada	1,0 ha	
192	Cykarzew Północny St. 11	83 - 49 / 10	Mykanów	Ep. Kamienia –mezolit ?	Ślad osadnictwa	1 ar	
193	Cykarzew Północny St. 12	83 - 49 / 11	Mykanów	Ep. Kamienia pradzieje	obozowisko osada	1,0 ha	
194	Cykarzew Północny St. 13	83 - 49 / 12	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
195	Cykarzew Północny St. 14	83 - 49 / 13	Mykanów	Ep. Kamienia pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
196	Cykarzew Północny St. 15	83 - 49 / 14	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
197	Cykarzew Północny St. 16	83 - 49 / 15	Mykanów	Ep. Kamienia Pradzieje Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
198	Cykarzew Północny St. 17	83 - 49 / 16	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
199	Cykarzew Północny St. 18	83 - 49 / 17	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
200	Cykarzew Północny St. 19	83 - 49 / 18	Mykanów	Pradzieje	osada	0,5 ha	
201	Cykarzew Północny St. 20	83 - 49 / 19	Mykanów	Pradzieje	Osada ?	0,5 ha	
202	Cykarzew Północny St. 21	83 - 49 / 20	Mykanów	Średniowiecze Późne średniow.	Punkt osadniczy Osada ?	0,5 ha	
203	Cykarzew Północny St. 22	83 - 49 / 21	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
204	Cykarzew Północny St. 23	83 - 49 / 22	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
205	Cykarzew Północny St. 24	83 - 49 / 23	Mykanów	Ep. Kamienia k.łuź – ep. brązu-halszt. Pradzieje	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
206	Cykarzew Północny St. 25	83 - 49 / 24	Mykanów	Ep. Kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
207	Cykarzew Północny St. 26	83 - 49 / 25	Mykanów	Ep. Kamienia k.łuź – halszt. Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
208	Cykarzew Północny St. 27	83 - 49 / 26	Mykanów	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	1 ar	
209	Cykarzew Północny St. 28	83 - 49 / 27	Mykanów	Ep. Kamienia Wcz. ep. brązu	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
210	Broniszew Stary St. 4	83 - 49 / 28	Mykanów	Ep. Kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
211	Broniszew Stary St. 5	83 - 49 / 29	Mykanów	Ep. Kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
212	Broniszew Nowy St. 1	83 - 49 / 30	Mykanów	halszt.	Ślad osadnictwa	1 ar	
213	Jamno (Adamów) St. 3	83 - 49 / 31	Mykanów	Pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
214	Jamno (Adamów) St. 4	83 - 49 / 32	Mykanów	halszt. Pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
215	Jamno (Cichoniówka) St. 5	83 - 49 / 33	Mykanów	halszt. Pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
216	Jamno (Cichoniówka) St. 6	83 - 49 / 34	Mykanów	Ep. Kamienia halszt.	Ślad osadnictwa Osada ?	0,5 ha	
217	Jamno (Cichoniówka) St. 7	83 - 49 / 35	Mykanów	Ep. Kamienia k.łuź – halszt.	Ślad osadnictwa Osada	0,5 ha	
218	Jamno (Cichoniówka) St. 8	83 - 49 / 36	Mykanów	k.łuź – halszt. halszt. Średniowiecze	Osada Ślad osadnictwa Osada ?	0,5 ha	
219	Jamno (Cichoniówka) St. 9	83 - 49 / 37	Mykanów	Ep. Kamienia k.łuź – ep. brązu-halszt. Późne średniow. Pradzieje	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
220	Jamno St. 10	83 - 49 / 38	Mykanów	Ep. Kamienia k.łuź – halszt.	Ślad osadnictwa Osada	0,5 ha	
221	Jamno St. 11	83 - 49 / 39	Mykanów	k.łuź – halszt.	Ślad osadnictwa	1 ar	
222	Jamno (Osiny) St. 12	83 - 49 / 41	Mykanów	halszt.	Osada	0,5 ha	
223	Jamno St. 13	83 - 49 / 42	Mykanów	k.łuź – halszt. Średniowiecze ok.nowożytny	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	2,5 ha	
224	Jamno St. 14	83 - 49 / 43	Mykanów	Ep. kamienia- neolit (kpl) k. przeworska – o w r	Ślad osadnictwa osada	1,0 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
225	Jamno St. 15	83 - 49 / 44	Mykanów	Pradzieje halszt. Późne średniow.	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
226	Jamno St. 16	83 - 49 / 45	Mykanów	k.łuź – halszt. halszt. Późne średniow. / ok.nowożytny ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	
227	Jamno St. 17	83 - 49 / 46	Mykanów	halszt.	Ślad osadnictwa	1 ar	
228	Grabówka St. 1	83 - 49 / 47	Mykanów	k.łuź – halszt. Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
229	Grabówka St. 2	83 - 49 / 48	Mykanów	Ep. kamienia Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
230	Grabówka St. 3	83 - 49 / 49	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
231	Grabówka St. 4	83 - 49 / 50	Mykanów	Ep. kamienia k.łuź – halszt. Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Osada ? Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
232	Grabówka St. 5	83 - 49 / 51	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
233	Grabówka St. 6	83 - 49 / 52	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
234	Grabówka St. 7	83 - 49 / 53	Mykanów	Pradzieje ok.nowożytny	osada Ślad osadnictwa	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
235	Grabowa St. 14	83 - 49 / 54	Mykanów	Ep. kamienia k.łuź – halszt. k. przeworska – o w r Pradzieje Średniowiecze Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa osada Ślad osadnictwa osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1,0 ha	
236	Grabowa St. 15	83 - 49 / 55	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
237	Grabowa St. 16	83 - 49 / 56	Mykanów	Ep. kamienia ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
238	Grabowa St. 17	83 - 49 / 57	Mykanów	Ep. kamienia Późne średniow. ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
239	Grabowa St. 18	83 - 49 / 58	Mykanów	Ep. kamienia Pradzieje Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
240	Grabowa St. 19	83 - 49 / 59	Mykanów	Ep. kamienia Pradzieje Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
241	Grabowa St. 20	83 - 49 / 60	Mykanów	k.łuź – halszt. Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
242	Grabowa St. 21	83 - 49 / 61	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
243	Grabówka St. 8	83 - 49 / 62	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
244	Grabówka St. 9	83 - 49 / 63	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
245	Grabówka St. 10	83 - 49 / 64	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
246	Grabówka St. 11	83 - 49 / 65	Mykanów	Ep. kamienia Pradzieje ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
247	Grabówka St. 12	83 - 49 / 66	Mykanów	k.łuź – halszt halszt.	Osada ? Ślad osadnictwa	0,5 ha	
248	Grabówka St. 13	83 - 49 / 67	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
249	Grabówka St. 14	83 - 49 / 68	Mykanów	k.łuź – ep. brązu-halszt. Pradzieje Późne średniow.	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1,0 ha	
250	Grabówka St. 15	83 - 49 / 69	Mykanów	Średniowiecze ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
251	Grabówka St. 16	83 - 49 / 70	Mykanów	halszt.	Ślad osadnictwa	1 ar	
252	Jamno (Adamów) St. 18	83 - 49 / 71	Mykanów	Ep. kamienia halszt. Średniowiecze Późne średniow.	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1,0 ha	
253	Jamno (Adamów) St. 19	83 - 49 / 72	Mykanów	k. przeworska – o w r halszt.	Osada ? Osada ?	0,5 ha	
254	Jamno (Adamów) St. 20	83 - 49 / 73	Mykanów	k.łuź – halszt. halszt.	Osada ? osada	0,5 ha	
255	Jamno (Adamów) St. 21	83 - 49 / 74	Mykanów	k.łuź – halszt.	osada	0,5 ha	
256	Jamno (Adamów) St. 22	83 - 49 / 75	Mykanów	halszt.	Osada ?	0,5 ha	
257	Jamno (Adamów) St. 23	83 - 49 / 76	Mykanów	pradzieje	Ślad osadnictwa	1 ar	
258	Jamno (Rusinów) St. 24	83 - 49 / 77	Mykanów	Pradzieje Średniowiecze	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
259	Jamno (Rusinów) St. 25	83 - 49 / 78	Mykanów	Ep. kamienia halszt.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
260	Jamno (Rusinów) St. 26	83 - 49 / 79	Mykanów	Ep. kamienia halszt.	Ślad osadnictwa osada	0,5 ha	
261	Jamno (Rusinów) St. 27	83 - 49 / 80	Mykanów	Ep. kamienia pradzieje	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
262	Jamno (Rusinów) St. 28	83 - 49 / 81	Mykanów	Ep. kamienia- neolit (kcs)	Ślad osadnictwa	1 ar	
263	Cykarzew Północny St. 29	83 - 49 / 82	Mykanów	Pradzieje Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
264	Cykarzew Północny St. 30	83 - 49 / 83	Mykanów	Ep. kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
265	Cykarzew Północny St. 31	83 - 49 / 84	Mykanów	Ep. kamienia Pradzieje Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
266	Cykarzew Północny St. 32	83 - 49 / 85	Mykanów	Ep. kamienia k.łuż – halszt. Pradzieje Ok. nowożytny	Obozowisko Osada Osada Ślad osadnictwa	1,0 ha	
267	Grabowa St. 1	84 – 50 / 1	Mykanów	Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
268	Borowno St. 1	84 – 50 / 2	Mykanów	Ep. kamienia k. przeworska – o w r Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
269	Borowno St. 2	84 – 50 / 3	Mykanów	Ep. kamienia Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
270	Borowno St. 3	84 – 50 / 4	Mykanów	Ep. kamienia Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
271	Borowno St. 4	84 – 50 / 5	Mykanów	Późne średniow.	Ślad osadnictwa	1 ar	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
272	Borowno St. 5	84 – 50 / 6	Mykanów	Późne średniow.	Ślad osadnictwa	1 ar	
273	Borowno St. 6	84 – 50 / 7	Mykanów	Późne średniow. Ok. nowożytny	Osada Ślad osadnictwa	2,0 ha	
274	Borowno St. 7	84 – 50 / 8	Mykanów	Ep. kamienia Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	0,5 ha	
275	Borowno St. 8	84 – 50 / 9	Mykanów	Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
276	Grabowa St. 2	84 – 50 / 10	Mykanów	Ep. kamienia Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
277	Borowno St. 9	84 – 50 / 11	Mykanów	Ep. kamienia- mezolit Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
278	Borowno St. 10	84 – 50 / 12	Mykanów	Ep. kamienia Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
279	Borowno Kolonia St. 1	84 – 50 / 37	Mykanów	Ep. kamienia- mezolit ?	Ślad osadnictwa	1 ar	
280	Borowno Kolonia St. 2	84 – 50 / 38	Mykanów	Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
281	Borowno Kolonia St. 3	84 – 50 / 39	Mykanów	k. przeworska – o w r	Ślad osadnictwa	1 ar	
282	Borowno Kolonia St. 4	84 – 50 / 40	Mykanów	Ok. nowożytny	Punkt osadniczy	1,0 ha	
283	Borowno St. 11	84 – 50 / 52	Mykanów	Ep. Kamienia Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Osada ? Ślad osadnictwa	1,0 ha	
284	Borowno St. 12	84 – 50 / 53	Mykanów	Ok. nowożytny (XVII w.)	Ślad osadnictwa	1 ar	Moneta – szeląg litewski Jana Kazimierza
285	Borowno St. 13	84 – 50 / 54	Mykanów	Późne średniow.	Osada ?	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
286	Borowno St. 14	84 – 50 / 55	Mykanów	Ep. Kamienia Późne średniow. Ok. nowożytny	Ślad osadnictwa Osada ? Ślad osadnictwa	1,0 ha	
287	Borowno St. 15	84 – 50 / 56	Mykanów	Ep. Kamienia Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
288	Borowno St. 16	84 – 50 / 57	Mykanów	Późne średniow.	Punkt osadniczy	1,0 ha	
289	Borowno Kolonia St. 5	84 – 50 / 67	Mykanów	Ep. Kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
290	Borowno Kolonia St. 6	84 – 50 / 68	Mykanów	Ep. Kamienia k.łuz – halszt.	Ślad osadnictwa osada	0,5 ha	
291	Borowno Kolonia St. 7	84 – 50 / 69	Mykanów	Ep. Kamienia	Ślad osadnictwa	1 ar	
292	Borowno Kolonia St. 8	84 – 50 / 70	Mykanów	k. przeworska – o w r Ok. nowożytny	Osada ? Ślad osadnictwa	1,0 ha	
293	Borowno Kolonia St. 9	84 – 50 / 71	Mykanów	Ep. Kamienia Pradzieje Późne średniow.	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	1 ar	
294	Borowno Kolonia St. 10	84 – 50 / 72	Mykanów	k.łuz – ep. brązu-halszt.	Ślad osadnictwa	1 ar	
Stanowiska odkryte po badaniach AZP , w wyniku innych badań , z założonymi kartami ewidencyjnymi							
295	Wierzchowisko st. 7	85 – 49 / 28	Mykanów	Wczesne sredniow. Ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
296	Mykanów st. 11	85 – 49 / 29	Mykanów	Ok.nowożytny	Ślad osadnictwa	0,5 ha	
297	Łochynia st. 16	84 – 49 / 87	Mykanów	Późne średnio. Ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	0,5 ha	
298	Grabowa st. 22	84 – 49 / 86	Mykanów	Ok.nowożytny	Ślad osadnictwa	0,5 ha	

Lp	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP i numer stanowiska na obszarze AZP	gmina	Chronologia	Funkcja/rodzaj stanowiska	Orientacyjny obszar stanowiska	uwagi
299	Wierzchowisko st. 4	85 – 48 / 54	Mykanów	Ok.nowożytny	Punkt osadniczy	0,5 ha	
300	Wierzchowisko st. 5	85 – 48 / 55	Mykanów	Wczesne średnio. Ok.nowożytny Pradzieje ?	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	5,0 ha	
301	Wierzchowisko st. 6	85 – 48 / 56	Mykanów	Ok.nowożytny	Punkt osadniczy	1,0 ha	
302	Wola Hankowska st. 5	85 – 48 / 57	Mykanów	Późne średnio. Ok.nowożytny	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	1,0 ha	

10.3.2.5. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W XXI wieku, w dobie cyfryzacji i postępującej globalizacji, przy powszechnym dostępie do mediów w niektórych regionach dochodzi do zjawiska „zatarcia” cech indywidualnych danego regionu. Społeczność przejmuje zwyczaje „obce” zwykle bardziej popularne. Należy pamiętać, że technologia która może przywiać się do uogólnienia regionalnej przestrzeni kulturowej znakomicie sprawdza się jako narzędzie ją promujące i utrwalaające.

Na terenie Gminy Mykanów dziedzictwo niematerialne zostało zachowane i jest szeroko obecne, pielęgnowane i kultywowane³.

³<http://www.mykanow.pl/index.php/dla-mieszkancow/kultura>

Działalność kulturalna Gminy Mykanów skupia się przy Gminnym Ośrodku Kultury w Mykanowie.

Gminny Ośrodek Kultury w Mykanowie tworzą:

- Ośrodek Kultury;
- Publiczne biblioteki w Mykanowie i Cykarzewie;
- Gminna Pracownia Internetowa.

Działalność Gminnego Ośrodka Kultury skupia się na:

- Organizacji imprez kulturalno – rekreacyjno – oświatowych;
- Amatorskich Zespołach Artystycznych
- Edukacji artystycznej
- pracy bibliotek publicznych
- prowadzeniu Gminnej Pracowni Internetowej
- wydawaniu biuletynu BIM

Na terenie gminy działają również zespoły ludowe⁴

Kapela Ludowa *Rybnianie*

Inicjatorami i założycielami kapeli są p. Jan Marchewka, p. Tadeusz Frankiewicz z Rybnej oraz p. Wiktor Hutny. Pierwszy raz kapela zagrała w 1975 r. na dożynkach w Rybnej.

Zespół *Borowianki*

Zespół Folklorystyczny *Borowianki*

Zespół Folklorystyczny Borowianki istnieje od 1985 roku. W swoim repertuarze posiada stare pieśni kościelne, pieśni pątnicze, kolędy oraz obrzędy z regionu częstochowskiego. Dzięki znajomości i kultywowaniu regionalnych tradycji i obrzędów, Borowianki osiągają liczne sukcesy i uznanie dla swej pracy. Członkinie zespołu są laureatkami wielu znaczących przeglądów i festiwali o randze powiatowej, wojewódzkiej i międzynarodowej.

⁴<http://gokmykanow.pl/index.php/projekty-zrealizowane>

Zespół *Mykanowianki*

Zespół istnieje od 1986 roku. Tworzą go utalentowane wokalnie mieszkanki Mykanowa, które w swoim repertuarze mają kilkadziesiąt pieśni i piosenek ludowych, pieśni adwentowe, kolędy i pastorałki oraz pieśni żałobne. Zespół wielokrotnie występował na imprezach o zasięgu gminnym, powiatowym, wojewódzkim i międzynarodowym osiągając znaczne sukcesy. Obecnie działalność zespołu została zawieszona.

10.3.2.6. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie Gminy Mykanów znajdują się obiekty zainteresowania konserwatorskiego. Na szczególną uwagę zasługują tutaj; pałac w Borownie oraz kościoły w Borownie i Mykanowie. Przedmiotami zainteresowania konserwatorskiego są wszystkie obiekty wpisane do ewidencji zabytków oraz tereny cenne przyrodniczo znajdujące się pod ochroną.

Działania organu konserwatorskiego nakierowane są na zachowanie nie tylko wyglądu zewnętrznego poszczególnych budynków, determinującego ogólny wygląd i kształt danego układu ruralistycznego, lecz także istniejących relacji przestrzennych pomiędzy zabudową i zielenią (m.in. zespoły dworsko-parkowe). Dlatego też, pomimo że budynki znajdujące się na terenie takiego układu nie są objęte indywidualnym wpisem do rejestru zabytków, to przeprowadzenie przy nich jakichkolwiek prac konserwatorskich i restauratorskich, jak również robót budowlanych oraz podejmowanie przy nich działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany ich wyglądu, może zostać dokonane tylko po uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego. Ingerencja w bryłę budynku, jego elewację i wygląd zewnętrzny, która nie jest zgodna z przyjętą praktyką konserwatorską, będzie bowiem wpływać ujemnie na całą historyczną substancję danego układu urbanistycznego, powodując trwałe uszczerbek dla jego walorów zabytkowych.

- Zabytki objęte prawnymi formami ochrony - zestawienie**

Wymienione niżej obiekty objęte są rygorami wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych – przede wszystkim ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 poz. 1568).

I.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT ZABYTKOWY	ADRES	NR	NR DZIAŁKI GEODEZYJNEJ	CZAS POWSTANIA	NUMER REJESTRU	STAN ZACHOWANIA
1	Borowno	Cmentarz Rzym-Kat w granicach muru	Cmentarna		13		428/88 z 27.05.1988	dobry
2	Borowno	Kościół pw. Sw Wawrzyńca wraz z otoczeniem w ramach ogrodzenia	Wolności	2	446	1845 r.	13/76 z 28.02.1978	dobry
3	Borowno	Pałac			316	1790r.	253/60 z 4.03.1960	średni
4	Borowno	Aleja owocowo jesionowo lipowa			1162	XIX/XX w.	KS.V.680/31/74	średni
5	Mykanów	Kościół p.w. św. Leonarda wraz z otoczeniem w ramach ogrodzenia	Cicha	91	559/1	1836	A/1156/23	dobry

10.3.2.7. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zabytki zawarte w Gminnej Ewidencji Zabytków to przede wszystkim budynki mieszkalne, cmentarze oraz kościoły. Zachowane obiekty pochodzą najczęściej z II połowy XIX w. oraz z I połowy XX w. Spośród obiektów zabytkowych na obszarze gminy najlepiej zachowane są kościoły – wpisane do rejestru. Wymagają one jednak bieżących prac konserwatorskich i pielęgnacyjnych, w tym dbania o zachowanie ekspozycji.

Tradycyjna zabudowa murowana (w tym zagrodowa) w większości przypadków jest w średnim lub złym stanie. Części budynków mieszkalnych i gospodarczych bez szybkiego podjęcia prac remontowych zagraża postępujące niszczenie. W trakcie

terenowych prac weryfikacyjnych nad Gminną Ewidencją Zabytków stwierdzono, że niektórzy właściciele murowanej zabudowy dostrzegają jej wyjątkowe walory i starają się gromadzić i pozyskiwać środki na utrzymanie zabytków w jak najlepszym stanie; inni zaś otwarcie mówią o chęci przeprowadzenia prac rozbiórkowych.

Cmentarze są w większości w dobrym bądź dość dobrym stanie. Niewątpliwie wymagają lub też w najbliższym czasie wymagać będą bieżących prac konserwacyjnych i drobnych zabiegów remontowych. Aby uchronić je przed niszczeniem należy systematycznie rozpoznawać bieżące potrzeby.

Zestawienie obiektów GEZ zamieszczone jest w rozdziale 10.3.2.2

10.3.2.8. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze Gminy Mykanów znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy będą przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale także zabytki nie objęte ochroną prawną lecz uwzględnione w Gminnej Ewidencji Zabytków. Ze względu na przedstawianą wartość historyczną i turystyczną być może w przyszłości zostaną ujęte w rejestrze.

Obiektami o najwyższym znaczeniu dla gminy są:

BOROWNO

Kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca

Został wybudowany na miejscu poprzednich świątyń w latach 1845-1846. Przebudowa miała miejsce w latach 1885-1901. Neobarokowy kościół, to budowla jednonawowa, z półkoliście zamkniętym prezbiterium i dwuwieżową fasadą. Wnętrze zdobione obrazem XVII-wiecznym Matki Bożej Szkaplerznej z Dzieciątkiem.

Zespół pałacowo-parkowy

Późnobarokowy pałac, zbudowany w 1790 r. W późniejszym okresie silnie przekształcony. Początkowo własność rodziny Skarbków. Przed II Wojną Światową należał do Michalskich. Przy elewacji południowo-wschodniej kamienna rzeźba lwa z pierwszej połowy XIX w. Pałac otaczał niegdyś okazały park, w którym urządzono stawy. Obecnie zachowały się pozostałości tego założenia, w postaci starych lip.

CYKARZEW

Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława.

W obecnej formie powstał w latach 1939-1940. Jest to budowla trójnawowa, o wąskich nawach bocznych i cechach neoromańskich. W kościele cykarzewskim zachował się XVII-wieczny ołtarz, pochodzący zapewne z dawnej świątyni. Współcześnie jest to ołtarz boczny.

MYKANÓW

Kościół parafialny p.w. Św. Leonarda Opata

Pierwotny kościół stojący w tym miejscu był drewniany. Wzmiankowany jest w XV w. przez Jana Długosza. Ruiny starego kościoła zostały rozebrane a nowy kościół postawiono od podstaw (1725). Budowlę wzniesiono z modrzewia, w znacznym stopniu z funduszy mieszczanina i znanego malarza częstochowskiego Szymona Przytkowicza. Po kasacji dóbr zakonnych klarysek, pozbawiony środków kościół w należącej przez wieki do zakonu Mykanowie zaczął szybko niszczeć. W 1835 r. został rozebrany.

W 1836 roku wybudowano nowy kościół murowany w miejscu dawnego. Projektantem kościoła w stylu neogotyckim był jeden z najwybitniejszych architektów ówczesnej doby, Henryk Marconi. Jest to świątynia na planie prostokąta, jednonawowa z prezbiterium zwróconym na wschód. Fasada i tylna elewacja zostały zamknięte nie wydzielonymi szczytami, z fryzem arkadowym pod gzymsem wieńczącym, a szczyt fasady - zakończony płaską wieżyczką z ostrołukowym prześwitem na sygnaturkę. Wykończenie i wyposażenie kościoła trwało do początków XX w. Ołtarze i polichromię wykonane są w stylu neogotyckim. Konsekrowana przez biskupa wrocławskiego Stanisława Zdzitowieckiego w 1903 r. świątynia przybrała wezwanie św. Leonarda Opata.

WIERZCHOWISKO i WOLA KIEDRZYŃSKA

Kapliczki murowane z początku XX wieku.

Wierzchowisko

Wola Kiedrzyńska

11. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

11.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego

W najlepszym stanie są budowle sakralne- zwłaszcza kościoły. Nie mniej jednak niemal każda z powyższych budowli wymaga większych bądź mniejszych prac konserwatorsko remontowych. O ile w przypadku kościołów wszelkie potrzeby rozpoznawane są na bieżąco o tyle niepokojący jest stan dawnego, obecne nie używanego cmentarza ewangelickiego w Czarnym Lesie. Niekontrolowany rozwój roślinności przyczynia się do szybszej degradacji płyt nagrobnych, które i tak są już w złym stanie.

Zabytkowe budynki mieszkalne będące własnością prywatną w dużej liczbie są zaniedbane. Zapewne ze względów finansowych spora część architektury murowanej, niezależnie od przeznaczenia, poddawana jest doraźnym remontom lub trwałym przeróbkom, które negatywnie wpływają na wizerunek danego obiektu i jego otoczenia. Tym samym wpływa to niekorzystnie na krajobraz kulturowy. Podstawową barierą jest tutaj, jak wspomniano wcześniej, brak środków na remonty prowadzone w zgodzie z tradycją i w harmonii z historią.

Ogólnie rzecz ujmując wiele obiektów wymaga szczegółowego rozpoznania stanu technicznego. Dopiero na tej podstawie można podejmować trafne decyzje co do rodzaju podjętych działań.

11.2. Ocena działań gminnych władz samorządowych.

Władze gminy przystąpiły do LGD *Razem na wyżyny*,

Gmina ściśle współpracuje i wspiera Gminny Ośrodek Kultury,

Gmina organizuje bądź współorganizuje różnego rodzaju imprezy kulturalne

Gmina przygotowała Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ze szczególną dbałością o dziedzictwo kulturowe. Zostały w nim uwzględnione odpowiednie strefy ochrony i obserwacji zarówno dla zabytków architektury jak i stanowisk archeologicznych.

- połączenie z pobliską Częstochową i innymi ośrodkami Drogą Krajową nr 1,
- systematyczna ochrona zabytków poprzez udzielanie co roku dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze gminy Mykanów niestanowiących jego wyłącznej własności,
- zachowanie w większości w dobrym stanie obiektów mieszkalnych,

Weaknesses (Słabe strony):

- nieistniejące zabytkowe zespoły folwarczne znane ze źródeł,
  - znikoma liczba obiektów zagrodowych składających się na tradycyjny krajobraz kulturowy,
  - niewłaściwie przeprowadzone pod względem konserwatorskim remonty i modernizacje prywatnych domów mieszkalnych,
  - niewystarczające wyeksponowanie zabytków,
  - brak oznaczeń informacyjnych prowadzących do przeważającej liczby zabytków,
  - brak archeologicznych programów badawczych,
  - niedostateczna liczba szlaków rowerowych i pieszych biegnących w sąsiedztwie wybranych zabytków,
  - brak bogatych w eksponaty muzeów,
  - przeciętnie rozwinięta baza turystyczna,
- zbyt niskie środki budżetowe i prywatne przeznaczone na remonty i konserwację obiektów zabytkowych
- mała skala działań promocyjnych i edukacyjnych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
- niska świadomość społeczna dla znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami.
- nie dokonanie oceny zasobu pod kątem wpisania zabytków do Rejestru zabytków
- zły stan niektórych zabytków: wielu obiektów mieszkalnych

- remonty prowadzone bez wymaganej dokumentacji projektowej, niezgodnie ze sztuką konserwatorską, przy użyciu niewłaściwych materiałów, powodujące niekorzystne zmiany formy i kompozycji zabytku

Opportunities (Szanse):

- restauracja obiektów zabytkowych,
- zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości),
- udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie,
- rewitalizacja wybranych miejsc na terenie gminy,
- rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej mieszkańców,
- zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ważności znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami i wartości dziedzictwa kulturowego,
- zwiększenie środków budżetu na prace remontowo konserwatorskie obiektów i terenów zabytkowych,
- skuteczniejsze pozyskiwanie i wykorzystanie funduszy UE, państwowych, resortowych na prace remontowo-konserwatorskie,
- wzrost świadomości mieszkańców miasta i gminy w zakresie poprawy estetyki otoczenia i właściwego użytkowania obiektów zabytkowych,
- wykorzystanie doświadczeń międzynarodowych, państwowych i regionalnych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- popularyzowanie dobrych wzorców zagospodarowania i poszanowania obiektów zabytkowych,
- przestrzeganie zapisów miejscowych planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,

- wykorzystanie nowoczesnych narzędzi komunikacji (internet, bazy informacji turystycznej) dla popularyzacji walorów przyrodniczych, krajobrazowych i zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta.
- promowanie krajobrazu kulturowego gminy,
-rozwój szlaków turystycznych,
-promocja gminy (jako ośrodka turystycznego),
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym,

Threats (Zagrożenia):

- skłonność do zagospodarowania obiektów zabytkowych w sposób uproszczony,
-brak środków mogący doprowadzić do postępującej degradacji wielu obiektów zabytkowych,
- rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- wydawanie zezwoleń na nową zabudowę mieszkaniową i użytkową rozbieżną ze stylistyką historyczną regionu;
- stosowanie nowoczesnych materiałów, technologii lub kolorystyk niedostosowanych do historycznego charakteru zabudowy;
- zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację;
- degradacja środowiska naturalnego i jego zanieczyszczenie, dewastacja obiektów i zespołów zabytkowych;
- niestabilność i powszechna nieznamość przepisów prawa;
- słaba świadomość inwestorów w odniesieniu do wartości obiektów zabytkowych;

- relatywnie wysokie koszty rewaloryzacji obiektów zabytkowych przekraczające często możliwości inwestorów indywidualnych i odstrasżające potencjalnych inwestorów instytucjonalnych;
- niewłaściwe użytkowanie obiektów zabytkowych;
- pogarszanie się stanu technicznego zabytków;
- wysokie koszty zachowania zdegradowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych,
- skumulowanie wydatków związane ze złym i bardzo złym stanem obiektów zabytkowych zagrożonych destrukcją,
- obniżenie się poziomu świadomości społecznej odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy,
- brak potencjalnych inwestorów,

11.4. Podsumowanie analizy SWOT

Gmina Mykanów posiada niewielki lecz cenny zasób zabytków, którego mocne strony określa przede wszystkim wartość i liczba stanowisk archeologicznych, a także architektura sakralna. Zabytkowa architektura murowana, zarówno sakralna jak i świecka nie uległa jeszcze drastycznej dewaloryzacji. Zabytki położone są w malowniczym, atrakcyjnym krajobrazowo i przyrodniczo otoczeniu. Potencjał gminy osłabiają przede wszystkim czynniki o charakterze ekonomicznym. Jest to jednak problem z którym boryka się większość gmin. Ludność gminy posiada relatywnie wysoki stopień świadomości kulturowej. Utożsamia się z regionem, dostrzega jego wyjątkowość, rozumie problemy ochrony dziedzictwa kulturowego i wskazuje na konieczność jego ochrony. Z drugiej zaś strony częstym zjawiskiem jest gruntowne przebudowanie obiektów zabytkowych (np. zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, likwidacja detalu architektonicznego, otynkowanie ceglanych elewacji), co niekorzystnie wpływa na krajobraz kulturowy.

Niepowtarzalną szansę dla zachowania i wykorzystania potencjału stwarzają zmieniające się uwarunkowania społeczne i polityczne, otwarcie na współpracę

międzyregionalną, członkostwo w Unii Europejskiej i możliwość korzystania z jej funduszy, a także poprawa infrastruktury komunikacyjnej. Działania prowadzące do rewaloryzacji wartościowych elementów krajobrazu kulturowego gminy i ich promocji powinny być prowadzone w sposób uważny- zaplanowany i kontrolowany, przy udziale odpowiednich specjalistów. W przeciwnym razie poprawne spożytkowanie szans może zostać zagrożone poprzez pomniejszenie bądź zatarcie wartości kulturowych gminy, np. w wyniku realizacji nowego budownictwa mieszkalnego czy rekreacyjnego, czy też błędnie prowadzonych inwestycji remontowych.

Potencjał Gminy osłabiają w dość dużym stopniu czynniki o charakterze społecznym, ekonomicznym oraz niski stopień świadomości i wiedzy społeczności lokalnej, dotyczący wartości kulturowych, którymi odznacza się miasto. Przypadkowe remonty i modernizacje obiektów prowadzą często do całkowitego zatarcia ich walorów zabytkowych. Zmieniające się warunki społeczno-polityczne (m.in. otwarcie na współpracę międzyregionalną, członkostwo w Unii Europejskiej i możliwość korzystania z jej funduszy, poprawa warunków komunikacyjnych) stwarzają wielką szansę do właściwego wykorzystania wyżej wymienionego potencjału przez właściwe działania rewaloryzacyjne elementów krajobrazu kulturowego. Działania takie winny być starannie zaplanowane, kontrolowane i prowadzone przez specjalistów. Niewłaściwe remonty czy inwestycje mogą bowiem doprowadzić do zatarcia lub pomniejszenia wartości kulturowych.

12. Założenia programowe:

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa, iż opracowanie programu opieki nad zabytkami ma na celu:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju.
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanów ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Mykanów służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów, wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego. Zadaniem samorządu jest przejęcie roli inicjującej i stymulującej opiekę nad dziedzictwem kulturowym gminy, jako wartości podlegającej szczególnej trosce uwarunkowanej względami polityczno – społecznymi.

PRIORYTETY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, za pomocą analizy SWOT, zostały opracowane cztery priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Priorytety te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie

przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.
 Priorytet I: Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy
 Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego
 Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym
 Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Mykanów.

Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz ich ochrona i rewaloryzacja realizowana zarówno poprzez Gminę Mykanów jak i przez prywatnych właścicieli obiektów w celu zachowania ładu przestrzennego oraz rozwoju turystyki i szeroko rozumianej gospodarki, co w konsekwencji zaowocuje utrwaleniem poczucia tożsamości społeczności lokalnej.

Poniżej zamieszczono zestawienie priorytetów, kierunków działań i zadań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Mykanów.

Priorytety są wobec siebie równoważne, co oznacza że poszczególne zadania w ramach różnych priorytetów można realizować równolegle. Poszczególne zadania w ramach danych kierunków działań powinny być realizowane w kolejności, która przyniesie jak najlepsze efekty. Określenie takiej kolejności wiąże się z wieloma zmiennymi czynnikami takimi jak; zasoby kadrowe, zasoby finansowe, nastroje społeczne, polityka gospodarcza itd.

PRIORYTET I	
Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy	
A ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na ich odnowę
	Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych.

	Stworzenie możliwości ulg podatkowych bądź zwolnień z podatku od nieruchomości dla właścicieli remontujących zewnętrzne elementy budynków zabytkowych
	Interwencja władz Gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego głównie dotyczących rozbudowy i przebudowy zmieniającej bryłę obiektów lub ich charakterystycznych elementów
	Kontrola stanu zachowania i zabezpieczenia obiektów zabytkowych
	Okresowa analiza sposobów wykorzystania i udostępniania zabytków
Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami i ich otoczeniem	Prowadzenie przez Urząd Gminy bieżących działań mających na celu utrzymanie i pielęgnację zabytkowych układów zieleni oraz
	usankcjonowanie prawne istniejących obiektów
	Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy
	Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków
	Wypracowanie metod pozwalających na kontrolę nad umieszczaniem na obiektach zabytkowych nie wpisanych do rejestru tablic szyldów i reklam i dostosowanie ich do kompozycji architektonicznej i charakteru budynku
	Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Włączanie problemów ochrony zabytków do zadań strategicznych, wynikających z koncepcji i planów rozwoju gminy
	Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi
	Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną w planach zagospodarowania przestrzennego (przede wszystkim w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).
	Uaktualnienie stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
	Walka z samowolami budowlanymi.
	Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych poszczególnych obiektów, zespołów bądź układów
Dbanie o stan i porządek przy starych cmentarzach z	Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy gminnych cmentarzach (w szczególności nieczynnych)

obszaru gminy	Renowacja zabytkowych nagrobków
	Inwentaryzacja zabytkowych nagrobków
B wyeksponowanie zabytków i krajobrazu kulturowego	
Prezentacja zabytków i określenie ich miejsca w przestrzeni	Oznaczenie obiektów zabytkowych wpisanych do GEZ na gminnym portalu mapowym oraz innych mapach gminy
	Wykonanie tablic informacyjnych znajdujących się w centralnych punktach miejscowości
	Oznakowanie obiektów zabytkowych i obiektów mających wartość historyczną
Udostępnianie zabytków nieruchomych	Przeprowadzenie spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępniania.
	W miarę możliwości stałe bądź okresowe udostępnianie obiektów zabytkowych dla celów turystycznych i promocyjnych.
	W miarę możliwości organizowanie imprez lokalnych w obiektach zabytkowych bądź ich otoczeniu
Prezentacja zabytków po zmroku	Wykonanie energooszczędnej iluminacji najciekawszych zabytków
PRIORYTET II	
Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Promocja i popularyzacja zabytków nieruchomych	Publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych opisujących istniejące zabytki w gminie
	Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa
	Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną
	Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach
Promocja i popularyzacja spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego	Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć związanych z promowaniem walorów historycznych gminy
	Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków gminy
	Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego

	Wytyczenie i dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego
Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	Aktualizacja i rozszerzenie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy
	Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów
PRIORYTET III	
Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Szerzenie wiedzy- działania informacyjne	Udostępnianie zainteresowanym posiadanych informacji i dokumentacji historycznej bądź danych bibliograficznych
	Wypracowanie możliwości, publikacji krótkich artykułów o tematyce dziedzictwa kulturowego regionu na łamach popularnej regionalnej prasy codziennej
Szerzenie wiedzy- działania promocyjne	Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa
	Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. z historii regionu) i wystaw (w szczególności fotograficznych i malarskich)
	Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym skierowanego do mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel
	Ustanowienie i przyznawanie nagród za osiągnięcia w dziedzinie rozpowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym projektów maturalnych, prac magisterskich i dyplomowych).
Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego gminy
	Włączenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach.
	Zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscach w Gminie oraz przedstawienie dzieciom i młodzieży jak największej liczby obiektów zabytkowych
	Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego

PRIORYTET IV	
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Mykanów	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków	Rozpoznawanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek
	Uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o uzyskane dane na temat remontów i przebudów
	Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obiektów wyłonionych w oparciu o debatę władz gminy z WUOZ
	Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego - wykreślenie obiektów nieistniejących i dodanie zabytków wpisanych do gminnej ewidencji
Gromadzenie informacji i materiałów o przeszłości gminy	Stworzenie ogólnodostępnego kanału zbierania informacji o zabytkach znajdujących się w rękach prywatnych
	Gromadzenie materiałów archiwalnych (tj.: starych zdjęć, map itp.) ilustrujących dawny obraz przestrzeni gminy.
Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych	Finansowanie wykonania kart ewidencyjnych zabytków nieruchomości dla obiektów zagrożonych
	Prowadzenie, wspieranie i w miarę możliwości finansowanie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe gminy (m.in.: badania archeologiczne, historyczne i archiwalne).

Istotnym elementem dziedzictwa Gminy Mykanów są pozostałości niemieckiej linii obrony B1. Zgodnie z najnowszymi trendami wychodzącymi naprzeciw rosnącemu zainteresowaniu tematyką II wojny światowej, należy rozważyć przystosowanie *Stellung B1* do celów turystycznych. Odpowiednie działania, (m.in. stworzenie planu linii wraz z obiektami, oraz restauracja poszczególnych bunkrów wraz z najbliższym sąsiedztwem) prowadzić by mogły do znacznego zwiększenia ruchu turystycznego. Zagadnienie to należy poddać dokładniejszej analizie. Wprowadzenie w życie gminnego programu opieki nad zabytkami wymaga zaangażowania władz gmin oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami. Efektywnym rozwiązaniem jest powoływanie przy wójcie zespołu, którego członkowie byłiby konsultantami w trakcie realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Optymalny skład zespołu powinien zostać stworzony w oparciu o osoby;

- doświadczone w pozyskiwaniu środków z różnego rodzaju funduszy,
- mające styczność z kulturą i edukacją zwłaszcza w kręgach młodzieży,
- posiadające wiedzę z dziedziny historii regionu i architektury,
- osoby doświadczone w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami,
- posiadające realną wiedzę o mieszkańcach gminy i łatwość nawiązywania kontaktów w celach służących aktualizacji GEZ i wdrażaniu GPOnZ głównie wśród właścicieli prywatnych.

13. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno – ekonomicznych i finansów publicznych. Przyjmuje się, że zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami będą realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, właścicieli oraz zarządców obiektów, diecezje, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, lokalne środowisko naukowe. Zadania będą wykonywane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, instytucje kultury i inne) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- *PRAWNE* – wynikające z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków (poprzez wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni, programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, dokumenty wydawane

przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych),

- *FINANSOWE* – obejmujące między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych (korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe dla właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych, dotacje na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane),

- *KONTROLNE* – obejmujące między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego (aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego),

- *SPOŁECZNE* (edukacja, promocja, informacja, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),

- *KOORDYNACJI* – obejmujące między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa śląskiego (realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi itp.).

- *SPOŁECZNE* – obejmujące między innymi działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi.

14. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata wójt gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Wnioskuje się, żeby sprawozdanie z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami były przekazywane do wiadomości Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach.

Sprawozdanie powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu, uwzględniająca wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania. Wskaźniki realizacji planowanych zadań należy oprzeć na monitoringu działań prowadzonych w ramach założeń programowych określonych w rozdziale VIII Gminnego programu opieki nad zabytkami.

Kryteria oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

Tab. 5. Wskaźniki oceniające poziom realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w ramach Priorytetu I, II, III.

NAZWA PRIORYTETU	WSKAŹNIKI
<p>Priorytet I</p> <p>Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ilość wniosków o wpis do Rejestru zabytków obiektów, obszarów i zespołów zabytkowych. • Procentowy udział wydatków finansowych z budżetu miasta na ochronę i opiekę nad zabytkami. • Wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez miasto. • Ilość obiektów poddanych pracom remontowo - konserwatorskim oraz wartość wykonanych prac. • Ilość zmodernizowanych bądź nowo utworzonych elementów infrastruktury służącej rozwojowi turystyki kulturowej. • Ilość złożonych wniosków o dofinansowanie. • Ilość udzielonych dotacji organizacjom pozarządowym. • Liczba sporządzonych ekspertyz, dokumentacji, koncepcji dla obiektów zabytkowych i historycznych. • Liczba wykonanych aranżacji pomieszczeń i obiektów. • Liczba obiektów, eksponatów poddanych konserwacji.
<p>Priorytet II</p> <p>Kształtowanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Procentowy poziom objęcia terenu miasta obowiązującymi miejscowymi planami

<p>krajobrazu kulturowego i jego ochrona</p>	<p>zagospodarowania przestrzennego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Liczba utworzonych szlaków turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym, otwartych wystaw, zorganizowanych konkursów, wystaw, szkoleń i innych działań edukacyjnych. • Ilość przeprowadzonych prac porządkowo - pielęgnacyjnych na terenach zielonych. • Liczba utworzonych parków kulturowych. • Liczba przeprowadzonych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących własność miasta.
<p>Priorytet III Promocja zasobu dziedzictwa kulturowego Mykanowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wydanych opracowań, map, folderów reklamowych, przewodników służących promocji dziedzictwa kulturowego miasta. • Liczba zorganizowanych eventów, wystaw, konkursów. • Liczba zrealizowanych projektów edukacyjnych.

15. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, zawarte w rozdziale 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną bądź inną jednostkę organizacyjną (w tym jednostki z sektora finansów publicznych), posiadającą tytuł prawny do zabytku. Większość wykonywanych przez właścicieli bądź użytkowników obiektów zabytkowych, wymienionych wyżej prac przy tych obiektach, wymaga zapewnienia współfinansowania wykonywanych prac ze źródeł zewnętrznych, które obejmują:

- dotacje gminne
- dotacje powiatowe
- dotacje wojewódzkie
- zwolnienia z podatków i opłat lokalnych
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

- promesę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (w zakresie rozwoju kultury)
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- źródła zagraniczne, zwłaszcza źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych

Sposoby i warunki udzielania dotacji, zakres prac przy obiektach zabytkowych, podlegających dofinansowaniu, jak również warunki rozliczania pozyskanych środków finansowych określają zwłaszcza:

- art. 77 oraz art. 81 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków
- Rozporządzenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków
- Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (w zakresie utrzymania konserwacji obiektów zabytkowych).